

MARCELLI PALINGENII
STELLATI POETÆ
ZODIACVS VITÆ.

Roterodami apud Isacum van Ruynen

MARCELLI PALINGENII
Stellati Poëtæ doctissimi
ZODIACUS VITÆ.
De vita, Studio, ac moribus hominum optime instituendis.

LIBRI XII.

Additis, quæ nusquam hactenus inveniebantur, singulorum librorum summariis.

Cum Indice locupletissimo.

EDITIO NOVA
Diu desiderata.

ROTTERODAMI,
Apud ISACUM van RUYNEN.
M. DC. XCVIII.

D. ELSALINO CARTER,

Medico Rotterodamensi,

Hanc novam

MARCELLI PALINGENII

Poetæ doctissimi

Editionem

Dedicat

ISAACUS van RUYNEN.

AD

ILLUSTRISSIMUM

Omnique laude digniſſimum Ferrariæ Ducem HERCULEM ſecundum,

MARCELLI PALINGENII *Stellati Præfatio,*

COnſuerunt ſcriptores, tum antiqui tum recentiores, illuſtriſſime atque invictiſſime Dux Hercules, Eſtenſis familiæ ſummum decus, ſplendor, & gloria, poſtquam libros ſuos, imo liberos, quos ingenio ſuo veluti pepererunt, ad calcem perduxere, illiſque ultimam manum impoſuere, virum quempiam ampliſſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui ſuos labores, libros, opera & monumenta dedicent, nuncupent, atque commendent, ut ejus favore ac patrocinio muniti, peſtilentiſſima invidorum ſpicula, criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumque ſolet ut ignavi homines voluptatibus addicti, eos con-

temnant quos virtute præstare vident. Divina tamen providentia fieri semper solet, ut in tanto humanæ vitæ errore, aliquis Princeps reperiatur qui virtutem diligat, suoque patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm, ut antiquos reges atque imperatores silentio prætercam, qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, tu unus es tempestate nostra, Dux excellentissime, cui Deus talem tribuit mentem, ut nil pulchrius, nil honestius, nil divinius virtute ipsa existimes: ideoque virtutem habentibus præsto esse consuevisti. Minimè mirum igitur videri debet si ad celsitudinem tuam confugi, librosque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia invenire possum, cui musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo qui per se possit curvum discernere recto: cui non audiunt maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cum te esse omnes prædicent, Dux illustrissime, audacter ad te profectus sum: eo maximè quod Antonius Musa Erasavolus, vir singulari doctrina integritateque conspicuus, qui Excellentiam tuam fidelissime colit, mihi de te spem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, li-

bera-

beralitatemque tuam mirificè apud me commendavit. Cujus verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum, cui titulus est ZODIACUS VITÆ, in duodecim libros digestum, multosque per annos elaboratum, Celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: ut apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè pretiosiore munere dignus es, tamen hoc exiguum nostrum accipere tua Celsitudo ne dedignetur: magisque donantis animum, quam donum ipsum aspicere velit. Spero tamen fore, si opus hoc tuis auspiciis semel in lucem eruperit, ut apud viros bonos ac verè doctos laudem haud spernendam sit habiturum, præsertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa solet absque invidia judicare, juxta illud, Pascitur in vivis livor, post fata quiescit. Nonne Tua etiam sæcula Mæonidem risere? Accipe igitur, Dux illustrissime, exiguum pauperis clientis munus: tuoque favore, quasi Palladis ægide, ab invidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à nostra religione aliquantum dissentire videatur, mihi minimè imputandum censeo. Nam dum aliquando de rebus Philosophicis loquor, diversorum Philosophorum opiniones refero, præsertim Platonicorum. Quæ si falsæ sunt & erroribus nec paucis, nec levibus involutæ, equidem non ego, sed ipsi reprehendi debent: cùm mea

ſit intentio, à Catholica fide nunquam declinare: Nequaquam igitur exiſtimandum eſt me harum opinionum defenſioni aut ſeriæ aſſertioni mordicus velle inhærere, nam clarè profiteor & omnibus hæc lecturis teſtatum eſſe volo, me in omnibus quæ hoc in opere ſcripſi, Orthodoxæ & Catholicæ Eccleſiæ judicio ſubmittere, ejusque cenſuram, ut virum Chriſtianum decet, libenter accipere. Vale Princeps optime. Dii te nobis diutiſſimè ſervent.

THOMAS SCAVRANUS
AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo ſcribunt mavortia verſu,
Pugnaceſque ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mæſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis
Multi atque egregri vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graji quælibet ora ſoli.
Hæc via jam cunctis nota eſt, hæc tria poëtis
Materia, hanc omnis tractat ubique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeveras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quiſque jocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Auſonios inter vates Lucretius unus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit;
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire deos.
Sæpe tamen recto deflectit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon utiliora canit.
De diis, deque anima oſtendit quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtræ religionis iter.
Carmine complexus, Phœbo Muſiſque ſecundis,
Quæ intra ſe,& quæ extra maximus orbis habet.
Vive igitur felix, Vates digniſſime, donec
Suſpendet mundi pondera uterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo eſt interitura die.

Can-

AD LECTOREM.

Candide Lector habes divinum carmen, in illo
  Invenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitam
  Conveniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera, per quæ
  Te poteris summo conciliare Jovi:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
  Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
  Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Majoremque ut sol mundum, sic iste minorem
  Illustrat, vegetat, ornat, alitque liber.
Quem quicunque Deo charus cupit esse, tenebit
  Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MARCELLI PALINGENII STELL. POETÆ,

Zodiaci vitæ, liber primus.

Synopsis LIBRI I.

Hoc libro, qui (ut ipse versu ultimo innuit) præludii loco præmittitur, post brevem apostrophen ad Apollinem, Musas, Ferrariæque Ducem, propositum suum exponit author; scribendi nempe multa diversa, tam quæ ad scientias & artes, quam ad mores pertinent; adeo ut quicquam inde boni valeant haurire legentes; vanitatem aliorum scriptorum explodens. Propositâque quæstione utrum doctum an bonum esse præstet; probitatem doctrinæ præfert.

ARIES.

MENS mea nescio quo jamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi invisere colles,
Ruraque Castaliæ Musis celebrata canoris:

Cirtha placet, ſemperque virens nemus, ô ego quantas
Effugiam tenebras! video ſurgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albeſcere cœlo.
Livor abi, & ſtygio procul hinc te abſconde profundo.
Vincit amor Muſæ, vincit Deus: ardua quamvis
Sit via, non metuit virtus invicta laborem.
Phœbe pater, vatumque decus, da noſcere calles
Ambiguos: avidumque reple ambroſia Aganippe:
Lux tua monſtret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me ſubtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniam novus ignotusque ſacerdos,
Gratus ero fortaſſe minus: ſi numine dextro
Excipies, blandoque ſinu. Tu tollis ab imo,
Nobilitasque viros: ſine te mortale peribit
Ingenium, vox raucefcet, nil dulce ſonabit
Vana chelys: quòd ſi fueris mihi dexter, adibo
Sidera, ſpectabitque altos mens enthea divos.
Sis igitur mihi, quæſo, favens Latoë, tuumque
Tollere humo (niſi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Caſtalides Nymphæ, ſi pectore puro
Limina veſtra adii, ſi non contagia cæcæ
Luxuriæ juvenem potuere avertere veſtro
A cultu, nec me vicit veſana libido,
Tradite me famæ, ne prorſus inutilis olim
Vixiſſe hic videar, peream que in funere totus.
Spes famæ ſolet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Auſonios inter proceres celeberrime noſtro
Tempore, & Eſtenſis certiſſima gloria gentis,
Quem Parnaſſiacis Pallas nutrivit in antris,
Et ſacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ,
Unde ſibi ſperant decus immortale futurum,
Cirrhæasque iterum per te revireſcere lauros:
Quanquam obſtat Mavors, atque invidus in ſua quærit
Promiſſis, aliiſque modis, te ducere caſtra,
Caſtra ubi perpetuos merearis victor honores,

Et tua lauriferis decorentur ſigna triumphis,
Adſis, & placido vultu dignare poëtam
Aſpicere, inſolitas intentataſque volentem
Ire vias, vatum quas non ulla orbita ſignat
Hactenus, & timido optatum largire favorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria ſemper,
Donec poſt longæ felicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cæli ſidera migres.
Illa dies olim veniet (modò ſtamina nobis
Longa trahat Lacheſis) quum te & tua facta cane-
Uberius, nomenque tuum Gangetica tellus, (mus
Et Tarteſſiaci reſonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas paſſim tua fama per urbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego majori Muſarum percitus œſtro,
Omnibus oſtendam quanto tenearis amore
Juſtitiæ, ſit quanta tibi pietaſque fideſque,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemens: denique per me
Ingenium moreſque tuos mirabitur orbis.
At nunc iſta, tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multà & diverſa, nec uno
Gurgite verſari ſemper: quò ſtamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus undas,
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam,
Præcipuè tamen illa ſequar quæcunque videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi diccre) noſtro
Extinctos ævo: quò non obſcœnius ullum
Aut fuit, aut poſthac erit: & quæcunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, ulla eſt.
Hæc hominem reddit ſanum, ingenioque valentem,
Sit quamvis hebes, & ſtolidi cognatus aſelli,
Impius, & recti contemtor, turpiter & qui
Luxuriam ſequitur, vel quem ſcelerata cupido

Sollicitat, cujusve premit præcordia dirum
Invidia virus: mendax, vafer, atque bibendi
Consultus, demum vitio quocunqne laborans.
Hac poterit sola perversæ crimina mentis
Exuere; atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuique suæ, patriæque decenter
Consulere, ac dubiis rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niveoque colore
Mista placet, pulchrique oculi, pulchrique capilli,
Singulaque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni:
Quid quòd justitiæ cultor, morùmque bonorum
Lætus agit, speratque Deos sibi profore semper?
Nec curat, siquis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel judicis ora vocatus:
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quòd clàm commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Siquid secum homines mussant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? judex, vel Rex me accersit, adibon?
An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deûm stabili semper metus angit iniquos.
Namque malus, quamquam interdum gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen mediis ut strongylos undis,
Æthnave quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, perjurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiasve domos infausto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, ut pars
Magna solet vatum & corvum phœnica vocabo?
Num melius, plumis Junonia regna secantem
Dædalon, Icariosque ausus & fata gementem,
Mutatasque deûm atque hominum memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius juvenum lascivos dicere amores,

Quodque nefas majus, dictis temerare prophanis
Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas:
In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.
Prò pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita divis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non potinus audet
Fingere mortale ingenium: ut sibi major eundi
In præceps pateat via, liberiorque potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, o putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi:
Nec parcit cuiquam vestræ petulantia linguæ.
Quid mirum, si vos eadem quoque fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctesque diesque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui sua commoda solum
Quærit, nec prodesse aliis curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Utile perficiat, sævissima jure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Ut quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Ne frustra tempus sese trivisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Utile, delectans, majusque ambobus honestum.
Horum aliquod, vel plura ferat quodcunque poëma,
Sic tamen, ut metæ nunquam frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, qualive corona,
Qui non vana modò, ac nullam præbentia frugem,
Verùm quæ potius vitam corrumpere, necnon
Insanis possint majorem adhibere furorem,
Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos urget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:

Ad ſcelus inde ſolet torpentia membra movere.
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Sæpe virum, cujus florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum jubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licent, & ſunt laudanda, quod ipſis
Divitibus placeant? Non ſic. nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos.
Sunt ô ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu jurares magnum ſuperare Platona
Ingenio, & ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies hæc tanta: ſed ipſos
Nomine non vano, ventoſos dixeris utres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit ut rarò ſapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit, niſi quem dura urget egeſtas?
Gaudia ſectatur dives, dulcemque quietem:
Dumoſos odit calles, clivosque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego devoveo verſus pariterque poëtas,
Cum video pueros, obſcœna docente Magiſtro
Carmina, pejores fieri, primumque pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,
Unde magis poſſit nativa augerier illis
Nequitia, & citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita: nam cùm
Scribant, ut magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò quis enim non judicet illos
Flagitio imbutos omni, taleſque fuiſſe,
Qualia ſunt chartis quæ mandavere nefandis?

Index eſt animi ſermo, morumque fidelis
Haud dubiè teſtis; quoniam quiſque illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, raſtris, de vomere: navita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas,
Sic obſcœni homines plerunque obſcœna loquuntur.
Vos moneo, quorum eſt fidei commiſſa juventus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras: hæc ſcripta peroſi
Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri,
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant.
Nectareos manant ſuccos, (mihi credite,) vitam
Inſtituunt, quæ ſint fugienda ſequendaque monſtrant.
Fabula non omnis ſpernenda eſt. ſæpe legatur
Utile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata, pravis
Haud temerata jocis: ſed quæ gravitate virili
Procedunt, placidoque tegunt ſub cortice mella.
Iſta juvant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam vivendo acceſſerit ætas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent, decerpere tutius herbas.
Eſt operæ pretium poſt hæc perpendere, majus
Utrum opus, atque utrum potiori in ſede locandum,
Quo probitas, an quo tantum ipſa ſcientia creſcit:
Præſtet utrum eſſe bonum, an doctum. divina quidem res
Doctrina eſt, decorat mites, oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomnique clientes:
Nec niſi per longum tempus, multoque labore
Percipitur, regit hæc urbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt terras & ſidera monſtrat,

Morborum expultrix : varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusque apponere vocem.
Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sine nemo potest perfectus dicier, hæc nos
Dissimiles pecudum reddit, similesque deorum :
Fit tamen exigui pretii, perditque nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu sordet Iaspis,
In putri demersa luto : ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel cum premit ora sororis.
Nec modo vilescit, sed fit quoque noxia : quippe
Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Baccharique magis. Quisquis sine crimine vitam
Duecre conatur, divina humanaque servans
Iura scelusque cavens, tanquam prævisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet upilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, preciosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier : illum,
Spernere non homines, non cœli numina possunt.
Quis, nisi mentis inops, virtutumque improbus hostis,
Non amet, atque illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiamque colit : cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se : at humiles fovet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia, lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodque decus mirum est, in re quacunque modestum
Ostendit sese? fœlix hic nempe, sed illum
Felicem magis esse reor, qui pollet utroque,
Qui probus atque idem doctus : diademate talem
Quis dignum neget? hic aliis præcellit, ut aurum
Est orichalco nobilius, vitroque pyropus.
Tu tamen invenies raro peccare peritum,
Vel caute, aut levius : rudibus vix ulla pudoris
Est ratio, atque palam vetitos labuntur in actus,

Irridetque sacras petulans inscitia leges
Ut cæcus nescit scrobibus divertere ab imis,
Impinguntque pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubens Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquam quod non placeat sibi, judicat æquum.
Sæpè vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inque utero ingenium multis largitur: ut illi,
Quod schola non docuit, cœlesti munere discant.
Quid prohibet tales insontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cujus
Præstat utrumque liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos devovimus annos,
Munera si fas est parvos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc Aries, qui nostri limina servat
Zodiaci, jam vult properanti cedere Tauro,
Meque novi finire jubet præludia cantus.

LIBER II.

Synopsis Libri secundi.

De summo bono acturus author: id in divitiis perperam quæri ostendit, multisque rationibus evincit. Doctrinam & virtutem commendat pariter. Et quamvis pauperi difficilis admodum ad scientias sit aditus, obstetque mens obsita curis & semper de pane sollicita, adeoque miser videatur, concludit tamen melius esse mendicum vivere dum te cælicolis similem divina scientia reddat; quam immensas divitias sine virtute & scientia possidere. Cum disertus nunquam fame pereat, & sua gaudia pauper habeat: omnium rerum abundantia vero haud raro possessoribus nauseam moveat.

TAURUS.

TRaxisti longam portu mea cymba quietem:
Jam tempus dare vela notis, & solvere funem:
Cessit hyems, canæque nives de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsasque reponit
Sylva comas, renovat dulces Philomela querelas;
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci
Carmina muscosis iterant lasciva sub antris:
Aurea nunc volucer jaculatur tela Cupido,
Et juvenum placidis incendit pectora flammis.

Jam tutum vastos pelagi proscindere campos:
Unda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,
Atque suo cursum suadent Alantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla: potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna favorem
Sæpè tulit, pavidosque vetat gaudere triumpho.
Ut video, terrent rictu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, jam rumpe moras, altumque petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam servare sub undis
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantum homini, quid sit cognoscere verum,
Quidve decens, & posse loqui, concessit: at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt,
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, iracundosque leones.
Et quamvis diro sint corpora plena veneno
Serpentum, tamen hunc metuunt, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna supini.
Hoc sine, quid tellus esset? densissima certè
Sentibus, & nullas segetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ servantur legibus urbes,
Condidit: ornavit cœlestia numina templis,
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emissum quibus, ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastosque procul quicunque boatus
Accepit, dubius se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia forte Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populos despectat Eoos,

Et Tartessiaca pronus quà mergitur unda,
Qua Cynosura nitet: & qua contrarius axis
Aspicit Antipodas pendentes vertice: qui jam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cum tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Ut credi possit divino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasque
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Vivere quo pacto, vel quid vitare, sequive
Debeat, ò cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ò mentes caligine circumseptas
Stultitiæ! incedunt deserta per avia: vix heu,
Vix paucis novisse datum, quo tendere tutum,
Qua sit iter, per quod vera & bona summa petantur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Juris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos.
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominum dux atque magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtemina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, qui possit haberi,
Ut spero, expediam, quamquam hæc provincia magna est.
Principio summum esse bonum pars maxima censet,
Numorum plenam bene semper habere crumenam,
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in undas:
Jugera tot campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen servorum, armenta, gregesque
Quot non Trinacriis pavit Polyphemus in arvis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythæcis tulit à præsepibus Heros.
Pulchraque ut Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ;
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiunt omnes, quæ quisque requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Felicemque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,

Quotque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim quisquis fieri vult dives, oportet
Nocte dieque animo diversas volvere curas,
Fortuna variante vices : nunc cogitat unum,
Nunc aliud : si fortè epulis accumbit, iniquæ
Morsus avaritiæ stimulat, vix ulla palato
Esca placet, properatque ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli :
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli :
In latus, in faciem jacet, & quandoque supinus,
Versaturque thoro : haud aliter quàm saxea moles
Sisyphia revoluta manu, quid luce peracta
Gesserit, & quid sit redituro sole gerendum,
Pensitat, en pereunt pecudes, cras pabula quæram,
O brumæ devota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis : sed dispensator iniquus,
Pastoresque mali rapiunt hi : decipit ille :
Invasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, desecta est vinea ferro :
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem.
Nulla fides, nulla est homini reverentia divum:
Omnia plena dolis. pro Jupiter, ille bonus vir
Prorsus habebatur ; sed fallax gratia linguæ,
Atque oris, non est semper vera effigiei
Regula : quid doleam ? remeat mea navis, & affert
Lucrosas, ohe, merces : grave pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serum velamina, vestes
Sidonias, mercesque alias, quas vexit ab Indis :
Quàm si concursu Symplegades infregissent,
Si vel Scylla vorax, dubii vel saxa Capharei.
Solvissent tabulas, muliebri more querelis
Implessem totas ædes, lacrymisque maderent
Pectora, non deerunt nummi, nisi vivere desit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor olivum:
Est fodiendus ager, jaciendaque semina, messes
Occandæ, fabricanda domus, vitesque putandæ ;
Illud emam, hoc vendam : accipiam, & quod debeo reddam.
Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno

Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro,
Jactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu
Continuo: veluti ventorum flatibus æquor:
Ixion verus, qui captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: unde ejus voluit sine fine rotari
Membra, colubriteris radiis affixa; Deum rex.
Divitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas unde est concreta, resolvi
In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, habentia
Humanam faciem. quid enim speciosius ipso
Divitis aspectu primo? sed noscere postquam
Ipsius vitam licuit, diversa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna. colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit vel nescit dives, quæ possideat, si
Nescit, quid prosunt? quoniam nil inde boni, vel
Accipit adversi, velut is qui non habet, at si
Quæ sua sunt novit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos abstemius uvæ.
Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri,
Proque his servandis est anxius, atque laborat:
Sollicitatque illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit quas possidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod sæpe necesse est,
Cum nil stare diu videas, incommoda cum sint
In promptu semper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sævique laboris.
Quid memorem, subeat quam crebra pericula ponto,
Ac terris, censum cupiens augere paternum?
Sylvicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpè fugit: capitur tandem; laniandaque phocis
Viscera, sive lupis præbet; capitivus herili

Collum sæpè jugo summittere cogitur, is, qui
Ut dominus fieret, se objecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, propriove cubili,
Exitiale datur sitienti sæpè venenum,
Stertentemve necat cupidi manus impia servi.
Pinguior in cædem ut petitur magis hostia, nec non
Nobilior potius spoliatur fructibus arbos,
Utque apibus muscisque perit quæ dulcior uva est,
Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiorque periclo est.
Nota Syracusii solertia mira tyranni:
Euge bone, es felix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ: gemmis, auro (quod cernis) abundas,
Heu mihi: namque tholo seta suspensus equina
Ensis adest, jamjam miseri caput infodietur.
Invidia vexantur opes: namque optima livor
Quæque malus lædens, odit felicia semper.
Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum,
Vestra Palæstinæ stimulent ut corda sorores,
Assiduè, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
Nonne Midæ, fulvo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania? jure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petiit stolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuam nullus descenderet alvum.
Talis avare tibi fortuna est pessime, qui cum
Plus habeas, plus semper eges: ut Tantalon undis
In mediis cruciat sitis arida; si tibi pleno
Effundit cornu, quicquid vis, Copia, numquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit; illud
Quisquis habere volet facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Divitis in mensam sylvæ pelagique feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, cervus,
Hœdus, aper, volucrumque genus, non turdus obesus.

Pers

Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aves: grandes capi grandesque columbi:
Portantur rhombi, squillæ, muræna, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostreâ, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant arvisia nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum:
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum:
Evomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibusque affigit inertes:
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluviem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicum, sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capescens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratamque togam, tenuique subucula bysso
Enitet, & Scythicæ redimitus vellere frondis,
Gestat fœmineo preciosa monilia collo
Num magis ista fugant mordentia frigora, quam si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torva leonis
Signa Molochæi gradiens, calidissimus est sol,
Flavaque væsanus discindit Syrius arva:
Quàm si lena tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio est quem pulchra decorant
Vestimenta; caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solusque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia: pannoso prorsus habetur

Nulla

Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas, cujus facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpè loquentem:
Carminibus quamvis possis æquare Maronem,
Mæoniique senis divinos reddere cantus:
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum projectus ad imum,
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus,
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior: magna est nam gratia pulchri
Vestitus. verum fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutaque moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cacæ jurgia sannæ.
Nec servus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti à puero, si te cognovit avarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem,
Æstimat: idcirco secum clam murmurat in te.
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti,
Hunccine herum tolerare diu me fata jubebunt?
Laudabunt alii, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, justus, pariterque modestus
Si fueris, si te non parva scientia clarum
Reddiderit, quævis tribuet tibi vestis honorem,
Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quisquam.
In primis, quicumque cupis venerabilis esse,
Laudari, multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitii contagia vita:
Et cave committas quod possit jure putari
Censura dignum, atque auctori inferre pudorem:
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notavit.
Sed quisnam prorsus vivit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi

At-

Atque bonus dici debet, sed gratia linguæ
Maxima, quæ docte ac prudenter singula profert.
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat:
Hæc plus quàm vestes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formosi specie capiaris ephebi;
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet: nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratiove, fidesve.
Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete conjugium: vel non meretricula deerit.
Quid mavis demens cupere & sperare negata,
Pellere cum possis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Divitiæ, ut melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si forte vacabunt,
Nullus erit qui te doceat; nam solvere oportet
Mercedem haud parvam doctoribus; est quoque habenda
Sumptibus haud parvis librorum copia, tempus,
Quo valeas studiis incumbere, plura legendo,
Ne mala pauperies alias te volvere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quam difficile est, quam paucis numina præstant,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem!
Quàm raro egregios pauper sortitur honores!
Præterea qualis vita est, quàm proxima letho,
Quàm merito spernenda, animum si nulla voluptas
Mulceat, atque levent solatia nulla laborem.
Cum nunquam desint curæ, cum plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem;
Cerberеam saturare famem, miscerier umbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,
Gaudia si miserum pectus non ulla serenent.
Ast inopi quidnam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis vinumque frequenter:
Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos, veteri diffutus aluta.
Vivere vix potis est, nedum sectarier illa.

Jucundum quibus esse solet mortalibus ævum.
Talibus at certè quicunque est dives, abundat.
Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult.
Tantum habet imperii, tantasque pecunia vires,
Ut sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Cervos, aut capreas, vulpes, leporesve fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæve placent, si plaudere cantu:
Omnia dives habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contra referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modo firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera clivis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus quid ni? quo vivere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem:
Ah miser: est melius mendicum vivere, dum te
Cœlicolis similem divina scientia reddat,
Quam si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli judicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam.
Divitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempore durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum
Vel periisse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuque
Non patitur miseris urgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.

Qui

Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
Æthiopas, rigidosque Getas lustrabit, & Indos.
Tutus & incolumis fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, ut virtutem habeas, impendere censum.
At si fortè tibi, valeas quod vendere, nil est,
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam discere multa
Sic poteris) nec non avidè quæcunque loquuntur
Ausculta, atque roga interdum: tum cætera divis
Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lusibus annos
Te juvat, atque ideo dives cupis esse, voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ provida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemque premit, virtutibus obstat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, sensus obtundit: amaro
Fine nocens, homini multorum causa malorum est.
Clarius ista sequens sermo, meliusque docebit.
Si tamen advertas, habet & sua gaudia pauper,
Nec forsan leviora. magis nam dulcia sunt quæ
Rarius eveniunt solatia. credite, longè
Gratior ac longè est jucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit, ardenterque cupita.
Sic cibus esurie suavis, requiesque labore,
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora sic æstu, sic intermissa diuque
Sustentata Venus grata est magis: omnia demum
Rebus ab oppositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Deliciis, adeo ut moveant fastidia sæpe,
Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia, sardas,
Solennes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeo dulce est quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus duraverit æquo.
Delectant alterna magis, vetitisque potiri
Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi.

Præ-

Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Judiciumque animi contentum reddit: amari
Est dignum, quodcunque placet, quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suavem præbere saporem
Illi qui gaudet puris abstemius undis?
Hic hœdum, ast alius carnes cœnare suillas
Mavult: hunc cantus juvat, illum ludus: amorque
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam;
Huic scortum placet, ast illi matrona: beatum
Efficit ergo animus, non res. rationibus istis,
Non minus ac dives, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, parvo hic contentus abibit.
Impensa dives majore, ac sæpe minore
Lætitia vivit quàm pauper. gratius ovo
Et cicere est vesci, atque famem compescere porro
Nautæ aut fossori, quam regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel unda.
Dignior illa autem jure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet, nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius quàm pauca optare, animumque
Vincere consilio: ne spes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit desiderat, excruciatur
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certè possit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitque
Quàm licet, & parvo contentus vivere nescit:
Indiget idcirco multis, felicior ille est,
Sufficiunt cui pauca satis. res ampla, superbum,
Risoremque hominum, contemptoremque deorum,
Insanum, mollemque facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, si census abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita divum
Munera, virtutum custos, & amica pudori;
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem

For-

Fortunam tu sola potes, ventique furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes parvo, vicinaque littora servas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilesque procella
Juniperos rarò infestat, lentæque myricæ
Stant inter sylvas immotæ, ac pace fruuntur,
Sprevit Anaxagoras, sprevit Democritus, atque
Complures alii (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atque aurum, causasque malorum
Divitias. quare? nisi quòd non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius, sanctissima pectora, quondam
Senserunt: non quid vulgus, plebsque inscia dicat,
Mente agita: atque tibi propone exempla bonorum.
Nonne olim victor felicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma jubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parva viros & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellesque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisque tenebris
Exuite obsessam mentem, sursumque levate
Jam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error, finemque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigusque repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra. etenim tribus his opus est, cum corpora nostra
Sint fragili contexta luto. sed talibus uti
Sic licet, ut tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura noverca,

Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
Felix qui didicit contentus vivere parvo:
Nec spem ullam in rebus ponit quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non juris: & ævi
Quàm breve sit spatium reputat, quam frivola demum
Omnia quæ in terris longè latèque creantur:
Qui minor adversis non fit, majorve secundis,
Minoisque urnam spernit, Stygiosque furores,
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infelix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præsentia cernit:
Qui nescit, quòd quanto animus præstantior ipso est
Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quam quæ
Ad corpus spectant: igitur non divitiæ sunt
Prima bona. Hæ quoniam pro corpore conquiruntur
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta;
Namque supervacuo stulti lætantur: acervos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cùm modio cumerave famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Divitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæpretium est didicisse: tenendo
Ne pejor fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi cui sunt bona multa: sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat uti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaque forma est.
Hac ratione suum auctorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus avaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certè nulla est hac major Erinnys.

Hanc memorant Acheronte satam, per tristia ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore:
Semper hiant, aliosque tenent, aliosque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & insatiabile monstrum.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, jactura pudoris,
Contemptus divûm, perjuria, jurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inveniuntur avari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animique pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam gravis: hanc etiam studeas depellere: nam si
Prodigus es, mensam alterius pinguemque culinam
Jejunus frustra aspicies, patrimonia postquam
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrumque manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantùmque licet, largire: nec ultra
Impensam facias quàm sit permissa facultas.
Divitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius, natura creavit
Nos, non ut solum nobis, nostrisque propinquis,
Ast aliis etiam, quum possumus, emolumento
Simus: quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserisque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, ut perhibet schola docta sophorum.
Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso,
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus

Extin-

Extincta est pietas : nulli largitur avarus
Dives, cum teneat quæ tradere plurima possit :
Nulliusque ipsum miseret, sunt ferrea cunctis
Corda. quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur ? lacrymas rident, miserosque precantes.
Si qua tamen donant, dant scurris, dantque cynæ-
Dant lenis potius, dant scortis callipareis : (dis
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur ubique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nonne hoc turpe magis numos absumere pacto,
Unde nec ullus honos, nec gratia quæritur ulla ?
Mens oblita Dei, vitiorumque oblita cœno,
Sicne licet fieri ? nonne olim nudus ab alvo ?
Existi, & nudus terræ es rediturus in alum ?
O demens, non hæc tua sunt : sed Jupiter harum
Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur usus.
At postquam vetus ille Charon te vexerit ultra
Quam trepidant superi fallo jurare paludem,
Hic miser, hic aliis heredibus ista relinques.
Ergo his utendum est rectè, dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliosque juvando.
Jam patet ex dictis, an sint bona summa putandæ
Divitiæ, mea cymba redi, satis ardua ponti
Navimus : ecce auster pluvias jam cogere nubes
Incipit, ecce undas Typhones in aëra portant
Absorptas pelago : unde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non est (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona :
Dum licet, in portum tendamus : nubila clarum
Reddiderint ubi pulsa diem, revocabit ab alto
Nos Triton scopulo, atque iterum tentabimus æquor.

LIBER III.

Synopsis Libri tertii.

Quemadmodum libro secundo non in divitiis, sic hoc libro, nec etiam in voluptate summum bonum inveniri posse docet. Primo enim sub persona Epicuri dogma ejus de voluptate & summo bono proponitur. Objectionesque de virtutis vitiorumque post mortem præmio & pœna; secundum Epicureorum sententiam, negando animæ immortalitatem, removentur potius quam resolvuntur. Ab Epicuro deinde per viam latam, author in conspectum palatii Pluti, & inde in sylvam amœnissimam inducitur: ubi voluptatem cum Venere & Cupidine ad dextram, Gulâ vero ad sinistram, omnique luxuriantium Choro offendit. Ast cum jam non longe a turba illa abesset, Occurrit illi Virtus, quæ quam deceptoria sit voluptatis facies, omnesque ejus fallacias & artes exponit: monetque ut animæ affectibus immoderatis rationis frenum imponat. Ad voluptatis partes interim transfugerat Epicurus, & Arete ab iride monita de criminibus hominum, ad auras avolat.

GEMINI.

Utea quadrijugo curru surrexerat Eos,
Astraque cedebant evanescentia cœlo:
Jam divisus erat Titan, mediumque videbant

Anti-

Antipodes, medium noster monstrabat horizon.
Mirabar quisnam mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese
Mutuò corrumpunt: quin sol extinguitur undis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur: talia mecum
Volvebam, gradior dum propter littora solus,
Obvius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioque colore
Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminus ut dedimus citroque ultroque salutem,
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit.
Respondi, atque eadem pudibunda voce rogavi.
At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
Namque Epicurus erat) stupui: ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscurius arcam.
Atque ego tunc, Venerande senex, sic numina semper
Cuncta tuis faveant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris, nisi falsa loquuntur
(Ut plerumque solent) homines, præcepta salutis
Da precor, & juvenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò graviora negotia ducant.
Ille autem contra, Me nulla negotia ducunt,
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,
Huc soleo vacuus crebo adventare, legoque
Per prata hæc varios capiti gestamina flores.
Unde libens & promptus agam quodcunque petisti.
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc divertamus, densaque sub ilicis umbra,
Juxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Ivimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod juvenis te numen adegit,
Ut discas hodie quæ sit Sapientia. namque,
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulacra videre

Mille ac mille hominum facile eſt, ſed rarus ubique
Verus homo: ut poſſit non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cavea, errorumque taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoſcere oportet,
Perſpicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia rivos.
At paucis hoc ſcire datum eſt, nam maxima turba
Divitias ſummum eſſe bonum, pars altera honores
Diverſi diverſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerum, atque noviſſima meta
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula ut in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradivum validis tentaverit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiverit ullam
Si non hunc præſens movet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, medium, finiſque laborum eſt.
Quod magis ut pateat, quæ dicam attentius audi:
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, movetque
Artificem, ſed re poſt facta noviſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atque voluntas
Hunc ſibi ut acquirat, primis mediiſque libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quam delectatio quædam:
Sed quia non facile eſt, rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque gravi ſulcum deducit aratro
Agricolæ calloſa manus? non Sirius æſtu
Terrificat, non bruma gelu: cur navita ponti
Inſanam rabiem, ſyrtes, ſcopuloſque minaces,

Non timet, admoti spernens confinia lethi,
Velivola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudetque ferox, ubi classica Martem
Sæva canunt, acuitque animos hinnitus equorum?
Cur juvat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctesque diesque?
Nempe ut post longos lucrum vel fama labores
Jucundum efficiat, nam si non ipsa placeret
Utilitas & honos, virtus artesque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum mediis propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta,
Nam veluti exultat lascivus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur.
Hæc etiam sola superi mercede fruuntur:
Utile namque illis non convenit, indigeant cùm
Nullarum rerum. sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis: quid tum? si talia lætos
Non faciunt divos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fulvoque ornes simulacra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere: vis igitur quum
Quæque animæ benè disposita est, atque optima servat.
Objecta, esse bonum summum nemo hercle negabit
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere, auditus sic lætificatur
Harmonia numeris contexta dulciter aptis:
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus ajo.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atque eadem (nisi vera neges) est summa voluptas?
Præterea, labor atque dolor mala maxima cum sint,
Atque voluptati contraria: jure voluptas
Esse bonum summum censebitur, oppositorum

Opposita est etenim ratio. proinde omnia quærunt,
Naturæ instinctu, quæ sunt jucunda; caventque
Tristia. quis vero naturam fallere credat?
Et summum ergo bonum, quod amant animalia quæque,
Sed quid amant, vel quid nisi dulcia gaudia quærunt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum vivimus: atque voluptas
Est fugienda. frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus justis æterna paravit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur
Irrita. namque animas post funera vivere, perque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, ô miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Ut stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygii pallentia regna tyranni,
In quibus est Phlegethon, flammis crepitantibus ardens.
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tisiphone, extensi per jugera longa Gigantes,
Et sine luce umbræ, & vasti non ulla cremantes
Ligna foci: riget hic hiemis sine tempore frigus,
Roboreque ex nullo gemit hic compacta phaselus,
Dum senior nimias transvectat portitor umbras
Æolides saxo cruciantur, Tantalus unda:
Vasa maritineca gestant rimosa sorores,
E quibus unda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.
O dii, quam magna est penuria mentis ubique,
In nugas quam prona via est. quid creditis illa
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Ulla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem,
Lucra sacerdotum sunt hæc, artesque dolosæ.
Ast ubi vita semel tenues defecit in auras,

Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiumque superba
Atque audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cum sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt.
Ingentes urbes populosque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu vilissime pulvis
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras,
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubiis, quæ sunt manifesta relinquunt.
Dulcia sed remanent longævæ præmia famæ.
Hoc certè nil est, cum tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris vivens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec brevis hæc incertaque durat,
Gaudebit quicunque sapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ urgebitur ira,
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus ultra,
O juvenis, dum fata sinunt te vivere lætum
Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud parvam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officiis: verum donec spirare licebit,
Debebo, ac memori servabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast unus restat. nam discere oportet
Non solum quid agas, sed qua via detur agendis.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, quà sit iter per quod tendatur ad illam.
Tum senior, Brevis, & lata, & declivis eunti
Est via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Jam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.

Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus una diem, nisu quum surgit anhelo
Grandævus sapiens: quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per devia comminus ibam.
Progressisque parum, moles oblata palati
Eximia est, scitorque ducem: Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutusque arma satelles
Servat iter, prohibetque ultra transire volentes,
Ni prius hunc adeant & blando munere placent.
Ipse autem celsa resider, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior, Sors, Fraus, Usura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viam, tunc reddidit ille:
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eja
Duc, inquam, & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix pervia dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine præter
Ivimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis
Arboribus, sylva, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaque potes, totum te orna, vultumque serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Parvus erat veniens per levia saxa deorsum
Rivulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hic faciem lavi, atque manus, rigidosque capillos

Pectine composui, totoque in corpore vestes
Aptavi, atque leves pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. Jam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, jactu non amplius uno,
Emissum lapidem, distabat sylva: canentum
Suave melos volucrum, suaves sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamvis
Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis undique ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Urit amor Dryadum, & choreas per gramina du-
Dulcibus & nitidis undis, cursuque silenti (cant,
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens convicia cervus.
Tantum distabant ripæ, sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Ultima cingebant sylvæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ juvenem. Phœbea cupressus
Juxta aderat, paribusque comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tileæque,
Palma, abies, myrtus: veterumque obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor:
Non pirus, atque salix, prunusque & pallida buxus,
Mespilus, atque olea, & cerasus, non sorbus & ulmus
Et siliqua, & primos quæ monstrat amygdala flores.
Quid memorem cedrum, atque hebenum, mensis-
que petitam
Materiam circum, cui cedere creditur aurum?
Quidve alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam jungebat utramque:

Intus erant spatiis amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niveæque rosæ, pictique hyacinthi,
Narcissi & violæ, & vaccinia mista ligustris,
Liliaque, & longum vivens amaranthus in ævum,
Puniceis foliis, nec non caryophilus albis:
Balsamaque, & casiæ, & costi, myrrhæque, crocique,
Mentha, thymum, thymbra, & bene olentis amaracus horti
Deliciæ, Idaliis oritur quæ plurima sylvis.
Hinc atque hinc suaves spirabant undique odores:
Mille avium species implebant murmure sylvam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Conjugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamque suam atque Ityli Philomela gemebat.
Psittacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuesque sonos variabat Acanthis.
Jugis aquæ rivi nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non Massyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis unquam,
Non aper, aut ursus, non velocissima tigris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cervi, capreæque, damæque,
Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pæne polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quum locus est visus nobis, ubi diva manebat.
Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creverat arbos.
Circum aderant mensæ egregiæ, dapibusque refertæ,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior, jam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad divam, vel jejunus prohibetur: & omnes

Huc quotquot veniunt, impune absumere possunt,
Gratisque has epulas: dea sic vult. cumque comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renovantque sapores.
Vescimur, atque mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus,
Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam, medio in campo spatiantem, maxima turba
Pone sequebatur, juvenes, pueri, atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum: cujus pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis:
Cæcus erat, nudusque & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus nervumque trahebat:
Quamquam oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Jamque illum penitus populum misisset ad umbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Namque ubi cujusquam per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterque salubria pocula præbens,
Servabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad lævam, mulier stans altera habebat
Semper in ore cibos: manibusque & vestibus unctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiaque inverso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Connivensque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoque gravatam
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.
Rauca Cytoriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alii citharas & plectra movebant.
Orpheus Eurydicem serpentis dente peremptam,
Immitesque Erebi leges, cassumque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Navigium infelix referens, nautasque dolosos.

Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusque jubebat.
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cujus
Lumina caligo quædam ſatis atra premebat,
Et cujusque caput nebulæ circumvolitabant:
Inter quos unum vidi, novique, tabellam
Quippe manu ſcriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclytus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hauſi ſuadente libidine: donec
Vivitis ò miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi, poſt mortem nulla eſt ſperanda voluptas.
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum unum variis linguis fœdabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Qua propter dulces luſus turbabat amaror.
Uſque adeo nobis æterni regia cœli
Invidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Uſque adeo votis contraria numina noſtris.
Cumque tot adverſis ævo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et ſi qua eſt, brevis eſt, & non ſincera voluptas.
O vita, exilium merito dicenda, quid ipſos
Damna juvant adeo ſuperos mortalia? quare
Malunt nos triſtes potius, quam vivere lætos?
Unde in nos odii tanti manavit origo?
Vince deos, animo patienti adverſa ferendo.
Haud multo ſpatio jam turba aberamus ab illa,
Quum ſubito à dextra nemoris, matrona venuſto
Corpore, vigineo vultu, inceſſuque ſevero,
(Qualis in ætherea Jovis uxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima divos)
Occurrit nobis, crines lacerata ſinusque:
Et mœſta, & vili quamvis circumdata panno,
Non ſpernenda tamen: roſeoque hæc edidit ore;
Quo ruitis miſeri? quo vos inſania ducit?
Siſtite, neu faciles in damnum currite veſtrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Siſtimus, atque ejus dictis intendimus aures.

Principio, non est, ut forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus divum de sanguine creta:
Ad quam nunc itis, cujus vos jungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promittensque favos, aloen insida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quod pulchra, quod extra
Tota nitet gemmis atque auro: namque sub ipsa
Nescitis quam sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in undas
Fila sedens scopulo, atque hamos tenet esca laten-
Illi concurrunt avidi, rapiuntque tenaces (tes.
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Libycæ Syrtes vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sæva Charybdis,
Vel quodcunque aliud, quantum est fugienda
Voluptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas! Ibes,
Quot claros alioqui homines, quot regna, quod urs
Perdidit hæc? sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis, unum sat erit, notumque referre.
Quis fuit Alcida major? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocavisse chelydros
Dicitur exiguis elidens guttura palmis.
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem:
Extinxisse caput semper crescentis echidnæ:
Hic domuit cervam æripedem; taurumque ferocem
Expulit, & valido volucres Symphalidas arcu:
Fregit Threicii præsepia dira tyranni
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus unum:
Hesperidas pomis, bobus spoliavit Iberum:
Infernas adiit sedes, triplicemque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita ferentem:
Ejusdemque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus, sublatus in aëra, vires
Herculeas: raptorque boum Vulcania proles;
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,

Grans

Grandibus astra tenens humeris, axemque labantem,
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ jussa puellæ.
Et qui non timuit torvam cum Dite Megæram,
Tartareumque gelu, & flammas Phlegethontis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisque capillis,
Sæpe minas teneræ demens expavit amicæ,
Pro clypeoque colum gessit, pro casside mitram.
Quæque prius clavam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam, muliebri indutus amictu.
Amphitryoniade, quis te furor obcæcavit?
Utque Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisseque corpora setis,
Non secus ista suos mutat regina clientes
(Si debet regina magis quàm serva vocari) est,
Namque manu pateram, quæ dulci plena veneno
Porrigit his, de qua si quis bibit, illico fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pavido pestis lupus improba ovili,
Ast alias alii coguntur inire figuras.
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, si forte velitis
Illius vexilla sequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animum frænate lupatis
Præcipitem. occultos laqueos advertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
Dum tenuem texit telam, latitatque deorsum
Angusto in thalamo, sed si cognoverit hostem
Delapsum in casses, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem involvit laqueis, & stamina circum
Cruribus assiduis glomerat, rostroque peremptum
Perforat, & fugit fulvum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens, qui cum similis diis
Esse queat ratione utens, vestigia mavult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisque sodali

Ventri

Ventri indulgendo, & turpissima quæque sequendo,
Talia non potuit patienter ferre meus dux : [ro,
Namque pudore gemens, stomachoque iratus ama-
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notumque tripes properavit in
agmen.
Tunc Arete; (hoc etenim nomen sibi dixerat esse)
Ne cures, inquit; fugiat, sine, noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Utque æger longa vexatus febre, recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ;
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur,
At tu, si qua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis, quæ ut promptius accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitusque attentas impedit aures,
Tum me dextrorsum duxit, pariterque sub umbra
Semotæ lauri concedimus, atque ita fatur:
Ille opifex cœli & terræ, pelagique tumentis,
Ut reliquos primo adversos ire impulit orbes,
Sic adversari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aula
Mens; namque ut sonipes calcaribus, & stimulo bos
Urgentur, sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo.
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu navis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbala venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quod sapienti
Haud unquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato a marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt,
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra; quod dictu absurdum est. uti ergo licebit
Ipsis legitime, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, ut præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.

Sed

Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Servare : idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant : unde hos error conturbat & illos;
Nam divi sola vivunt ratione. sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur : utroque
Mortales, utroque igitur gaudere iubentur :
At ratione magis: namque hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit : idcirco minus huic servire licebit :
Quamvis hunc cæca hominum natura sequantur
Pæne omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere sylva
Vidimus : atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox. nonne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin quæ sint hæc? Dolor atque Infamia. quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo à solo manantia sensu :
Sed sint rara, ulli non adversantia recto :
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis : & clam sumenda, nocebunt
[redacted]. quoniam livor non deerit iniquus,
Dulcibus & lætis qui fel confundat amarum.
Quoque minus sese quisquam his involvit, eo fit
[redacted], ac propius superos accedit ad ipsos :
Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit ; obsunt
[redacted] usu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta severis
[redacted]; quippe est homini fragilis natura, necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem, &
[redacted] a summis valles descendere ad imas :
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater [redacted], exosus crimina mundi,
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum, postquam alta polo
Culmina conscendit, miratur clara pyropis [redacted]

Mœnia cœlicolum, atque aliis ſplendentia gemmis,
Et ſuper auratas ædes, ſtellisque micantes,
Aſpicit & ſolido factas adamante columnas,
Et conſtructa videt laquearia dentibus Indis,
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deum, quales nec lingua referre
Ulla nec humanum pectus comprendere poſſet,
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere geſtit
Æthera per liquidum, & blandis ſeſe objicit auris,
Et jam dediſcit terras, nidosque relictos,
Uſque adeo jucunda illi ſunt regna tonantis,
Sed poſtquam ſtimulante fame, jejunia vires
Hauſerunt, & nulla inſunt alimenta calori,
Quæ modo laudabat, contemnit ſidera, ab alto
Devehitur, & quas nuper contempſerat, omni
Conatu repetit terras, eſcamque requirit,
Tunc ego qui preſſa jamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia, tandem,
Hiſcere non timui, atque interpellare loquentem,
Et dixi, Quoniam ſol jam declinat ad axem
Heſperium, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitus decedat, & umbræ
Adveniant, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quamque ſiniſtra
Reginæ, ſtantem vidi, puerique vocentur
Ipſarum: dictis reſpondit talibus: Eja,
Ne dubita, per me (brevitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces, nam non indigna petiſti,
Incipiamque ab ea, lateri quæ proxima lævo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte, atque die, ſtudiumque bibendi,
Quam plerique deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaque veſcentes plenis obſonia menſis,
Et ſummum eſſe bonum, ſervire huic, rentur, at errant
Haud dubie, namque hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis adverſetur, & obſit,
Cætera enim tantum ut vivant animalia, fecit Jupiter,

Jupiter, ast hominem, ut vivendo intelligat, & se
Cognitione aliis præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum
(Haud secus ac nebula sol) obfuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipue quoties stomacho ferventia vina
Obtundunt, cæcaque premunt caligine mentem:
Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
Unde fit ut minimum sapiant, finemque relinquant,
Propter quem terris illos natura locavit:
Nec plus cognoscant, quam grex oviumve, boumve:
Immo etiam quandoque minus, quum vina cerebrum
Confundunt, geminasque putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ò vitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? jurgia, lites:
Prælia dira moves, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animum linguamque resolvis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc pestem, ò miseri, quæ vos facit esse furentes:
Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quàm
Ebrius? hic epulas, quas non multo ante voravit,
Evomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
Sæpè caput frangens, oculosve, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent ullum verba edita sensum.
Multa facit, multa & dicit, quæ mox ubi nubes
Discussa est, reditque jubar, damnantur ab ipso
Auctore: unde rubet factis, infectaque vellet.
Rex Macedum quondam, proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (ut fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & jam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumque dolebat,

Ut fleret, cuperetque mori : quid vana Cytheron
Orgia, quid thyrsos, deliraque tympana jactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago,
Nec Jove plena utero Semele concepit : at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non deus est: sed nempe deum contemptor & olor.
Nam divina parum curant qui vina sequuntur,
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotque dolores
Dispergat nimius potus per membra, cibusque
Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
Febris, & ulcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
Articulosque premens, manibusque infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi, resolutaque Baccho
Membra tremunt; dentesque cadunt : olet halitus oris:
Hinc stomachus languens, atque intestata venit mors.
Sæva quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quam gladius, quid, quod census cito deperit : & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atque supellex?
Et modo qui fuerat dives, fit pauper, egensque?
Ut vivas, comede, at non vivas propter edendum.
Jam dixi quæ sit mulier : nunc accipe, quis sit.
Ille puer qui stat juxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet, puer hic est filius ejus,
Quem labor ex ipsa genuit : somnusque vocatur.
Nutriit hunc Lethe, multoque papavere pavit:
Germanus Mortis, sed non æternus, ut illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore levat, revocatque in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipsum
Enervat corpus, quoties sine lege modoque

Sumitur,

Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit,
Et levius dormit, melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fulvo est gratior auro.
Ut mors, sic somnus miseros felicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quam plurima, & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est, nam non præclara geruntur,
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu vero hunc vita, quantum potes, & vigilato,
Eheu quam longam tribuent tibi fata quietem,
Quum semel adveniet nox illa novissima, post quam
Non redit ulla dies, gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste levis, volucrique simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diva refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole adverso rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis;
Diva Panymphæo salve carissima regi,
Cunctarum ô Arete (me judice) prima dearum:
Huc venias, quoniam turba omnis cœlicolum te
Visere jam pridem gestit, jam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hic tuta bonis, hic omnia regnant
Crimina, religio nulla est pietasve fidesve.
Hic contempta jacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes,
Quare agedum cœptos sermones rumpe, morasque
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra.
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,

Ut vellem , dictis exponere singula : sed mox
Crastina cum roseo rediens Pallantias ore ,
Expulerit tenebras jam lumine matutinas ,
Ad te aliquem mittam, gaude ; quo cætera disces.
Jamque vale ; his dictis , petierunt æthera saltu ,
Excepitque ambas Zephyrus , sursumque vehebat,
Donec læta utraque in liquidas evanuit auras.
Ceu quum Scylla patrem fugiens scelerata sequentem ,
Paulatim sese attolit : subit ille protervo
Insistens animo , ducitque per aëra gyros ,
Desecti cupiens facinus punire capilli :
Hæc vero densas interse condere nubes
Nititur , atque oculos frustratur cæca tuentum :
Illuc & Nisus penetrat , neuterque videtur.
Phœbus Atlantæo jam merserat æquore currum ,
Et vesper stabulis educens astra reclusis ,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat :
Digredior mœrens , eadem qua duxerat olim
Me senior , repetoque domum , promissaque solis
Gaudia venturi , satis anxius expectabam.

LIBER IV.

Synopsis Libri Quarti.

Post preces ad Apollinem fusas ejusque responsionem, author duos pastores ad cantus certamen sese accingentes offendit; inter quos judex eligitur. Sed cantibus eorum septem lupi supervenientes finem imponunt. Unde discedenti Poëtæ Aretes Filius e cœlo a matre missus supervenit. Qui ut amorem legitimum laudat, ita vagas libidines execratus, Monachorum luxuriam exagitat. Amor omnibus cæteris animi affectibus longe præferendus est. Amore divino conservari omnia demonstrat. Deinde post pacis laudes; de amicitia, toto hoc libro, longe lateque differit, ejusque munia exponit. Quibus absolutis, post breve rerum sublunarium schema, huic libro finem imponit.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cœli decus, & stellarum.
Princeps, æterni fons luminis, undique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpenque novissimus uris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patent, noctis quibus umbra colorem
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,

Mun-

undi oculus : qui transverso dum limite curris
er duedena means animantum idola, quaternis,
ispensas annum spatiis, & tempora mutas,
t cum temporibus quicquid generatur in orbe,
sanctum jubar, ô divum pulcherrime salve :
e colimus, tibi sincero de pectore laudes
undimus, ac tu hodie læto nos respice vultu,
t lætum concede diem, redeasque benignus ;
ubila diffugiant, aër sit ubique serenus,
Adventuque tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cœrula nautis :
Non segeti, non arboribus, non vitibus imber,
nsanusve obsit turbo, lapidosave grando :
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras.
Accipiantque tuo reditu Deus omnia pacem.
Salve præsidium, & sacris tutela poëtis :
Tu vatum mentes divino numine reples,
Ipsorumque moves ad dulcia carmina linguas :
Tu dignos lauroque facis, famaque perenni.
Salve igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
Et faveas cœptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad undas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audiit excelsa Delphorum Phœbus ab arce :
Audiit, & visum est templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic pervenit ad aures :
Infelix juvenis, quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles vivendo transigis annos :
Esto animo forti, & dura : patientia vincit
Omnia : in adversis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro : tunc celsior exit,
Quum premitur virtus, viden ut fortuna frequenter
Quos pessum dederat mutata extollat eosdem?
Alternetque vices? nihil est durabile semper
Sub cœlo, redeunt post tristia nubila soles
Jucundi : postquam ventis maria alta fuerunt

Exagi-

Exagitata diu, tandem pacata residunt:
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver,
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teque ipsum serva fatis melioribus: olim
Adveniet tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuum, quod nunc mersum jacet atque sepultum,
Mille per ora virum fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperque novem mea turba sorores
Adstabunt comites quocunque accesseris: & te
De plebe eripient, clarumque in secula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
At ego vix possum diis credere talia de me:
Usque adeo sum perverso sub sidere natus,
Usque adeo assiduis cœlum me casibus urget.
Inde tamen decedo hilaris, perque avia solus.
Errabam, & pariter volvebam talia mecum,
O si forte aliquis mihi nunc hominumve, deumve
Occurat, quem diva Arete, ut promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim.
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progedior, vindeoque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris juxta, & quos ferre solebant
Nodosa è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi audis mercede volebant,
Sed judex deerat, cujus sententia litem
Solveret, & palmam victori ferret honestam,
Ut me viderunt, extemplo accersit uterque,
Et rogat, ut vellem secum residere sub illis
Cantibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc unus postquam sumpta prælusit avena,
Talia sublatis in cœlum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces,
Cede polo, jam cede polo, formosior alter

In

In terris nunc est qui pocula sacra ministret:
Jupiter hunc rapiens, te spreto, ad sidera tollet:
Invidia rumpere miser, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cœlicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec vivere gratum
Hunc quoties pernicis equi per devia tergo, (est.
Invectum, capreas arcu cervosve petentem
Najades aspiciunt, cæco stimulantur amore,
Multaque cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus uvis.
O si non adeo puer implacabilis esset,
O si se facilem misero præberet amanti,
Me foret in toto nullus felicior orbe: (rem,
Sed spernit nostrasque preces, nostrumque dolo-
Et fugit, ut nervo Assyrio transmissa sagitta.
Ne fuge me, neu sperne precor, formose Philete:
Non ego sum Læstrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quamvis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis,
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est
Et setis, suntque ista viris pugnacibus apta,
Robustosque decent: sint levia membra cynædis.
Quid? quod divitiis pastorum, haud vincor ab ullo?
Quandoquidem mihi non desunt armenta, greges-
Mille meæ viridi pascuntur gramine vaccæ, (que.
Mille mihi per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtasque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus estque recens plena mihi caseis arca.
Sume tibi quodcunque velis, namque omnia nostra
Sunt tua, sumque tuus: quamquam hoc ingrate
recusas,
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasque novas, maturaque fraga,
Implerenque tibi corylis nucibusque canistrum.
Ah quoties quoties mediis te amplecterer ulnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.

Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque ſoporem
Amplexu juncti pariter capiemus in umbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure rivi,
Dum fervente die crepitant per rura cicadæ.
Heumihi, me ſpernis, ſpernis quoque munera noſtra
Nec mœſtis lacrymis, nec blanda voce moveris,
Sævior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore ſignis,
Durior Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis. & omnes
Deſpicis, atque mori miſeros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miſcetur melle venenum.
Pone tuos faſtus: inimica ſuperbia divis.
Nec te decipiat fugitivæ gratia formæ:
Forma brevis flos eſt primo ſpectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Ætas, dumque cutis tenero fulgeſcit in ore,
Ne pure incaſſum felicia tempora perde:
Utere conceſſis tibi, dum potes, utere donis,
Omnis quippe ſuo res commendatur ab uſu.
Tempus erit, quum tetra genis horreſcere barba
Incipiet, faciem criſpantibus undique rugis,
Caniciesque premet laudatos fœda capillos,
Tunc fruſtra amiſſum lugebis ſtulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quo priſtina ceſſit
Gratia? quo roſeus niveaque albedine miſtus
Migravit color? ah noſtræ ſpes irrita formæ.
Mutatosque gemes vultus, deformiaque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenæ?
Me miſerum, fruſtra (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipue quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, & omnis
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus,

Fato deſpicitur princeps, & ſervus amatur,
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Meque minus fronde aut ulva liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo:
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu muſtoque recenti.
Non habuit credo tales Cytherea papillas:
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare juvat potius, quàm dicere partes.
Non modo mortales inter laudata, ſed ipſis
Diis etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrum, & tandem captam ſub ſubere preſſit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemque
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua divi,
Rivalemque auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me invitat ocelli,
Accerſitque ultro, & niveis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, ſoleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis! laſcivaque mordet
Cervicem, leviterque manu mea percutit ora
Ludendo: juratque mihi, me præter, amare
Se nullum! ſed non adeo ſum ſtultus, ut iſta
Vera putem: quoniam nil eſt mendacius ipſa
Fœmina: & inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditiis, hoc eſſe magis tibi ſcito cavendum.
Dixerat iſta canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem fortè lupi, ſtimulante cupidine paſtus:
Invaduntque greges, nunc has, nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſantque in ſanguine rictus.
Contra, conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum, ferro circumdata collum.

Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurruntque simul, solusque remansi.
Tunc alia discedo via speransque, timensque,
Atque animi dubius, mecum diversa volutans,
Progredior, quantum spatii ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, sacroque sedilia topho:
Ut puto, nympharum sedes: quum torrida fervet
Æstas, & mundum rabiosus Sirius urit,
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino:
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus undis.
Interea juvenem quendam demittit Olympo
Diva Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu prævertitur ipsos,
Prendere quum prædam pennis stridentibus ar-
dent.
Actutumque ad me venit, qui fortè jacebam
Graminea in ripa, fessus, dicitque salutem.
Ilicet assurgo, & juvenem reverenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Divæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, ut singula
demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: namque hoc tibi mater apertè
Ostendit, quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat,
Hanc Venerem appellant homines, dicuntq; creatam
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Cre-

Creditur ingratus testes jecisse paternos. (gis,
Sic perhibent Græci, gens multum accommoda nu-
Garrulitate potens, fingendique apta magistra.
Uranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Uranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladusve ferox, tumidusve Typhœus
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura novem capita addidit, inde supremum
Absque oculis versum est Tartessi ad littora semper,
Cætera ad auroram spectant: plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis unum: jactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundumque manu metitur utraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius ejus
Panphagus, horrificum rabie atque triguttur monstrum
Assiduè cum uxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Uranius tulit, atque deorum
Cuidam Pædogeni æterno sociavit amore,
Consortemque tori fecit: quo fœdere jussi
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ ut damna rependat.
Quod vero Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos,
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non ulla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, &, si verum dicere fas est,
Nascitur indignè per quem non nascitur alter:
Indigne vivit, per quem non vivit & alter:
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quo minus hoc possint uti, pressive maligna

Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœlestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniamque merentur:
Sed multi nolunt uxorem ducere, multas
Ut passim incestent, diversaque pabula carpant:
Quoque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, divumque ministri
Censentur: varias leges, habitusque capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundum: immundumque sequuntur:
Et cum se ventri dedant, mollique quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici ut
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitiis obtendere noctem.
Nemo quidem castè consuevit vivere, salvis
Inguinibus: nisi quem jam debilitata senectus,
Aut languor gravis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne supervacuum natura è corpore pellit.
Hinc est quod Venerem nocturna insomnia solvunt,
Gaudiaque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quod Vestales, ipsasque Sibyllas
Virginitate sua vincant; cedo, dignior utra,
Utra est nobilior, sterilisne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, ut genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non ut te absterreat: imo
Ut magis alliciat: naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atque modum servet, si debita fiat.
At nimia enervat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breviat quoque tempora vitæ.
Jam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.

Hic

Hic est ille hominum domitor, domitorque Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamvis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagusque colunt, quæque æthera summum.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrii tibi concessum est, tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis,
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem (mas,
Novimus, & varias compulsum assumere for-
Fulmine deposito, & cœli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torva fronte juvencum,
Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
Interdumque ignis speciem, Satyrique figuram
Aut auri induere, aut candentis corpus oloris.
Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
Sæpe etiam voluit delphin, ariesque videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca nequivit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine divos,
Et factum accipitrem Phœbum, factumque leonem,
Dicere: vel Stygii furias memorare tyranni,
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroïnas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæ pretium puto omittere talia, cum sint
A multis jam dicta aliis. nunc vera sequamur.
Non puero huic Bacchus pater est, ut Græcia fingit:
(Non etenim, si sic, abstemius ullus amaret)
Sed fatum: quoniam fato junguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos:
Plus fatum quam forma valet: sit maxima flammæ

Causa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipue juvenum soleat vincire catena,
Plus quoque quam nummi: quamvis corruperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta:
Consuetudo etiam & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nulloque simul spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur,
Haud multum certè, fato renuente juvabunt.
Fato junguntur, fato solvuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec dives habere.
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur uxor:
Interdum & pluris pellex trivialis habetur:
Hinc uxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externum, quem vix bene noverit ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit divisus limite certo,
Non dubium est quin possit ab omnibus unus amari:
Non dubium est, possit quin omnes unus amare,
Et passim, quacunque velit sibi quisque potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc patitur: sic dispensantur amores,
Arbitrio superum: dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ servus: sic pulchram sæpe puellam
Euclio zelosus, grandævus, lippus habebit.
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator navim, nocituraque cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cœlo adverso, fatoque sinistro,
Uritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imo ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata favent, & cui fortuna secunda est,

Pace frui poterit, quod vult & tutus amare.
Verum hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos:
Excepto, si quis caute sua gaudia celet.
Usque adeo, ut nulli fidat, nullique recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidiis, socio nunc quisque imponere tentat.
Quod si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet;
Ne quando infensus mutata mente revelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat,
Ergo si liber vis esse, & vivere tutus,
Non ulli credas, quod tu clam feceris: & sic
Semper amicum habeas, dum durat fœdus, ut ip-
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur. (sum
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari.
Invidia est & jam multum metuenda secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: invidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo sciat: occule a-
morem
Qui sapis, atque tuus fac ne ignis luceat extra.
Invidia horrendum monstrum, sævissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius ullum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosque
Odit, & alterius justo indignatur honore.
Quamquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaque sidera nolint.
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
Decernunt aliter superi: frustraque laborat,
Rem quicumque parat diis adversantibus ullam.
Non tamen idcirco non omni est arte cavendum;
Non omni utendum studio pro viribus, atque
Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, merito laudatur, & omnem
Invidiam in superos transfert: quos sæpe favere
Stultitiæ, atque bonos pessundare sæpe videmus.
Felix, cui favor à cœlesti traditur arce.
Quem Deus ipse fovet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim jucundus amor contingit, & absque

 Felle

Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, jocoque
Plena & deliciis, ni fato fiat amarus.
Cujus qui nunquam est expertus tela, vocari
Jure potest sensus expers, nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certè omnia, quamvis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo? quare qui quærit amorem,
Rem quærit divinam: etenim nisi cuncta perenni
Ipse Deum, atque hominum rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id servat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo servare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non.
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
Namque perire sinit nemo quod diligit, illud
Si servare potest: sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? servare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco sinit, at species non,
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus volvens, cretaque resumpta,
Ipse novas iterum fingit, spernitque priores.
Præterea cœlum, tellus, aërque, fretumque
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot jam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis;
Non cœlum terris lucem, radiosque calentes
Nec generandarum præberet semina rerum:
Aëra finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestivas pluvias demitteret aër.
Nuda foret tellus, æquorque extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Ut quondam, quum flammivomos Clymeneia proles.

Non bene rexit equos, metuens cœleſtia monſtra,
Infelixque ſui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitque incendia mundus,
Donec fulmineo præceps dejectus ab ictu,
Eridani mediis flammas extinxit in undis.
Gignit amor pacem: pax eſt digniſſima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſummus honos, paci eſt quoque ſumma voluptas.
Tunc tuti vivunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec fit ſævorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arva coluntur
Aſſiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiusque liquor: tunc paſſim luditur, & tunc
Inflata ad thyaſos invitat tibia, ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt:
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipſo precioſior auro!
At nunc (proh dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc juvat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro:
Juſtitia eſt potuiſſe magis, nunc mille colubros
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesque ſuperbos.
Quid juvat ô miſeri, pugnando laceſcere mortem?
Nunquam ſera venit, ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & væſana fames, atque ardor habendi:
Heu cur uſque adeo viliſſima terra ſuperbis,
Cujus fœda brevi corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe
Victurum credis? miſer, ah miſer, aſpice quàm ſit
Incertus, velox, anguſtus terminus ævi.
Sufficiet brevis urna tibi, parvumque ſepulchrum.
Quod ſi amor humanos animos aſtringeret, iſta
Non fierent; ſed quisque ſuo inſerviret amico,

Quisque ſibi charum qua poſſet parte, juvaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius eſt, quàm
Sinceré à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in adverſis magnum munimen: amici:
Solantur, firmant animum, prodeſſe laborant:
Quaque valent, miſeras curas & damna levare
Conantur, tecumque dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit quicunque eſt dives amicis.
At quum te vultu ſpectat fortuna ſereno,
Et verſat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, convivia tecum
Plena jocis celebrant, augent tua facta favendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàmmultos ſtudeat ſemper ſibi jungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipſas
Qua potero expediam, ſed primum ſcire neceſſe eſt,
Eſſe voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum eſt, quod fertur amare.
Semper habere bonum deſiderat ipſa voluntas,
Et vitare malum, ſoliſque movetur ab iſtis.
Hæc duo ſunt igitur cauſa & fundamina amoris.
Omnia ſed bona ſunt triplici diſcrimine ſecta.
Quædam jucunda, & quædam dicuntur honeſta;
Utiliumque aliud genus & natura bonorum eſt.
Sicque malum triplex: damnoſum, turpe, moleſtum:
Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requirens.
Eſt igitur diverſus amor, diverſus ut eſt fons
Unde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non ſolum inter ſe differre putandum,
Per genus: aſt etiam ſpecies habet unumquodque
Per ſe multiplices, delectans, utile, honeſtum.
Quæ cum ſint variæ, varii redduntur amores.
Utile enim eſt quicquid prodeſt, non eſt tamen unum:
Sicut multa etiam bona corporis, atque animi ſunt.

Qua-

Quatuor ad corpus spectant bona : robur , & ipsa
Forma , valetudo , levitas : quodcunque dat ista ,
Vel res sit, vel homo, prodest , atque utile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaque : sicut
Sunt animi geminæ virtutes : ipsa voluntas ,
Cujus sunt mores : & mens , cui noscere verum
Est proprium , mentis bona sunt complura , novemque
Doctrinæ hanc ornant : quas vatum carmina Musas
Appellare solent , ter ternis orbibus aptæ.
Sicque voluntatis bona plura , & quatuor horum
Præcipua existunt : prudentia , justitia , atque
Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus ,
Nec non quæ frænis nos temperat , atque modestos
Efficit , ex istis , tanquam de fontibus omnes
Emanant aliæ : quas quisquis discere quærit ,
Volvat Aristotelis libros , vel scripta Platonis
Inspiciat : duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo , quicquid erit tribuat quod talia nobis ,
Utile dicetur , veluti medicina , medensque
Corporibus , velutique animis , liber atque magister.
Utiliora tamen sunt & meliora putanda
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Ut servo dominus , rate nauta , aurigaque curru.
Sed mediate aliquid prodest , aut immediate :
Ut sator & numinus , cocus & cibus esurienti.
Idque ipsum dico de delectantibus : hæc nam
Per multas species,per multaque membra secantur,
Quorum animos quædam delectant , corpora quædam :
Suntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Synceræ magis , & stabiles , & nobiliores ,
Cum diis communes nobis , ut cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa : sequuntur
Hæc pecudes propriè,namque his dulcedine mentis
Posse frui vetitum est , neque cunctis sensibus ipsæ
Lætantur , solo gustu tactuque moventur :
Quippe nec harmoniam , sed nec diapasmata curant.

Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus ullis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur:
Id guſtus ſit vel tactus ratione: velut quum
Maſſylus viſa in campis leo ſorte juvenca
Exultat, tollitque jubas, caudamque retorquet,
Prædæ avidus: vel quum ſonipes per prata vagantem
Vidit equam, Veneris ſtimulante cupidine fertur,
Et reſupinato dumeta per avia collo,
Subſultim graditur, cœlumque hinnitibus implet.
Cumque cibi & Veneris, pecudum ſit ſola voluptas,
Et propria: idcirco eſt etiam viliſſima, vixque
Conveniens ſervis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, ſolet multum quoque lædere corpus.
Ergo quicunque eſt huic deditus, inſipiens ſit,
Et ſervire magis quam aliis dominarier aptus.
Non eſt turpe tamen moderate talibus uti.
At bona ſi quæ ſint cognoſcere quæris honeſta:
Quod nuper dixi reminiſcere, namque animi ſunt,
Doctrina & mores, veluti paulo antè relatum eſt.
Sed quod nunc dicam ſolerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt jucunda, & poſtea nil ſunt.
Exemplo tibi ſit, Veneris cantusque voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis, utile fertur.
Ipſa autem bona ſunt jucunda, velut vale tudo
Jam data delectat, medicina ſed utilis ipſa eſt.
Id quoque quod confert animi bona, jure vocatur
Utile: verum animi bona poſtquam tradita jam ſunt,
Fiunt jucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt utile: at ipſa
Tradita jam virtus, jucunda & honeſta putanda,
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum dum vivit amari,
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe

Vir-

Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamvis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet, namque est non una voluntas
Omnibus: hinc homines studia in diversa feruntur,
Usque adeo tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo.
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Utile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt.
Quare opus est novisse prius quid cuique magis sit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne littus aretur.
Si forte aut injucunda, aut odiosa, ferantur,
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores animumque latentem,
Id quod amat crebrò loquitur quisque, atque libenter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.
Nam cum vomeribus, stimulos, juga, rastra, ligones
Agricolæ servare solent, arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit merito studiosus haberi.
Sic de aliis dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusque animi, quare quæcunque placebunt
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera, cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verum talis amor non est durabilis, & quum
Deficit utilitas, fugit illico (præcipuè si
Ulterior non ulla manet spes utile habendi.)
Servilis, fidusque parum: tamen inveniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quod ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,

Mul-

Multis prodesse ac pro viribus auxiliari
Debet desinere: est etenim via sola merendo
In cœlum, perque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alii, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per ævum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atque benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunque sibi jucunda ministrant:
Præsertim pueri, juvenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namque fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modo non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde utilis, atque per ipsum
Divitias multi, multi accepere favorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neque quod justum est, neque transgrediatur honestum.
At prodesse modis & delectare duobus
Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem
Et levius multo est, verbis quam rebus amorem
Quærere, proinde opus est, quo id fiat noscere pacto.
Utile si doceas quemquam, moneasve loquendo,
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in adversis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi jungere, si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum resque suas: vel si quid gesserit unquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æque ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumque moventibus, aures
Mulceto dictis, referendo siqua jocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut nova digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imo assentire loquenti,
Sint non vera licet, quod si pudet illa fateri,

Tu ſaltem taceas : nam diſſimulare tacendo ,
Maxima plerumque eſt prudentia. vivere neſcit ,
Ut bene vulgus ait , qui neſcit diſſimulare,
Nonnunquam , mihi crede , nocet , defendere verum.
Temporis atque loci proinde eſt ſervanda , hominumque
Conditio ſemper , ne quid te lædere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare , putantque
Id melius faciunt aſtute : talis enim laus
Gratior , atque minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis ,
Semper adulantes , ut veri habeantur amici :
Aſt ubi terga abiens vertit , mordaciter urgent
Abſentem , & rident , non valde eſt fidere tutum
Laudanti coram , mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem , referant qui ſingula , plures ,
Aut unus ſaltem , fueris quæcunque locutus ,
Vel bona vel mala ſint : multus delator ubique eſt.
Hic te laudavit , dicet , vel vituperavit :
Sed tamen , ut paucis liceat concludere verum ,
Non magis eſt gratum cunctis , & amabile quicquam ,
Moribus ingenuis , integroque ordine vitæ.
Hoc plus divitiis , plus cognitione probatur.
Namque malus , quamquam doctrina & rebus abundet ;
Neutique diligitur , vitiis odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris , vel amabere , vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) ullus habebit.
Eſt autem vetus auctorum ſententia , mores
Quod ſimiles , ſimile & ſtudium , ſunt fomes amorum :
Sic vanus vanum , ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit , & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior : nam quo jungentur amore
Illi , quibus eſt mens diverſa & diverſa voluntas ?
Cum ſit amicorum cupere & contemnere id ipſum?
Sed ſceleratorum cito fœdera diſſoluntur ,

Stul-

Stultorumque brevi commercia tempore durant:
Nam propria utilitas quam quisque requirit iniquus
Per fas atque nefas, & sæva cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, pariterque superbia & ira,
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella movere solent, amor est durabilis ille
Dumtaxat, cuicumque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantum,
Syncerosque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitum & generans, & ab uno sanguine creti
Mutuo se observant & amant, nam sæpe parentes,
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.
Germano insidias germanus sæpe paravit:
At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes,
Nec Pylades mortem curat, modo prosit Oresti.
Sed dubium est, fierine ullo conamine possit,
Ut nos omnis amet populus, justique, malique.
Nempe amor in plures divisus, debilior fit,
Fortior in paucos, unita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Recte igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis vivere posse,
Et conversari assidue: quæ maxime amicos
Res decet; à multisque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius, non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Namque a turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus ævum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Ut non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius civilis amor, communis, & omni
Præstandus populo quo quisque bonusque malusque

Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam; quum taliter ipsi
Vivimus, ut nemo merito nos carpere possit:
Quum sumus ergo omnes blandi, vultuque benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus,
Sed tamen in primis est utile, conversari
Raro, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites pacemque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: namque
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsaque crura.
Nec cures si te non diligit improbus; at si
Non odit, satis esse puta, non oderit autem
Si longe steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conversari tibi si quandoque libebit (bæ:
Cum populo, & stolidæ interdum te adjungere tur-
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et cave quid dicas, semperque libentius audi,
Raro autem loquere: est mentis gravitate carentis
Indicium sermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verum parce, cauteque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore,
Præsentem, absentemve aliquem ne læde loquendo.
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ hil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumque vocabunt.
Verum sive rogas aliquem, seu forte roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quàm vox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest, verbum semel ore soluto
Emissum longe, nequit ad sua claustra reverti,
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre,
Atque loquendo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla, historiis inventa probatis.
Talia namque solent sermoni inserta decere
Apprime, modo sint non ab re, idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est evolvere libros:
Atque ut apes, varios passim decerpere flores.
Iram pelle procul: tecumque superbia non sit:

Nam

Nam tales homines non possunt prorsus amari.
Verum te mitem, blandumque ostende: placebis
Omnibus hoc pacto, at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas mage quam superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidique leones
Mansuescunt arte; arte rates vasta æquora tranant,
Arte gerit turrim barrus, juga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem, frænosque jubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari.
Verbaque fœmineæ vires sunt, facta virorum,
Dissimulat prudens, fortis tacet, ast ubi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet:
Ergo prius caveas ne quis tibi jure molestus
Esse queat: quod si injustè læderis ab ullo,
Ipsum quando potes tu contra ulciscere justò.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula atque tace, ne deteriora subinde
Damna feras: stultum est hostem irritare potentem,
Atque malum majus tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens, iramque coercet:
Sæpe etiam utiliter cedit, placidisque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditiis, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta bovi sensim juga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torvi ferrata leones,
Sicque feræ tigres Bacchi parentis habenis,
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoque servandum est quocunque mane-
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis: (bis
Sed quum opus est, parco, moderatoque utere risu.
Nempe est invalidæ mentis, capitisque minuti
Indicium ridere nimis: contra esse severum
Semper inhumani est animi, fuge cautus utrumque.
Atque tene medium: medio sedet inclyta virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.

Jam videor dixiſſe ſatis, jam juſſa peregi,
Propter quæ imperio matris deſcendimus ad te.
Nunc tempus remear: monet,locaque infima mun-
Deſerere, & ſuperas volitando reviſere ſedes. (di
Unde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeo parvam minimamque videri,
Exiguique inſtar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque ſuo tantum libratam pondere, cerno
Inde etiam Oceanum totas circumdare terras:
Perque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea cæruleum, modici ſub imagine rivi,
Inde Padus,Tanais, Ganges, Hiſterque videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbre.
Quumque tua aſpicio, quamvis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina,purpureoque undantes ſanguine campos:
Et ſtolidos reges bona dum fugitiva ſequuntur,
Seque putant non poſſe mori, diverſa movere
Prælia, & inſontes populos opponere morti,
Tradereque invitis ſpectacula triſtia divis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemora alta ſecari
Vomeribus, cultiſque prius ſuccreſcere ſylvas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta novari.
Felix, cui talem ſpeculam contingit habere,
UndeAſiam mollem videat,Libyenque ferocem,
Europamque armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes, quos Carcinus urit
Æthiopas, primoque Indos ſub ſole jacentes:
Gætulos, Nomadaſque agiles, Cilicaſque rapaces,
Sauromatas, Parthoſque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas,Traces,validoſque Arimaſpas,
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidoſque Britannos:
Totque alios populos, quos ſuprà quum rediit ſol,
Aut quum deceſſit, radiis illuminat infra
Nonne illuc velles conſcendere poſſe, liceret

Hoc

Hoc si mortali cuiquam: ni si membra gravarent
Te tua? sed nobis tantum conceditur istud
Cœlicolis, quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Unde feras, donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea valeas, jam separor abs te.
Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cœlestia templa petivit.

LIBER V.

Synopsis Libri Quinti.

Divitias aliaque corporis bona aspernatus Poëta, solam sapientiam exoptat, cum animi bona solummodo vera bona sint. Deus vero omnium rerum principium & unicus finis, solus summum dici bonum meretur. Qua occasione de miseria & felicitate humanâ obiter agit. Deinde vitæ conjugalis commoda & incommoda ejusque necessitatem exponit: præcepta connubialia & de educatione liberorum amplissima tradit, inter quæ, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet. Medici hic etiam haud superfunctorie vapulant. Tandem illum qui sapientiam cum virtute conjunctam acquirere valet, omne tulisse punctum asserit.

LEO.

NON ego divitias Arabum, rubrive lapillos
Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populosve superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine dives
Esse potest, auroque potens; plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoque ample vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet auctor

Quæ nec habere valent pravi, neque mentis egentes,
Quæ verum efficiunt hominem divisque propinquum.
Jupiter omnipotens, ab te sapientia quare
Aut nulli, aut adeo paucis donatur? ubique
Formosos reperire licet, robustus ubique
Nascitur, & dives: contra rarissima tellus,
Qui sapiat, quenquam tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilior, sed qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certe castris aut urbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibusve præesse.
Forsitan hoc facis, ut tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra, nempe videtur
Vita hominum nihil esse aliud quàm fabula quædam.
Utque movet nobis imitatrix simia risum,
Sic nos cœlicolis, quoties cervice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Divitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusque acres piperosis naribus auras,
Grandia jactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scena datur, quum sceptra tenentem
Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentemque alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominum sine mente pecus: dominumque volentem
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit, quam frivolus, & quam
Turgenti bullæ similis, pappoque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei cives, quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
Humanas si forte preces attenditis, & si
Non penitus miseros homines avertitis, oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem,

A falso verum discernere quæ sciat aptè.
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris;
Ne stultus fugienda sequar, fugiamve sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim felix est, aut fuit, aut erit unquam;
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quivis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet; quare aspice libri
Hujus materiam, quicunque hoc discere quæris,
Qua melius poterunt te carmina nostra docebunt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate avidum scatebris Parnassidos undæ,
Secretos referate aditus, ostendite verum;
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principio expediam, quis felix atque beatus
Debeat a nobis haud falso nomine dici;
Post hoc progrediar, quo me deducet Apollo.
Dico igitur, solus felix est jure vocandus
Is quicunque bonum summum jam possidet, at non
Omnes hoc norunt verè, cum quilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mulus
Aut asinus, pluris quàm lauti obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat assos;
Sic & avarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verum!
Quàm densa errorum caligine nostra premuntur
Iudicia! id propter, quod paucis integra mens est.
Quisque ut habet mores, ita judicat, atq; ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modo prosunt,
Nonnumquam officiunt; hæc sunt bona corporis, atque
Externa, usus enim causa est ut sint bona, vel non.
Ut si quis patriam nativo robore servet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si

Indigenis, civesque suos hoc robore perdat:
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de divitiis & honoribus, imperiisque,
Et cunctis aliis dico, quin talia propter
Sæpe perit, quamquam utatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis unda,
Nec stant certa diu, dubioque errore vagantur.
Summa bona idcirco non sunt, nec quisquis abundat
Talibus, esse potest verè, dicive beatus.
Imo etiam si quis plenè vult vera fateri,
Non bona sunt, quæcunque valent prodesse & obesse.
Nam sic esse bonum poteris censere venenum,
Cum sæpe ex ipso fiat medicina salubris:
Et nil esse malum toto invenietur in orbe,
Cum res nulla adeo sit prava & noxia, quæ non
Possit prodesse interdum, atque afferre salutem.
Illa autem bona quæ sunt per se & semper habentem
Felicem efficiunt: sed quæ sint talia, non est
Omnibus explicitum, quare hic quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt, aspirante Minerva.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua scitu est:
Nam cum fortunæ non sint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt sola beatos.
Dictum hoc est aliquid, sed nondum missa sagitta
Perfecte potuit signum tetigisse petitum:
Unde prius quædam communia dicere oportet;
Quæ monstrent iter, obscura ut funalia nocte.
Omne quod est, opus est, aut est operatio quædam,
Aut operans: sed opus quendam finem esse fatemur,
Principium est operans, medium est operatio, quod fit.
Horum nobilius, meliusve, requirere refert.
Omne movens moto, quantum sunt talia, semper
Dignius est: patet hoc, movet autem finis agentem:

Nam

Nam quis agit, nisi finem animo conceperit ante?
Ergo est nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonum summum finem quendam esse putandum est.
Optimus est autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quisquis cunctorum est ultimus, ad quem
Omnes procedunt alii recto ordine fines,
Omnia concurrunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius fit:
Non aliter bonus ac rectus servabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est ultima finis,
Eximium esse bonum, & summum, primumque necesse est.
Præterea rerum quas ingens continet orbis
Absque anima quædam sunt, & viventia quædam,
Ast ea quæ vivunt, aliis sunt nobiliora.
Vivere proinde opus est, quicquid laus prima bonorum est.
Illorum quoque quæ vivunt, quædam ratione
Prorsus egent, iisdemque uti sermone negatum est.
Ast aliis sermone uti ac ratione tributum est.
Nobiliora ideo sunt hæc, sunt & meliora.
Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit, compluribus autem
Ex his quæ possunt uti ratione, loquique
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris
Est aliis etiam compluribus, aut meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni summi laetissima vita putanda est.
Illorum vero quæ vivunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt Parcæ: quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt: quare longissima sæcula vivit
Illud, quodcunque est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Jovem, mortale genus solet, ille tremendo
Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:

Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
[redacted]
[redacted] quatiant imis inclusa cavernis,
[redacted]
Sed [redacted] aliquis dubitat, si Jupiter [redacted]
(Quem summum esse bonum jam dixi) [redacted]
Quoddam opus esse patet, veluti divisimus antè :
[redacted]
Id [redacted] existimat : imo
[redacted] nec terminus illi
[redacted] nec factus ab ullo est:
[redacted] post ipsum protinus erit nil.
[redacted] dubio sic respondemus : agentem
[redacted] cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse [redacted] eundem
[redacted] erum, totius & orbis:
[redacted] credere fas est.
[redacted] opus omnis finis, agensque
[redacted] quærit : [redacted] ultra
Quiddam aliud [redacted]
Non hanc [redacted]
[redacted]
Quanto est posterior, [redacted] omnis
Finis, [redacted]
Sic Deus est finis postremus [redacted] in quem
Omnia contendunt, propter quem mundus, & omnis
Res mundi est: [redacted]
Non propter nos, [redacted]
Clamando in [redacted]
Et deceptores vulgi, [redacted]
Insanos homines [redacted]
[redacted]
Quæ nostra est [redacted] condere mun-
Debuerit tantus princeps? nos undiq; pleni (dum
Criminibus, [redacted] sumus: vix unus in [redacted]
Quem [redacted] pestis, vel fœda libido,

Non

Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
Quem non præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificem, ut pro nobis cuncta crearit
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumque
Æthera? sed forsan dices, nos ipse benignus
Diligit immeritos: stultū est hoc credere, nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Secula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finisque & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil majus, nil excellentius usquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent, qui cuncta videt, nec cernitur ulli:
Omne bonum in sese retinens, expersque malorum.
Contra nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctum & lacrymas, ad mille pericula semper
Aut his aut illis morbis affligimur: ævum
Degentes breve & incertum, plenumque laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur: & omnes
Quàm sumus exiguæ mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitiis & fraude potentes.
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tandem
Augustam & miseram & sceleratam linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine pulvis.
Ergo inter nos atque Deum distantia major,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus conjunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice jungi?
Nempe inter similes amor & concordia, contra
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse jubet lex nostra prophanos,
Hæreticosque vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos ajunt, crassique cerebri,
Speramus quoniam cælum & consortia divum,

Æternumque ævum felici ducere cursu,
Innumerasque alias nugas: quas stultus hebesque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit ut cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere divum
Concessus, geminæque manus, quibus omnia fiant,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atque
Infelix homine; his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorque: hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt, nam præsens voce monetur,
Quid faciat caveatve: absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando
Ut nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemque suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus se nobiliorem.
Lingua manusque igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc ajunt illi; insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisque parentibus orti,
In silvis homines degant, agrisque remotis,
Sintque ipsi pariter manibus linguaque carentes,
Ut pecudes aliæ: humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nonne aliæ ut pecudes inculto corpore vivent?
Quid sapient melius quam cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus unus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quod non sunt cunctis animalibus æqua,
Et variis membris varia est concessa facultas,
Sic plures fabri licet inveniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Dissimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa ferasque

Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verum hæc alias fortasse requiram,
Quum de anima humana fuerit quandoque loquendum.
Quippe hanc divinam, immortalemque esse docebo,
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremum est,
Eximiumque bonum propriè, vereque vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessaque res est
Possessore suo semper minor, ocyus omnem
Oceanum parva poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisque objecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier ullo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus felix, solusque beatus.
Quoddam aliud tamen est summum bonum, & illud habere
Omne potest animal: sed non est omnibus unum:
Nam diversa ipsis multum natura tributa est.
Convenit hoc illis, aliis aliud magis, ergo
Esse potest felix genus unumquodque animantum:
Si non simpliciter, perfecteque, ut Deus ipse,
At aliquo saltem pacto, paucisque diebus,
Dum possit quod conveniat sibi maximè, habere
Semper: & adversi nihil unquam perpetiatur.
Sed missis aliis, de homine est nunc dicere tempus:
Qui tunc est felix quum possidet omnia quæ sunt
Naturæ ipsius bona convenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summum, concedere fas est,
Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit

Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,
Non facit, ut quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidem bona multa simul meliora putantur,
Quam pauca, ut grano frumenti magnus acervus.
Non unum, licet eximium, primumque beatos
Reddit: at omne bonum simul omni ex parte rotundum.
Sic etiam solus princeps non efficit urbem,
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cum nobis igitur duo sint, corpusque animusque;
Qui vere est felix, parte est perfectus utraque.
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, doctusque, bonusque,
Perfectosque tenet sensus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem nescit, casusque malignos:
Et si non implet longævæ tempora vitæ:
Non est dicendus felix, licet omnia sint huic
Commoda, namque bonum parvo quod tempore durat,
Est prope nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non una dies, non una reducit hirundo.
At postquam vitæ jam meta novissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Solvitur, & stygias lætus descendit ad undas,
Nec vivendo illi aut moriendo gloria desit,
Sed numquid cuncta hæc habet ex mortalibus ullus?
Credo equidem nullum talem reperirier usquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste unquam toto contingat in ævo,
Qui felix vivat, felici morte recedat,
Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putavit
Ex uno speciem fieri, putremque favillam
Gignere avem, cuiquam non ullo tempore visam,
Sed modo mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam deliravere Latini:

Est igitur felix, ut Phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubie miseri, tamen hic magis il'o
Quandoquidem non est cunctis status unus, & æqua
Conditio: quicunque tenet, bona plura, minusque
Adversi patitur, felix censetur: at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat apte.
Quare cum nemo sit felix, dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit vivendi forma modusque
Nobilior, meliorque, & vitæ blandior usus;
Si non felices, saltem minus infelices
Quo fieri pacto liceat nobis: igitur quod
Ferme omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Vivere quam reliqui mortales dulcius ævum.
Namque in divitiis veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunque malum est, mediumque salubre,
Omne nocet nimium: propter quod quisquis habet plus
Quam satis est, non est melior quam quisquis eget plus
Quàm satis est, paribusque malis vexatur uterque:
Ut pinguis crassusque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est levior, citiusve movetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantum ossibus hæret,
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Utque ingens pelagus surgit majoribus undis,
Excelsosque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti (quor:
Gurgite sævit hyems, taciteque profundius æ-
Sed magis à dira ventorum peste movetur;
Contra cum strepitu magno, multoque fragore
Parvus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus majoribus atque tumultu
Jactantur graviore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celantque dolorem.

Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,
Non facit, ut quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidem bona multa simul meliora putantur,
Quàm pauca, ut grano frumenti magnus acervus.
Non unum, licet eximium, primumque beatos
Reddit: at omne bonum simul omni ex parte rotundum.
Sic etiam solus princeps non efficit urbem,
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cum nobis igitur duo sint, corpusque animusque
Qui vere est felix, parte est perfectus utraque.
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, doctusque, bonusque,
Perfectosque tenet sensus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem nescit, casusque malignos:
Et si non implet longævæ tempora vitæ:
Non est dicendus felix, licet omnia sint huic
Commoda, namque bonum parvo quod tempore durat,
Est prope nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non una dies, non una reducit hirundo.
At postquam vitæ jam meta novissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Solvitur, & stygias lætus descendit ad undas,
Nec vivendo illi aut moriendo gloria desit,
Sed numquid cuncta hæc habet ex mortalibus ullus?
Credo equidem nullum talem reperirier usquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste unquam toto contingat in ævo,
Qui felix vivat, felici morte recedat.
Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putavit
Ex uno speciem fieri, putremque favillam
Gignere avem, cuiquam non ullo tempore visam.
Sed modo mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam deliravere Latini?

Est igitur felix, ut Phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubie miseri, tamen hic magis ill'o
Quandoquidem non est cunctis status unus, & æqua
Conditio: quicunque tenet, bona plura, minusque
Adversi patitur, felix censetur: at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat apte.
Quare cum nemo sit felix, dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit vivendi forma modusque
Nobilior, meliorque, & vitæ blandior usus:
Si non felices, saltem minus infelices
Quo fieri pacto liceat nobis: igitur quod
Ferme omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Vivere quam reliqui mortales dulcius ævum.
Namque in divitiis veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunque malum est, mediumque
salubre,
Omne nocet nimium: propter quod quisquis habet
plus
Quam satis est, non est melior quam quisquis
eget plus
Quàm satis est, paribusque malis vexatur uterque:
Ut pinguis crassusque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est levior, citiusve movetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantum ossibus hæret.
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Utque ingens pelagus surgit majoribus undis,
Excelsosque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti (quor.
Gurgite sævit hyems, taciteque profundius æ-
Sed magis à dira ventorum peste movetur;
Contra cum strepitu magno, multoque fragore
Parvus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus majoribus atque tumultu
Jactantur graviore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celantque dolo-
rem.

Adde aliud quoque, quod cruciat comes improbus ipsos
Assiduè, metus atque timor: suspectaque eisdem
Omnia sunt: hinc insidias, hinc dira venena
Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
Nec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas, pretio pretiosior omni!
O summum primumque decus: qua prorsus ademta
Nil gratum, nil dulce viris, & vivere mors est!
At pauper nocte atque die securus ubique,
Et quo fert animus graditur, sive ire per urbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: sive extra mœnia mavult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget ullo
Servorum strepitu, & comitantum nube clientum:
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio tutusque dapes ac pocula sumit,
Vilibus exiguisque cibis: vescuntur in altis
Liberæ aves melius silvis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoque labore paratam
Accipiunt, quàm si cavea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
Pinguescant epulis regalibus, uberibusque.
Sæpe igitur miser atque infelix est etiam rex,
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
Non conducta domus, sed honesta habitatur: agerque est,
Quantus sufficiat domino bene cultus abundè,
Qui det hero segetes, & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.

Fœnerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diversi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu forte legumen
Mandatum sulcis, cumulo majore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborque,
Ex quorum reditu convivia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni servire gulæ quis mavult quàm rationi.
Ergo est optandus potius census mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel uxor,
Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolem pecus, & gregibus stabula atque armentis
Implendo, aut Paphiis sublimia tecta columbis,
Melliferisve apibus præsepia multa perando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
His aliisque modis multis sollertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandumque venenum
Desidia, atque animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusque est,
Hæc etenim quos vult facilè evehit, ac locupletat,
Hæc domina est rerum, & donatrix divitiarum.
Insuper optandum, nulli servire: decet nil
Libertatem agis generosum pectus, at ille
Natura est servus, natura ignobilis, imò
Infelix, prorsus, prorsus miser, alterius qui
Esse potest, ultroque aliena facessere jussa:
Et quicunque aliqua lucri spe ductus, iniquum
Fert placida cervice jugum, non jugera tanti
Plurima sunt, non omne aurum, non quicquid arenis
Indus Erythreis cupidus legit, ut patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiasve quietem
Ad somnum alterius, dominoque jubente feraris.

Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdumque hominis te longe deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parere velis, turpissima res est
Nimirum, possis cum liber vivere parvo,
Quærere servitio majoris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus ut vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, ut non valeatis vivere per vos.
Qui servus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest, asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibusve magis, quantum sibi sufficit aptè
Possidet, injustè queritur de numine divum.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Conjugium melius: namque uxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe.
Adde quod & gravis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempestivo sublati funere linquunt:
Filia jam grandis poscit cum dote maritûm:
Vel mœcha est, maculatque domum: vel filius est
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons, (fur,
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est uxor, mores mutare necesse est,
Et juvenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
At opus est gravius tunc vivere, sollicitèque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamvis ita sint, melius tamen arbitror esse
Quærere legitimas tædas, sanctosque hymenæos,
Naturamque sequi, quæ nobis provida monstrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
Quod mas ad prolem jungit cum fœmina ha-
bendam,

Atque manere simul debet, sobolemque creatam
Enutrire simul justo placidoque labore,
Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret.
Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendam
Non modò nos, verum omne animal, terræque, marisque
Naturæ imperio: facias pejora necesse est,
Si non fœminei sorberis ab ore barathri.
Præterea tandem sterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & sudore alienus habebit: (quo,
Cumque senex fueris, aut morbo oppressus ini-
Quis tibi succurret? vel quis tua damna levabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Resque tuas avidi expectant sibi morte referri:
Te captant vivum, ut possint spoliare sepultum:
Nummos quisque tuos, non te reveretur, amatque.
O scelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miseranda lues totum diffusa per orbem!
Utile nunc omnes spreta virtute sequuntur.
Quis justum curat? quis non contemnit honestũ?
Sit modò spes lucri? dominatur legibus aurum,
Auri majores vires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor atque fides, cultusque deorum est.
Ast uxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deserit, ut maneat tecum noctesque diesque,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituatque novam tecum gentemq; domumque,
Sitque tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonum est, commune periclum:
Alterutri quicquid damno est, utrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, utrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subvenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumque parentem
Qua possunt ratione fovent, communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.

Quum

Quamque dies venit, poſt quam tibi nulla dies eſt,
Non totus moreris, vivuſque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaque uxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec ſanæ judico mentis.
Namque uxor te dote juvat, nil dat tibi pellex:
Uxoris ſunt affines, ſunt pellicis hoſtes:
Illam tutus habes, & honeſte, hanc turpiter atque
Sollicite: fida eſt illa, hæc infida, timenſque
Diſſidium, rapit occulte, ſibi congregat, unde
Si fuerit dimiſſa, queat poſt vivere; demum
Si tibi ſit pellex, tibi erit non tuta ſupellex.
Quid quod legitimos certoſque ex conjuge natos,
Infames dubioſque nothos de pellice gignis?
Ergo uxor ducenda, prius tamen aſpice quæ ſit.
Præcipue matris mores adverte, patriſque
Nam ſimiles fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales ſolet edere fructus.
Conſule vicinas clam, vel tibi ſi qua fidelis
Eſt mulier, mitte ut videat, ſed diſſimulanter,
An ſit formoſa, an vitiato corpore & ægro,
An ſit iners, nec nere ſciat, nec texere telam,
Nec ſuere. hæc etenim mulier quæcunque pudica
Exercet, ne ignava domi, neu languida ceſſet.
Otium enim fomes vitiorum eſt, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipſa libido eſt,
Otia felices evertunt funditus urbes.
Quod niſi lanarum ſtudio Lucretia quondam
Dedita, ſi telæ non Penelopea fuiſſet,
Sed pigræ mediis ſediſſent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuiſſet forſitan unus,
Illi non tantum laudis mors caſta dediſſet.
At melius ſi forte potes, tute iſta videbis.
Namque aliis non certa fides: ferme omnibus eſt mos
Fallere, mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles,
Si non vis falli, ſi vis tibi creſcere cuncta
In melius, ſtudeas res ipſe agnoſcere præſens,
Et curare tuas, tuaque impiger omnia cerne.

Ergo

Ergo iterum atque iterum videas (si forte licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare jugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (ut fieri contingit) conjuge prava
Mœres, deceptus fato, & Junone sinistra:
Hanc blande prius admoneas, placidisque frequenter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebrisque doma: nunc brachia collo
Injice: nunc etiam invitæ blanda oscula fige.
Quoque potes conare modo sedare furorem
Dulciter: hoc si non prodest, tunc utere amaro.
Succense, inclama, & vultu convicia torvo
Adde, minisque simul terre: quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergaque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est uxor, dubiique pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrosve sodales,
Cum quibus illa domi versetur; deciperis nam
Si quenquam fidum credas, est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipue non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quavis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior: hi sunt
Fax hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac relligionis in umbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cælestia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Ut vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dii, si sapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir justus adorat.
Deme autem lucrum, superos & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat;
Vtilitas facit esse deos: qua nempe remota,

Templa ruent, nec erunt aræ, nec Juppiter ullus.
Hos impostores igitur, vulpesque dolosas,
Pelle procul: quantumque licet tua janua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Caprarum efficiat: nec si tibi compater ullus
Contingit, nimium confidas: namque sub isto
Nomine peccandi proclivior est via multis.
Hoc etiam serva, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consuevit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus avaras
Secum stare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atque aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis, est nil
Quod doleat magis, ac vehementius excrucietur;
Quod magis ulcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Sique potest fallit, bilis tunc maxima fervet:
Tunc furit, ut Thyas nimio stimulata Lyæo.
Crede mihi: rara est quæ non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprensa tamen fuerit, tunc legibus uti
Ne pudeat, legum tibi sit reverentia semper,
Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ.
Ne temere iratus majorem crimine pœnam
Infligas, lædasque Deum, vulgique sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione movetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impete fertur.
Nec ducta uxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet esse malo, neque nocte vagari
Nec multis aliis rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed prava licentia dici
Debet: qui sic est liber, servire videtur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter (tem.
In mala præcipitem quam plurima mittit haben-
Est melius, non posse malum committere, quàmsi
Undi-

Undique peccandi pateat via, quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si vero nati morbo vexantur ab illo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis,
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis: non solus in isto
Gurgite jactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leviora videntur.
Nascimur hac omnes lege ut moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit; cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citus vel serius undas
Quisque petet, quanquam mors ultima meta malorum est,
Nec forti metuenda viro, quo munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeo miserum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis,
Proque tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut janua vitæ.
Esto etenim doleas quantumvis, tempore tandem
Cessabunt lacrymæ & gemitus, quemcunque dolorem
Finit longa dies, dissolvunt tempora curas.
Si tibi lascivi, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & hujus
Causa mali es demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore
Institui, nondum vitiorum adstricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantum,
Ut pecudes faciunt. hinc est urtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus urbs nunc omnis abundat.
Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis
Cum senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, ut vis: quæ post ubi crevit
Jam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parva locum tenuit, non deserit ultra.
Sic puer ad vitæ partem est quamcunque paratus

Dum

Dum tener est animus qui postquam duruit ævo,
Quam prius ire viam assuevit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inolevit ab annis,
Non facilè aufertur, naturam parturit usu.
Ipsaque non multo est natura potentior usus,
Optandum tamen ut tribuant bona semina divi
Inclusis utero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis vivendo est; qui malus inde
Exierit, raro poterit justusque bonusque
Esse: licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab usu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,
Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur usu.
Ergo dum mollis, dumque est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt, res perniciosa est
Libertas pueris: tu si sapis, admove frænos
Et cohibe: namque in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint adjuta labore
Sponte ruunt: nil perfectum natura sine arte
Ferre solet: quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere gravi, sed curis atque labore
Excitat, & longes tanquam calcaribus urget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Deliciis plenus, quo non felicior alter
Creditur esse usquam, cui cedunt Thessala Tempe,
Elysiique lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaque astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atque hinc horrens, quo tendere viles
Ignavique animi, & terrena fæce gravati
Haud possunt, sursumque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet; at vitiorum

Prona via est, illic ultro descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonam, nullaque pigendam
Patre cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquam
Absque labore potest; vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit,
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum pravis conversentur.
Consuetudo potest quoscunque inducere mores;
Corrumpunt etiam sanctos commercia prava:
Vitent præcipue juvenes: nam prona juventus
In quodcunque malum est; semperque obscœna loquuntur
Inter se juvenes & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne juvenum celebrent cœtus, omnino caveto,
Tu, cuicunque bonam mens est educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc utere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
Nec faveas illis, patriumque iratus amorem
Dissimula semper: nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt:
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquuntur
Vera putas: asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus favor est pueris, soloque timore.
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac prompte, si non duris cohibentur habenis.
Ut sæpe in vitium nullo impellente labascunt,
Sic raro à vitiis nullo revocante recedunt:
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.
Ultra hæc nitendum, ut vivamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est felicior ægro.
Scire igitur causas debes prius unde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis

Effe-

Effectus pereunt, quicunque sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur: ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum male dispositi coeunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque,
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Utimur his quoties nimium, nimiumve caremus.
Utrumque extremum damno est, usus mediocris
Non nocet, imo etiam prodest, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Consuerunt, ira, ac timor, mœrorque dolorque,
Lætitia interdum nimia officit, interimitque,
Si sit habenda fides scriptoris historicorum.
Noxius est aër: est noxius humor aquai
Corporibus, quando vitium contraxit uterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum,
Si sanus vis esse, omni ratione caveto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed cito curam adhibe, tenuis dum morbus adhuc non
Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur unda:
Sed postquam crevit, volitantq; ad sidera flammæ
Vix putei, fontes, fluvii succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Utque illi facile occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, laborque,
Sive cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntque vicissim.

Con-

Conſule item, ſi opus eſt, medicum, vel clinicus ille,
Vel ſit chirurgus, chirurgi certior eſt ars:
Nam quid agat certum eſt, & aperta luce videtur:
Clinicus ipſe autem, qui nunc phyſicus quoque fertur,
Dum lotium infelix ſpectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulſum venæ, dum ſtercora verſat,
Fallitur & fallit: ſed non diſcriminis æqua
Conditio: ille miſer moritur, cauſamque canendi
Linigeris raſis præbet, calviſque cucullis:
Hic alius contra ſceleris mercede recepta,
Cauſatur ſuperos, ac fatis imputat ipſis
Si quis obit, lætusque implet multo ære crumenam.
Heu mihi, pæne omnes caſu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunque artem bene novit, agendo
Aut nunquam, aut ſaltem raro peccabit: at iſti,
De quibus eſt ſermo, de centum vix erit unus
Quem ſanare queant, quem non forſalle trucident.
Unde iſtud? niſi quòd pars horum maxima neſcit
Quid faciat, quid ſit prorſus medicina: ſed ipſi
Dum tantum incumbunt ſophiæ, & dialectica diſcunt
Vincla, quibus valeant inductum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad ſua tecta
Inſtructi redeunt: atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poſcunt:
Id ſatis eſſe putant (nec decipiuntur) ad hoc, ut
Carnifices hominum ſub honeſto nomine fiant,
O miſeræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis iſtam!
Vos quibus imperium eſt, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite peſtem,
Conſulite humano generi: quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem diſcant, vel non medeantur.
Nam ſi aliæ peccant artes, tolerabile certe eſt:

Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sævit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, ut valeas, servare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas.
Neve nimis comedas, solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger,
Præsertim hoc caveas, tanquam lethale venenum,
Ne novus in stomachum cibus intret, si bene nondum
Consumptus fuerit prior, & digestus ad unguem.
Nec non quaque die, justo exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachumque juvat, roburque reducit,
Humoresque supervacuos, putresque resolvit:
Noli etiam justa vitam fraudare quiete.
Corporis instaurat somnus vires animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens.
Præterea procul est mæror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: tam macerat artus,
Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contra præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra,
Cætera tu videas quæ paulo diximus antè.
Postremo est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod felices efficiuntur
Mortales, similesque Deum, cœloque fruuntur
In terris positi: quamvis ea gratia paucis
Tradita sit: pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapientia vincit,
Hoc homini nequeunt divi dare munere majus.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:

Huic

Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alveo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
Hæc est semideum genitrix, & maxima virtus.
Felix, ô vere felix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donavit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certe est, nisi prima scientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cæli
Scandit, & ætherea cum diis versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Frivola, & assidue tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & vere quæ sint bona, quæ mala novit,
Ac verum à falso recte distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosque triumphos:
Pro quibus usque adeò noctesque diesque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens recte vivendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens aliis, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore movetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pavidi fantasmata vulgi:
Non dubitans miserum hoc, plenumque laboribus ævum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem
Demum uno minor est sapiens Jove: quattuor autem
Ipsi conveniunt: quoniam benè consulit, atque
Judicat, errore amoto, recteque gubernat,
Et contemplari divina humanaque ad ipsum

Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res eſt,
Ultra quam nihil eſt melius quod poſſit haberi.
Nemo tamen ſapiens fiet prius, expulerit quàm
A ſeſe omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum ſapientia pectus,
Impuraſque odit, cum ſit puriſſima, mentes.
Nemo etiam fiet ſapiens, niſi ſit prius idem
Prudens, multarumque peritus doctrinarum.
Hos ſcito eſſe gradus, per quos ſapientia habetur:
De qua plura quidem loquerer; ſed claudere oportet
Iam librum, ſat cauda meo prolixa Leoni eſt:
Quapropter nunc Muſa tace, & requieſce parumper.

LIBER VI.

Synopsis Libri Sexti.

Ex consideratione vanitatum humanarum perterrito Poëtæ obviam fit Calliope, sub cujus persona ostenditur, quam impossibile sit temere ingenio confidenti vera bona dignoscere, inter quorum numerum nobilitas æque minus ac divitiæ & voluntas referri potest. Quare hoc libro de nobilitate jam sermonem instituit: quam materiam fuse & peremptorie prosequitur, ostenditque non stemmata nec famam, neque ipsos adeo honores, sed virtutem & doctrinam homines nobilitare: Postremo perpensis vitæ humanæ infinitis miseriis, mortem non extimescendam; verum enim vero ad eam, tanquam certissimum omnium calamitatum asylum, properandum esse potius concludit.

VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mentis, nasique severi,
Qui solos se scire putent & noscere verum,
Atque sibi solis divum bonitate tributum
Omnia judicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos undas,
Nec prorsus lauro dignum, titulove poëtæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandaque monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.

Nam ſolas tribuunt fabellas vatibus: ac ſi
Vera loqui, fœdumque foret, vetitumque poëtis.
Horum ego judicium falſum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius eſſe videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis puerisque relinquo
Has nugas; alii eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monſtriferam Circen, triplicemque Chimæram,
Stelliferumque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum ſaxo, & ſulcantem Perſea nubes,
Tantalum & Tityon, miſerique Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Græcia noſtros
Tempore jam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas undas,
Bellerophontæi quas protulit ungula monſtri,
Nec mihi ſit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Ut ſic delirem: pudet ah, pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſervire,
Et jucunda ſequi ſpreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) eſt multis facundia, paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco ſermone diſerti, (aut nil.
Et cum multa ſciant, ſapiunt tamen aut modicè,
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, ſola exterius ſpectatur imago.
Et pictura levis: verum quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid ſcit niſi ſomnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil utile ponunt.
Quæ ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert.
Ergo ſeu vulgus me judicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum: quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunque magis novit, magis eſt ſimilis diis,
Atque magis felix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritoque favore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet,

Quare

Quare jam Muſæ adſunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus utrinque,
Atque cupreſſus iter funeſta protegit umbra.
Jam video triſtes campos, pallentia regna
Perſephones, quos obſcuris perlabitur undis
Lethæusque ambit torrens: latè arva papaver
Lurida ſomniferum veſtit, ripasque ſilentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monſtra videre,
Quas voces audire jubes? bubonibus omnis
Circùm ſilva tonat, mœſtos dat noctua cantus,
Non deſunt ululis miſeræ ſtrigibusque querelæ.
Quò me Muſa rapis? lacrymoſo en murmure colles
Et valles reſonant, reſpondet planctibus Echo.
Quis dolor hic tantus?quæ tanti eſt cauſa doloris?
Heu quæ gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ ſic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quam multa cadavera cerno
Paſſim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè ſtragem? quot corpora regum,
Pontificumque jacent? agnoſco inſignia, nunquid
Mors eſt illa procul? quæ viſu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aſpicio, ô nimium ſævis armata miniſtris!
Neſcio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamque audita libenter.
Mors ego ſum, quæ fœni inſtar viventia quæque
In terris hac falce meto: mihi Juppiter orbis
Jura dedit, juſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humilesque pari proſternere lege:
Unde manus, viresque meas evadere nemo,
Et nemo vitare poteſt: ego grandia regum
Colla premo, ſternoque animos faſtusque ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita cervix,
Sive quis arctoas fugiens penetraverit oras,
Ripheasque ultra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Sive quis ad manes imos deſcenderit, auſtri

Qua plaga pressa jacet, qua sunt incognita nobis
Sidera, me inveniet tamen, inventaque peribit.
Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego divitias vereor, nec stemmata priscis
Credita imaginibus, solio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara misit
Præcipites? Priamum memini, quum cæsus ad aras
Victima nostra fuit: Macedum dux ille superbus,
Qui tot regna suis pugnando everterat armis,
Par animo cujus totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confossus ab isto.
Quid memorem heroas Latios, Martisque nepotes,
Terrarum dominos, quorum clarissima virtus
Imperium Oceano, famam conjunxerat astris?
Nonne omnes potui cæsos demittere ad orcum?
Privavique manus sceptris, diademate crines
Os verbis, & luce oculos membra omnia motu,
Corporaque obscura clausi exanimata sepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique quisquis
Europamque, Asiamque colit, Libycosque calores.
Nullum ego discrimen facio generisque locique,
Tempora nec servo, nec mores curo, nec annos:
Improbus, atque probus, sapiens, stultusque peribit.
Infantes, juvenes, longaque ætate gravatos,
Formosos, turpes, æqua ratione trucido.
Hunc quoque quem video procul hinc mea regna petentem,
Quum sua fata sinent, mittam pallentibus umbris.
Edidit hæc Stygio diva implacabilis ore.
Tunc me concussit timor ingens, membraque sanguis
Undique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coiit succurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea sæva ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, perduntque, tenentque,

Quis-

Quisque suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adveniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtemina nondum
Finierat Lachesis, justo illis debita fato,
Præteriens, cædi servabat diva futuræ.
Tunc ego sic mecum, attonitus, totusque tremiscens,
O curas, ô vota hominum, vanosque labores!
O spem fallacem, ô cæcæ solatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm brevis, incerta, & multorum plena malorum,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!
Quæ jucunda quidem facie, dulcisque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumque veneni,
Quid sumus, ô miseri: nisi pulvis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, umbræque fugaci?
Atque rosis, quæ mane nitent, mox vespere languent?
Nunc vivi atque hilares, paulo post vermibus esca,
Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadaver;
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentum, atque aurum, pretiosaque vestis.
Quid populos, magnasque urbes ditione tenere?
Marmoreosque habitare lares, vultuque superbo
Omnes despicere, atque parem se credere divis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam pulvis & umbra
Deficimus miseri, si tam cito fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per ævum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidumque timore,
Incertoque gradu titubantem Opheïa mater,
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est;
Nec decet ille viros: cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego: Diva, necesse est:
Naturæ impulsu quippe hanc animalia, quæ non

Horreſcunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Divitias ac delicias, corpusque reſolvit
In nihilum, remanetque nihil, niſi pulvis & oſſa,
Quæ pariter pulvis longo poſt tempore fiunt.
Denique cuncta bona hæc adimit, ſummumque malorum eſt,
Ergo tam dirum & tam formidabile monſtrum
Quem non terrebit, niſi cui ſit ferrea fibra?
Tunc Jove nata, mihi ſubridens, ſic ait, Erras,
Nimirum veri ſpecie deceptus & umbra,
Non cuivis facile eſt ipſum cognoſcere verum.
Hic ille eſt ramus, medium quem maxima ſilva
Arboribus denſis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conſpicitur, niſi cui puræ oſtendere columbæ.
At mihi quæ ſata ſum felici ſemine cœli,
Verum noſſe licet: verum tibi dicere poſſum,
Si me audire voles: ego tunc, dea, nil magis opto,
Reſpondi: illa autem, Nos hinc divertere oportet
Pauliſper, ſequere: & ſecum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina ſolis
Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis,
Jucundumque jubar tenebras disjecerat atras,
Sedimus ad fontem quendam, laurique ſub umbra.
Tunc mea dux tandem pulchro ſic incipit ore,
Simia cœlicolum, riſusque jocusque deorum eſt
Tunc homo, quum temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ ſcrutari, arcanaque divum,
Cùm re vera ejus craſſa imbecillaque ſit mens.
Si poſita ante pedes neſcit, quo jure videbit
Quæ Deus & natura ſinu occuluere profundo?
Omnia ſe tamen arbitratur noſcere ad unguem.
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Uſque adeò ſibi palpatur, ſeſeque licetur.
Stultitiæ fons eſt, & origo philautia veſtræ,
Caligoque ingens, quæ vos cognoſcere verum
Poſſe vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortaſſe negabis
Eſſe bona: & quæ nunc credis mala maxima, forſan

Non

Non mala sunt dices, pulsis a corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi utrem
Æoliis plenum ventis: quem jugiter urget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid separet, vita mors gratior esset:
Cum vivendo, malis homines sine fine premantur;
Exiguisque bonis, sed nec sine felle, fruantur.
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta brevitate licebit:
Collatisque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantùm mors debeat ipsa timeri.
Principio de divitiis, quas omnis ubique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diva (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerva
Edidici, nunc perge alio, nec nota recense.
Deque voluptate ubertim quoque rettulit olim
Nobis diva Arete, missusque a matre Timalphes.
Quare id transi etiam quæso, & quodcunque aliud vis
Expedias, tunc Diva inquit, de nobilitate
Dicam igitur, quoniam bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti, est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusque
Distinxit mortale genus, recteque videnti
Una hominum species animalia cætera monstrat:
Usque adeò mores varii mortalibus, & mens
Dissimilis: multi tenebras umbrasque sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus divinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio divitiarum:

Aut sanguis; quoties generoso è stemmate quisquam
Natus, avos, atavosque suos, gentiliaque arma
Jactat, & eximios laudat virtute parentes.
Judicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Ut plerumque solet, communis opinio multis,
Paucorum ratio est, si nobilis ille putari
Debet, quicunque est dives: sic nobilis esse
Credo potest lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastorque & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quivis de plebe lutosa.
Namque ex his multi rebus nummisque potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos, quos ante rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Æneadum intravit Marius plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niveisque quadrigis:
Sed postquam ejectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fædo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superum leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infelix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas fugiens longè: mox ipsa revertit,
Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude, & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore nobilitas, ô
Judicium vulgi insanum! ô sine pectore turba!
Nobilitare hominem non ulla pecunia, nullæ
Divitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum jactat, laudesque suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta atavi, patruique trophæa.
Et quanquam innumeris, demens, ignavus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum

Esse tuam censes ? cùm tu sis dedecus illis ,
Degener , infamis ? mentito nomine cygnum
Gracculus appellat sese : cornicula plumas
Pavonis furata , cupit pavo ipsa videri :
Sed natura vetat , quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles , hinc & cœlestia corda
Proveniunt : hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter,non propter corpus haberi
Nobilis , & dici debes : nàm corpora multa (tur.
Servorum pulchra, & magna,& robusta viden-
Nobilitas quidam est animi proprius decor,atque
Vis quædam nativa , cupit qua grandia semper ,
Vilia contemnit , qua sursum tendere ut ignis
Nititur , & summas penetrat velut ardea nubes ,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cœli
Accipit , ille bonus fiet , patiensque laborum ,
Consilioque potens , curis vigilantibus , ut quid
Dignum laude gerat , ut sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus , imò
Perpaucis donat , quorum fama inclyta longo
Tempore,post cineres populorum in pectore vivit.
Attamen (ô mores , ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis ? ô nebulonum
Turba audax , ô vile pecus : te nomina clara
Delectant , tibi fama placet , tibi gloria : cur non
Et labor & virtus etiam placet , ut meritò sis
Nobilis ? an mavis sapiens justusque vocari ,
Nomine mentito , quàm vero ? cur tibi nummus
Falsus , cur panis falsus , cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas ? ô larva , ô simia disce ,
Disce prius frænare animum , compescere cæcos
Affectus , ratione uti , vitare nefanda ,
Justa sequi : te nosce prius , durosque labores
Amplecti ne te pigeat , vilemque fugare
Desidiam , ut possis culmen virtutis adire.
Tunc jure ac merito diceris nobilis : hæc est ,
Hæc est nobilitas vera : hæc sunt illa deorum
Munera , ab indoctis non intellecta , per istam
Incessere viam Phrygia de gente Quirites ,

Hac duce Romanum imperium se sustulit astris,
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Jam parto imperio, jam prosperioribus annis,
Delicias ludosque leves, luxumque secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus, unde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statua-
Mutarum series, non auri copia, quæ te (rum
Nobilitet: Virtus, virtus; hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit, fuit hac quoque nobilis ille
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alii, quorum tot fama per annos
Durat adhuc; quid te jactas natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculasque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum es, claræque injuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus potis est, velut ædes, rura, supellex.
Hanc natura tuis tribuit majoribus: at non
Omnibus, antiqua repetas ab origine gentem,
Invenies forsasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas, unumque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse aliis: quæ tempore crevit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeji de stirpe, aut Cæsaris esse
Noscitur? aut ejus, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus invicta dedit? quis credere tantam
Progeniem periisse potest? domus alta deorsum
Sæpe cadit, penitusque ruit, sursumque levatur
Sæpe humilis: nulla est hominum fortuna perennis,
Sic cœlum variare solet mortalia quæque.
At dices, quale est semen, talis quoque fructus:

Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero Non sic: proceri sæpe parentes
Exiguum genuere hominem, turpemque decori,
Robusti infirmum, sapientes insipientem:
Nec mens, ut corpus, patrio de semine manat.
Non patris est animum pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet. Quid nobile semen
Egregiumque feret, faveat nisi debita cœli
Temperies? verum est vulgò quod dicitur, annus
Producit segetes, non cultus: semina quamvis
Optima, si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus, parient lolium, vel jacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
Hinc est quòd multos humili de plebe videmus
Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, se post modo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille, quis ille
Tam sapiens sanctusque Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti: quis doctus Homerus?
Cujus nec patriam certam, certosque parentes
Scimus adhuc, dic quæso, patrem Demosthenis, atque
Euripidis matrem. dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cujus gremio Plato maximus hausit
Divinos latices, qui solus Apolline teste
Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit,
Nascentes pueros mater capiebat ab alvo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Novimus: haud rarus quoque consul & induperator
De populi fæce ad summum pervenit honorem.
Quid quòd equi, pariterque canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in pejusque referri,
Naturæ imperio, & fatorum lega perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci:
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non

Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Jugiter, ac faciem sapienter cuncta novando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: namque
Hoc verè pulchrum atque bonum est; prosuntque parentes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque
Sæpe sui similes natos; nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Jove: qualiter olim
Fama Gigantæos quum sensit Phrægra tumultus.
Enceladum memorat, summi juga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa,
Sed tamen hoc non esse satis concludimus. ergo
Quamvis à populo dicaris nobilis omni,
Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregiis vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemque domumque,
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & utri
Aurato similis, similisque ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen: maluntque videri,
Quàm sic esse homines. pro dii, nunc nomina tantum
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: ut merito jam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, justus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atque umbris rerum: ut tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Ut Romæ Pasquillus homo est: ut sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor,
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nunquid parva tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorque.

Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quamvis nolis concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc: quam si quærit quis ritè tenere.
Heu quantos opus est subeat toleretque labores:
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creavit
Infirmum, pronumque malo, adversabile recto.
Pro superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet. cur hæc homini mala semina quondam
Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (ut fama est,) scelerisque injecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris
Semita; quæ ad mores ducit, vitamque Deorum!
Quis bonus est?non sponte ullus;quis non malus?ille
Qui legis, regisve metu, peccare recusat:
Velqui fortè nequit,quot vult,committere crimen.
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, seque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, jugique labore
Est opus à puero, ut vitiis ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant ubicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cum fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra movet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contrà illum dolor atq; metus, dirumque venenum
Occupat invidiæ atque iræ, quum sorte sinistra
Vivit, & indignam quærit propellere quovis
Pauperiem pacto, tunc fraudibus atque rapinis

Et furtis studet, ut sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Jactantur miseri, & vitiis læduntur utrinque.
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanus temperat actus,
Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
Consilio, gratamque parum deducere vitam.
Si justus vult esse aliquis, non utile quærat,
Justitia est multis laudata, domestica paucis.
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Ut caveat, nulli credat, fidatque necesse est:
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet. hic siquidem mundus domus ampla malorum,
Ac scelerum patria est: probitas hic exulat. Unde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæque
Idque genus sine felle animalia quæque petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad ursos
Accedit, tutos conservat silva leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto;
Ut citius fias avidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est nativa tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia parvis,
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesque columbas:
Versicolor coluber ranas miserasque lacertas
Devorat: in silvis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tua monstra tenes quoque maxime Nereu,
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, ubique
Hostis adest, prodestque parum non esse nocentem:
Ergo vide quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos: nam tanto parta labore
Hostibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque

Prim

Principibus solet : ô utinam fieret , sed ubique
Vincuntur nummis leges , magnoque favore :
Placantur donis Reges , & voce precantum :
Damnant jura illos quibus aut exhausta crumena ,
Aut nullus favor est , alii quocunque premantur
Judicio , insontes abeunt , ut parvula musca
In tenui tela , quam pendens texit arachne ,
Volvitur ac remanet : si grandior horridiorque
Impulerit , frangit casses & tuta recedit :
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille sophus) miseros nectuntque tenentque
Transmittunt laxis foribus , renuuntque potentes.
Altera virtutis pars , quæ studiosa requirit
Naturæ causas & vix penetrabile verum ,
Quàm sit difficilis , quàm magni plena laboris ,
Experti norunt. primo coguntur ab ævo
Sub præceptoris ferula , formidine multa ,
Verberibus cædi , & lacrymis dictata referre :
Inclusi tanquam in cavea cohibentur , ut ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno.
Quanquam ventris onus jubeat , vesicave turgens ,
Et pueris cognata fames , & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere juventæ ,
Majori studio est opus. hic Antenoris urbem ,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram ,
Parthenopemve petit , Tyrrhena per æquora currens :
At Perusina alius , Romanave mœnia quærit :
Ut procul à patria tellure , incommoda multa ,
Et mala multa ferat, Veneris , somnique cibique
Parcus , & assiduus studio , librisque legendis,
Haud aliter quisquam fiet , nisi nomine , doctus ,
Sunt etenim docti re pauci , nomine multi.
Gaudia nempe nocent , nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his cupiunt qui discere plurima,& altum
Doctrinæ culmen conscendere. namque reflectunt
Ac removent animos à duro tramite , per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Minervæ.
Nempe labore opus est longo , assiduoque volenti
Nobi-

Nobile per populos urbesque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia, multos,
Dum nimium nimiumque legunt, ophthalmia vexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit, & macies, & acerba ſenectus.
Nec mirum, quoniam ſcire & cognoſcere verum,
Eſt præter naturam hominis, propriumq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit: ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod proprium eſt ſuperum, mortales turpiter audent,
Deſipiuntque magis, quantò magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos,
Ni fortè auxilium ac lumen deſcendit ab alto.
At dii felices: mundum, quis, quantus, & unde,
Atque ipſum mundi dominum, ſpeciesque animantum
Et rerum innumeras norunt, cauſasque latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia conſtant.
Hæc vita eſt, hæc eſt ipſorum tota voluptas:
Non cibus, aut ſomnus, non morbus, cura, laborve,
Non lucri ſpes, non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cœlicolum ſapere eſt: prudentia tantùm
Convenit & confert mortalibus, ut ſibi poſſint
Conſulere, & vitare ſciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monſtrat.
Huic ſtudeat quicunque cupit bene vivere, & inter
Tot ſpinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non eſſe putet ſtultum, qui rebus omiſſis
Utilibus propriisque, aliena & inania quærit?
Dumque ſuas neſcit vires, majoraque tentat,
Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, undis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bovem, rupta nunquam bibit amplius alvo.

Dum studet insanus Phaëthon cœlestia fræna
Mortali tractare manu, nonne infima pressit
Stagna Padi, currumque cadens vitamque reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque juvatque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superum: ne si contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moveantque ca-
chinnum:
Ut si forte velit summa de rupe volare
Bos gravis, aut asinus citharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Usque adeò ut multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantumq; laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
Inque animis hominum diuturna in sæcula vivere.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama
velim te
Clarius & melius perpendere: plurima namque
Apparent aliter quàm sint, oculosque tuentum
Atque animos fallunt specie, velamine & umbra.
Hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pul-
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiai. (chra.
Sæpe sub argento latet æs, ferrumque sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multosque lupos sub pelle videbis
Agnorum, non ne aulæis cariosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est. quicunque hac utitur, ille
Verus erit rerum judex, & mira videbit.
Quæro igitur, quid fama juvat? quid gloria? quid laus
Oppressos somno, aut vivendi munere cassos?
Nil plusquam surdum citharæ, aut spectacula cæ-
At respondebis, viventes & vigilantes (cum.
His gaudent, nec, non pro talibus omne periclum
Ultro adeunt, ultroque animas cum sanguine fun-
dunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Cal-

Calcar agit, multosque trahit virtutis ad arcem,
Torpentes urgens ſtimulis compellit, ut armis
Grande aliquid faciant: vel ſi non viribus audent
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam;
Ipſa tamen vitium eſt: unde ambitioſus haberi
Nemo velit, quicunque etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe levis, ventoſus, turpis: ut olim
Romulidæ orabant, jacto poſt terga pudòre,
Plebejos, quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonumque animos precibus ſervilibus atque
Turpibus obſequiis captabant, muneribusque,
Ut propriis rebus curarent publica omiſſis,
Perque forum medium multis comitantibus irent,
Inflati ut vento folles, ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur, non propter honorem:
Ipſa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners neſcit virtute moveri?
Hanc potius ridet: faveat fortuna neceſſe eſt,
Divitiæque adſint: tunc laus, honor, & decus omne
Adveniet, virtus ſine cenſu languet ubique:
Quanquam nil refert, ſi gallo ſordet jaſpis:
Nec minus idcirco eſt pretioſa & nobilis: unde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani paſcitur aura,
Inſignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per ſe pulchrum eſt, nudum monſtratur, at ille
Qui non eſt, aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonamque ſibi inducit velut hiſtrio. quare
Si rectè aſpicias, vita hæc eſt fabula quædam.
Scena autem mundus verſatilis: hiſtrio & actor
Quilibet eſt hominum, mortales nam propè cuncti
Sunt perſonati, & falſa ſub imagine, vulgi
Præſtringunt oculos: ita diis riſumque jocumque
Stultitiis nugisque ſuis per ſæcula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausque
Somnia ſunt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur: at eſto

Quod tantum dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus prosunt? certe nil dic, animisne?
Tantundem: hos inflant potius, tumidosque, levesque,
Nec non sollicitos reddunt, se subdere multis,
Et servire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subjacet invidiæ, & magnis quandoque periclis,
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis felix: permittat cætera divis,
Sufficiens honor est homini, quum dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Jam mala quæ humanum patitur genus, adnumerabo.
Principium postquam è latebris malè olentibus alvi
Eductus tandem est: materno sanguine fœdus
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Ut puto, quam mala sit vita hæc, quam plena periclis
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuens scopulos, freta, ventos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.
Vix natus jam vincla subit, tenerosque coërcet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri
Servitii: quis enim liber? sunt legibus omnes
Subjecti: nec non & regibus, & vitiis, &
Judiciis hominum: servit quoque quilibet ultro
Spe pretii faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne animal postquam natum est, subito ambulat, & quocumque libet graditur: non sic homo, tempore longo.
Non pedibus, non ore valet, non mente, sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte dieque domum vexat, turbatque quietem.

Poſt ubi jam valido ſe poplite ſuſtinet, & jam
Ritè loqui didicit, tunc ſervire incipit, atque
Juſſa pati, ſentitque minas ictusque magiſtri:
Sæpe patris matrisq; manu, fratrisque frequenter
Pulſatur: facient quid vitricus atque noverca?
Fit juvenis,creſcunt vires; jam ſpernit habenas,
Occluditque aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Conſilio aggreditur, dictis melioribus obſtat,
Deteriora fovens: non ulla pericula curat,
Dummodo id efficiat ſuadet quod cæca libido:
Rixatur, nec jura timet, cerebroſus & exlex.
Nempe agitur furiis juvenum pars maxima: pauci
Quos frænat metus,aut pudor,aut prudentia,recto
Tramite ſinceram ducunt, ſine labe juventam.
Succedit gravior, melior, prudentior ætas,
Cumque ipſa curæ adveniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, ſtudioque enititur omni
Rem facere,& nunquam ſibi multa negotia deſunt.
Nunc peregre it,nunc ille domi,nunc rure labo-
Ut ſeſe,uxorem,natos,famulosq; gubernet, (rat,
Ac ſervet, ſolus pro cunctis ſollicitus, nec
Jucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumque inhiat vano malè ſanus honori,
Invidiæ atque odii patitur mala plurima,deinceps
Obrepit canis rugoſa ſenecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, ſpeciesque colorque:
Nec non deficiunt ſenſus: audire, videre,
Langueſcunt, guſtusque minor fit: denique ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoque vulnera ſentit,
Deſipit, & longo torpet confectus ab ævo.
Ergo ſuis ſubjecta malis eſt quælibet ætas.
Plurima ſunt etiam mala, quæ communiter omnis
Ætas ferre ſolet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæque nives, nec non furibundus ab arcto
Riphæisque jugis Boreas, quum ſtiria perdet

Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æſtas nimiis inſana caloribus urit,
Quum tenet ardentem Nemees Nyperiona monſtrum,
Arvaque flaveſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluvias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæque paludes
Torrentur, candet cœleſtibus ignibus aër,
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Utilium cruciat: quis poſſit carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quod febres, quot languores, quōt ubique dolores
A capite ad plantas? humanum corpus ut extra;
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini: caput, & manus, & pes,
Et latus,& ſtomachus,graviter torquentur,& aures
Atque oculi, & fauces, renes: quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis unda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerumque ſua de ſede recedit,
Vel philtris,vel carminibus,vel turbine morbi,
Vel quum cerritus cacodæmona pectore quiſquam
Bajulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quanquam & avaritia,ambitio,dolor,ira,voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima vivit
Ebria væſanis affectibus, inveniuntur
Heu pauci qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam numerum infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat, qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profecto
Stultitia eſt, ſine qua mortalia cuncta perirent.
Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis ſunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot ſigna ſuis diſtincta figuris:

Hac

Hac rursus monstrante, joci, thyasique, chorique
Inventi, tot deliciæ, tot ludicra, totque
Ornatus: nonne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia, saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali,
Jam vero tristes casus, & tristia fata.
Sunt quibus oppositi mortales, dicere ad unguem
Nemo quidem posset, quamvis facundus; in undis
Mergitur hic, avidisque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcepsque ruens perit, aut male languet
Perfractis membris: alius nive, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
Contrivit: nonne absumunt incendia multos?
Nonne, aliquos aut herba nocens, fungusve malignus,
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit, quot bellua morsu
Exanimat? mulusve malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominum soleant? adeò ut fera nulla magis
Formidanda illi, quàm femine natus eodem. (sit
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot.
Tot delatores, tot falso in crimine, testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia; ceu lætos turbat lea visa juvencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clam: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Insulsa faciles falli novere; ferè omnes
(Pro genus infandum) damnis gaudent alienis
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus, vere hic sunt tartara, sunt hic
Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: denique quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.

Sola

Sola quies somni pacem mortalibus affert :
Dum vivunt:nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest : nam curas atque labores
Eximit , & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen invidit natura quietem.
Jussit enim ut dirus pulex , cimexque , culexque ,
Morsibus inficerent hujus tam dulcia pacis
Gaudia , nec desint unquam mala nocte dieque.
Longe igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranavit semel , & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasque procellas ,
Leucotheamque caput sertis redimitus adorat ,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam ,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas : mors omnia solvit
Vincula,morte fugit metus omnis & omne periclũ.
Utque dolor nullus , te nulla urgebat egestas ,
Quum patrios nondum lumbos ingressus , eras nil :
Sic postquã extrema fueris jam more solutus,
Te nullus dolor , & te nulla urgebit egestas.
Quis damnosa sibi , quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit , quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil , nondum materna conditus alvo ?
Quis queritur nocuisse sibi menses ve diesve ,
Quos nunquam vidit , vel quos nunquam ipse videbit ?
Vel qui noctem illam ut parvam, miseramque,gravemque
Vituperet , qua nil sensit ? somnoque profundo
Obrutus , ut lignum jacuit , gelidumque cadaver?
Quid mors ? æternus somnus. somnus ? brevis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas , &
Vivere defunctos perhibent , membrisque relictis
Nudatos , veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet , ad Plutonia regna
Tendere præcipites , ac tartara nigra subire :
Myrtiferumque nemus fingunt , ubi vulgus amantum

Inge-

Ingemit, atque addunt ferventes ignibus amnes,
Monstraque vipereum manantia gutture virus,
Distinctasque locis sedes, ubi vagiat infans,
Atque ubi verberibus sævis facibusque cruentis
Eumenides agitent sontes: ubi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alii, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter
Ac rectè, in cœlum sublatos jungier astris:
Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoque corpora justo
Judicio induere, & mutato carcere pœnas.
Solvere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem bene vivendum, vitiisque carendum:
Namque piis justisque dari bona præmia, contrà
Injustis meritas pœnas meritumque dolorem,
Atqui morte obita supersuntne, an sint potius nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoque (tanquam
Sole nives verno, aut nubes Aquilone solutæ)
Dicere non nostrum est: videor satis esse loquuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graji
Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, ni fallor, si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non est; saltem justis qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors levis ac facilis fiet, nulloque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita; & inque,

Quid mihi mors oberit? quo me lux ultima damno
Afficiet? nullo nimirum; quid mihi demet?
Divitias: sed divitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re ulla prorsus: cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille.
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, uti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Ut neque torquentur pecudes, quod mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasque placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nonne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuoque
In mœrore manerent? ut scribunt, Nestora acerbo
Antilochi fato, aut Euandrum funere nati,
Quem Rutulus ferro stravit, Phrygia arma juvantem,
Æterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedant? at parvo post tempore nostra sequentur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, meque revisent:
Si modò sunt aliquid manes, ut credere par est,
Ut Christi præcepta docent, multique sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd divitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat, namque hæc sunt tradita nobis
Mutuò, & usuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilque meum amittam: quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mundus enim quoddam hospitium est, ubi turba animantum
Diversorum ingens habitat, quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas convivator habendas

Ubertim, & gratis permittit: ſumite, dicens,
Sumite: non meritis veſtris, ſed munere noſtro,
Hæc bona tradidimus vobis obſonia, donec,
Mi fuerit viſum vos hinc dimittere, donec
Eja agedum, dicam, noſtris decedite menſis,
Veſcimini, & genio læti indulgete; ſed hora
Ultima quum veniet qua vos hinc ire jubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Convivaſque alios iiſdem gaudere ſinatis.
Ergo quis, niſi ſit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto,
Nolit, & invito domino reſidebit? at ille,
Peſſime vade foras, clamabit, & ejiciet vi,
Tunc malè confuſus, lacrymans, querulusque recedet.
Cur ego ſortiferæ ſi me vocet arbiter urnæ,
Mordicus invitam vitam retinebo? vel ægrè
Migrabo ut multi? neque enim fas: imò libenter
Deſtituam mundum hunc fœdum innumeriſque refertum
Fraudibus atque dolis, inceſtibus atque rapinis,
Eſt ubi nulla fides, pietas ubi nulla, nec ulla
Juſtitia & pax & requies, ubi crimina regnant
Omnia, ubi frater fratri inſidiatur, ubi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir uxoris: nemo eſt, vel rarus ubique
Qui non furetur(modò poſſit)non rapiatque.
Qui non ſit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Ut meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier, en reges ſub honeſto nomine, nec non
Pontifices, ſpoliant populos; en depeculantur
Certatim cives, laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cuncta libidine plena,
Et paſſim proſtant, & clam fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? myſtæ, vafrique cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palam cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis virginibuſque
Nocte dieque ſubant: ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent: ineunt pecudes quoque multi,
Et rura, & ſilvæ infames, urbs quæque lupanar,

Adde tot instantes casus, tam multa pericla
Quæ impendent semper mortalibus: adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, queis opus est cervicem subdere: quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresque rapaces,
Continuisque jocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, urbesque gubernant.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluvies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animoque revolvis,
Non metues mundum hunc tam stultum, tamque malignum,
Linquere: sed potius recté fecisse Calanum,
Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerum caveam, stabulumque ferarum
Deseruere, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluere ultra moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto servire labore.
Quod nisi relligio obstaret, legesque Platonis,
Et Deus, hortarer te ultro dimittere vitam,
Et sortem insanem & sceleratas linquere terras.
Non vinum, ut vinum appetitur, sed tale, bonumque,
Sic & vita, ut vita, est nil, nisi sit bona: quodsi
Est misera, ut vinum corruptum despiciatur,
Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendum est:
Quippe habet hoc quamvis vilissima recula, vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni: nisi sit tale, esse, bonumque,
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantosque pati sine fine labores
Corporis atque animi malit, quam vel cruciatum

Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Æternaque frui ac tranquilla pace, vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Vivere, nec ſentire aliquem jam poſſe dolorem,
Atque una cum diis totum percurrere mundum,
Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce gravatus,
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt. Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplum, ſeſe abdidit
aſtris.

LIBER VII.

Synopsis Libri Septimi.

Unitatem Dei, omnium rerum primi principii demonstrat: quem summe perfectum, simplicem, existentem, sapientissimum, summe bonum, sempiternum, infinitum & incorporeum esse apodictice ostendit. De levitate & gravitate pauca. Cum sensus fallaces sint, rectam rationem veritatis normam infallibilem esse asserit. Ætheri suos colonos rationales, hominibusque nobiliores assignat. An plures orbes dentur disquirit. Naturam animæ cognoscere difficile est. Causam motus in corpore humano voluntati & calori attribuit. Deinde sententiam suam de dolore, lassitudine, passionibus animæ & sensibus exponit: ubi animam solam, non vero oculos videre, auresve audire &c. solidissimis & ex intimis philosophiæ purioris penetralibus depromptis argumentis manifestissime evincit. Tandem animæ immortalitatem; hujusque dogmatis necessitatem & utilitatem evidenter satis demonstrat & inculcat; objectionibus respondet.

LIBRA.

MUSA agedum surge, & melioribus utere pennis:
Alta pete, atque humiles jamdudum despice curas:

Rebus in excelsis decus est & gloria major
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Est ubi ver æternum, ubi pax æterna, ubi semper
Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris
Læditur alma dies, non illic nubifer Auster,
Væsanusve Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hac spatiare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu,
Ac veluti speculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, sic te super astra necesse est
Scandere, ad usque Jovis solium: hac sublimis ab arce
Subjectum claro spectabis lumine mundum.
Principium primum, immensum, admirabile, summum,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Unum est duntaxat, nec rectè plura putantur:
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent, sic erit unum:
Vel mage differrent, & sic fateamur oportet
Esse aliquod majus, melius, præstantius, inter
Cætera principia, unde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cujus moveantur cætera. nam si
Plura movent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Jugiter, atque omnem impediet discordia motum.
Ut si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat: unde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademque voluntas
Principiis, frustra ponentur plura, sed unum
Sufficiet; nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi juncta movere
Possunt, haud dubie imperfectum erit unumquodque
Nec poterunt verè primordia prima vocari,
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est;

Nec non compoſito ſimplex, & pluribus unum,
Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Eſt operæpretium tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, auctorque opere ipſo.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi deſit, longe eſt robuſtius, atque
Fortius, ergo facit, movet, imperat, unde putatur
Jure quidem cauſa atque autor: ſed debile contrà
Eſt imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliquid deſit: proin vincitur, atque movetur
Perfecti juſſu paret, non imperat: ergo
Jure quidem effectus dici, atque opus eſſe meretur,
Poſteriusque ipſo perfecto debet haberi.
Quod ſi principium primum, quo cuncta creantur
Imperfectum eſſet: miſerum foret uſque, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum: ſicut ab arte
Quæ non perfecta eſt, perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
At unum: quia perfectum non amplius uno eſt.
A quo ſic rerum æternus deducitur ordo,
Ut monade à prima innumeri numeri generantur.
Eſt etiam purum ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt compoſita & miſta: an componere quiſquam
Aut miſcere poteſt, ſi non prius inveniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare neceſſe eſt
Singula per ſe, deinde ſimul conjuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) unum eſt,
Ac ſimplex, nec non purum: quod vivere ſi non
Credimus, erramus quoniam niſi viveret, unde
Eſſet vita aliis, cum vivant cuncta per ipſum?
Vivit nimirum, atque ſapit: quia condere nunquam
Tot bona, tam varia & pulchra, & tanto ordine poſſet,
Ni ſapiens foret, & cognoſceret omnia ad unguem.
Nec dubitandum etiam, ſed corde atque ore fatendum,
Hoc ipſum eſſe bonum; nunquid bonitate carebit

Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci rivi effunduntur amari?
Num dulces rivi ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonum, aut bonus ille putandus
Qui rerum fons est, & mundi maximus auctor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerumque Deumque, Jovemque vocamus,
Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se vivens, sapiensque, bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verùm omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Ut rivi possunt arescere, si neget undas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neque pendet ab ullo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit unquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, semper durare necesse est.
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Quum ipse est totum, sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.
Sed virtute (inquam) totum est, quia condidit orbem
Tam vastum, & quicquid tam vastus continet orbis.
Omnia quæ vivunt, & quæ viventia non sunt,
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, tótumque vocatur.
Ut semen tota est arbos: quia viribus ejus
Quanquam sit minimum, tamen ingens nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosas explicat umbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeusve
Sit Deus, esse etenim nil præter corpora credunt,
Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos utrum hoc sit verum despiciamus.
Omne

Omne quod est corpus, quantum & quale esse necesse est,
Atque duo hæc propter nimirum sensibile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quod verò quantum & quale est, componitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut jam diximus. ergo
Neutique corpus habet: prædictis adde quòd omne
Corpus materia saltem, formaque coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus quum sit ne desinat orbis,
Nullum infinitam virtutem corpus habebit,
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis majus, meliusque suis est
Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter
Format, sic alias quod habet quascunque figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis, & istud
Monstro sic: partes hoc divide corpus in æquas.
Sique A, dimidium, sit B, pars altera: quæro
An possit tantum A, quantum B, & utriq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quòd si pars utraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. Ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creavit,
Fortè aliquis respondebit, Deus infinitum
Est corpus, nos verò istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret: nec locus ullus
Restaret vacuus qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquam,
Præterea corpus vivens quum nobilius sit
Ac melius quàm quod vita caret, haud dubitandũ.
Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius sit nobiliusque.
Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quod substantia non est:
Quod certè absurdum clamabit turba sophorum,
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo

Indiget adjunčto ſibi : ſolaque purius atque
Commodius per ſe quàm corpore juncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi, vivere liber
Quum valeat mundi ſator, & ſine corporis uſu ?
Nempe ſupervacua eſt moles, & carceris inſtar
Continet incluſas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera poſſit,
Ille igitur ſummus princeps, bonus, omnipotens-
que,
Æternus, ſapiens, prorſus ſine corpore vivit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in craſſo demerſi corpore, craſſo
Obducti ſenſu, nil præter corpora norunt.
Ut ſi fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum objicias, quicquid ſpectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, eſſe alia & quamplurima verè
Entia, vel nullo viventia corpore : vel quæ
Corpus habent tenue in primis : ut cernere noſtri
Haud poſſint oculi, nec noſter tangere ſenſus,
Atque ideò nobis meliora & nobiliora.
Quod forſan tali poterit ratione patere.
Omne grave & craſſum quanto plus continet in ſe
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leve & ſubtilis materiai
Maſſa eſt compoſitum: docet hoc quodcunque me-
tallum :
Nam ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Loquitur, & partes illius deteriores,
In quibus eſt terræ plus & gravitatis, habentur
Pro nihilo, in ſcoriamque abeunt : leviora,
magiſque
Pura, nitent, meliore ſono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & levior fit
Ex ſimila : hunc domini comedunt: ſed craſſior eſ-
Dat famulis: rurſus graviori & deteriori (cam
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloſſi.
Sic aqua, ſic vinum, atque oleum, & liquor omnis
habetur.
Nobi-

Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior, leviorque cibus quoque: crassior, & cui
Plus gravitatis inest, in sordes versus ab alvo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitque utile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassoque gravique & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaque marmora lucent?
Nempe quia his minus est terrenæ fæcis: at illis
Materies concreta magis, densataque tellus
Dat pondus, lucemque adimit, pretiumque decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
Plus terræ: unde etiam possunt minus entia dici:
Ut minus est aurum scoria, & quod vilius aurum est.
Namque elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multumque remoto:
Ut quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densavitque globum, ut minor & contractior esset,
Cœlicolumque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi:
Ergo ubi tam pulchrum absolvit Deus amphitheatrum
Ornavitque ipsum stellantibus undique gemmis,
Quicquid ubique fuit scobis, immundæque relictum
Passim materiæ, ventos abstergere jussit.
Illi confestim domini mandata facessunt
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque, Eurusque patentes
Certatim verrunt campos, glomerantque redactas
In medium sordes, variisque afflatibus urgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nonne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debiliorque? etenim si discindatur ab æstu,

Aut ferro, aut alia quavis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas jungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diviſa, recurret in unum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quamprimum coëunt, diſſectaque membra reducunt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Unde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magisque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moveri:
Terra autem per ſe ſtabili gravitate quieſcit,
Immo aliis cauſa eſt ut ſint immota, locumque
Ne mutare queant: ſiquidem plus eſt ubi terræ,
Plus gravitatis ineſt: minus illic mobilitatis,
At quæ ſunt leviora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam cauſa movendi
Corporibus vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, ſed quum viventia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, levius quodcunque eſt, mobiliusque,
Illud idem melius dicendum nobiliusque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur.
Et quæ craſſa magis: quid enim ſubtilius ipſo
Aëre, quidve poteſt tangi minus atque videri?
Unde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprime eſt tenuis: quid ni? veruntamen eſt ens,
Et verum corpus, primis de quatuor unum,
Nobilius terra, & terram humectantibus undis.
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi.
Nam quæ ſunt cœlo & ſtellis propiora beatis,
Debent nobiliorà etiam, & meliora putari.
Nonnè omnes venti tenues, ut lumina fallant?
Quis tamen eſſe neget ventos? qui ferrea poſtquam
Careeris Æolii fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt: validaque à ſtirpe revulſas
Dejiciunt ornos, pontumque à ſedibus imis
Evertunt, cogunt nubes, ſolvuntque coactas,
Terribileſque cient tonitrus: & fulmina trudunt:
Quum tantas habeant vires, non entia dices,

Cernere quòd nequeas, vel prenſos ſtringere palmis?
Nimirum ſtultum eſt committere ſenſibus omne
Judicium, fallunt oculi perſæpe videntem,
Proque alio monſtrant aliud, demergite in undas
Perſpicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incurvus: currat propè littus adacta phaſelus,
Currere tunc littus credas, ceſſare phaſelum.
Fallaces igitur ſenſus, ætate frequenter,
Aut morbo, aut aliis cauſis mutantur & errant:
Nec ſunt cuique pares, quod pulchrum judicat ille,
Contrà hic turpe putat, dulce ille, hic ducit amarum:
Ille alget, calet hic: variantur corpore ſenſus,
Inque alia ſunt carne alii, parteſque ſequuntur
Interdum per quas operantur: ut ebrius unam
Eſſe duas credit flammas, & fixa moveri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque viſum.
Aër præterea ſolet ipſos vertere ſenſus:
Namque modo eſt clarus, modò turbidus, humidus eſt nunc,
Nunc ſiccus, nunc eſt denſus, nunc rarus: ita ipſos
Illudit variè ſenſus: hinc ſanguineus ſol
Apparet, minor hinc vel major luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.
His aliiſque modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio, duce qua mens invenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia verum.
Hanc amat, hanc ſequitur, totis huic viribus hæret,
Qui ſapit, ingenioque valet, cui vivida mens eſt.
Æthereuſque animus: ſed craſſa obtuſaque turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus, omni
Conatu ac ſtudio quæramus & ingrediamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, qui tramite certo
It ſemper, per quam à brutis diſtare putamur:
Obſcuram, incertamque imitatur opinio lunam.

Qui

Quid demum ratio dictat ? viventia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus,
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectum imperium atque ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudesque feræque
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantum somnoque vacantes :
Quod si nullum animal melius natura creasset,
Quidnam aliud foret hic mundus quàm turpe ferarum
Ac pecudum stabulum, spinisque fimoque refertum ?
Quidnam aliud foret ipse Deus quam pastor herusque
Multorumque gregum, multorumque armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc : ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit ? jamjam perfectior orbis
Esse nequit : fuit hæc Jovis infinita potestas ?
Sed videamus utrum sit fas hoc credere : non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam quid homo est ? animal certè stultum atque malignum,
Præque aliis miserum, si se cognoscat ad unguem.
Quis non sponte malus ? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, ultroque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metusve.
Contrà virtutis salebrosa, angusta, nimisque
Ardua, quà pauci tendunt, iidemque coacti.
Quis sapit ? an mulier ? nunquid puer ? aut cerdonum
Tota cohors ? eheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu : aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet : aut unde otia nobis
Sunt,

Sunt, ut poſſimus latitans inquirere verum ?
Diſtrahimur variis curis, pars plurima vitæ
Conteritur ſomno, reliquum morbi atque labores
Aſſidui impediunt, paupertasve improba turbat,
Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas,
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit,
Namque ea continuo ſtudio longoque paratur,
Pacatumque animum poſcit, mentemque quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit, abundè
(Ni fallor) ſexto libro monſtravimus ante.
Eheu pœnarum ſcelerumque & ſtultitiarum
Hic locus eſt : hæc eſt tenebroſi règia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incommoda ſuffert.
Turba tamen ſtupida & craſſa hoc non cogitat, imo
Inter continuos, deteſtandosque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miſeram ſe
Agnoſcit, patitur pœnas, obiterque jocatur,
Et ſubito obliviſcitur omnia, dummodo parva
Dulcedo ſubeat : lethen hæc mentibus infert.
Provida ſed tales voluit nos eſſe, ſagaxque
Natura : utiliter certè, nam ſi saperemus,
Quis ferret miſeræ tot tantaque tædia vitæ ?
Triſtitiam, curasque graves ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quisque ſibi mortem conſciſceret ultro.
Ergo ſtultitia & ſpes, ſunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ conſilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus.
Quòd ſi hodie haud ullum eſt animal præſtantius ipſo,
Mundi auctor quid erit ? ſtultorumque & miſerorum
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperium, ô ſummum ac mirabile regnum !
O bellos comites ! quid quæris Juppiter ultra ?
Jam non es ſolus : tam pulchrum condere mundum
Scilicet hos propter decuit te, ſerviat iſtis
Cœlum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare : quid ni ?
Sed

Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Adveniente æſtu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti ſunt quæ tam imbecillo corpore conſtant?
Quanti ſunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile eſt terram pontumque habitari
Duntaxat? quæ ſunt cœlo collata ferè nil.
Quid tellus pontusque ſimul? punctum prope dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt majus, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot piſces, homines, pecudes, volucresque feraſque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër deſertus erit, deſertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri eſt:
Immo illic longè plura & longè meliora
Vivere credendum eſt, longeque beatius atque hîc.
Denique ſi verùm volumus, ſine fraude fateri,
Eſt hominum ſedes, brutorumque infima tellus:
Aſt aër ultra nubes, cœlumque beatum.
Pax ubi perpetua & nitidi lux clara diei
Aſſiduè regnant, domus eſt & regia divum,
Quos licet haud poſſit mortalis cernere viſus
(Eſt etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immenſum, tamque decorum,
Deſertum omnino ac ſolum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, craſſa mentis caligine preſſus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce ſepultus.
Nec mirum puto ſi fortunatæ inveniuntur
Inſulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Deliciis, veluti quidam ſcripſêre, ubi vitam
Nunquam ullus dolor, aut caſus contaminat ullus,
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi eſt
Et velox apprimè, ideò fortaſſe recepit:
Omnis ſtella autem cenſebitur inſula; quid ni?

Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quod solæ à reliquis sint omni exparte remotæ;
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoque
Imperio vellent adjungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera cives
Indigenasque tenent: quod qui neget, ille beatis
Invidet, atque Dei majestatem insipienter
Blasphemat: nunquid non est blasphemia, cœlum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisque præesse.
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè scivit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ vivant meliore loco: ut sua gloria major
Majus & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & divina potestas.
Sed dubium est, an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia, ut nos, membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus & ignis
Prorsus erit, vacuusque locus dicetur uterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: ut satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Vivere longa quidem & felicia sæcula, tandem,
Desinere, atque mori: nam si corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viventia in illis?
Nempe loci naturam haurit sequiturque locatum.
Forte aliquis, quali specie, qualive figura
Sint hæc scire velit: par est quoque credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec unda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.

At

At quibus in ſtellis vita eſt, & in æthere puro
Cœlicolæ nunquam pereunt: quia nulla ſenectus
Aſtra terit, nulla unquam ætas labefactat olympum.
Credendumque, ipſis majora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis, & valida & levia eſſe
Corpora, quam reliquis quæcunque ſub æthere vivunt,
Atque elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione viciſſim,
Nunc hoc, nunc illa utentes: miriſque fruuntur
Deliciis, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua,
Illic eſt verus mundus, vera entia, veræ
Divitiæ, veri mores & gaudia vera:
Aſt hic ſunt umbræ tantum, ſimulacraque rerum
Frivola, quæ parvo momento ut cera liqueſcunt.
Illius mundi quædam eſt hic noſter imago:
Quantum pictus ab hoc, tantum hic quoque diſtat ab illo.
Extra ipſum vero cœlum & ſupra omnia corpora,
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res eſt diſſona vero.
Nam, ſi nobilior ſenſu, & præſtantior eſt mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia ſenſus,
Quæ verè exiſtant, quæ percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per ſe exiſtens? ſed ſomnia tantum
Apprendat, tenueſque umbras, & inania ſpectra?
Quæ non exiſtunt per ſe, vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil, aut natura creavit
Menti conſimilem mundum, qui continet in ſe
Res veras, ſtabiles, puras, immateriales,
Quæ per ſe exiſtunt melius quàm ſenſibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior iſto
Senſibili, quanto ſenſu perfectior eſt mens:
In quo ſol Deus eſt ſummus, diique aſtra minores.
Ergo plura etiam quàm ſit perfectior in ſe
Continet, ac diverſa magis quam materialis

Corporeusque orbis : sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet : sunt omnia fixa,
Æterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis,
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque undique tota :
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio : sic plures efficiuntur
Cervi : namque illic virtus est una creatrix
Cervorum : vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de aliis dico, quæ noster continet orbis :
Quæ numero plura, at specie clauduntur in una ;
Omnia proveniunt, suntque à virtutibus illis,
Haud aliter fabri magna exercentur in urbe,
Quisque suo incumbens operi diversa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, vivis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terramque appellant sidus opacum,
Cui minimus divum præsit : quia nubibus infrà
Imperium teneat, producatque omnia solus
Corpora quæ æquor habet, tellusque atque infimus aër :
Umbrarum dominus, simulacraque viva gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum :
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, umbræque vocari.
Hic reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates : namque infrà nubila nox est.
Suprà autem lux clara nitet, splendorque perennis :
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit vilissima regna, aliosque,
Ut quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiumque suum natis divisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus,
Nam secreta Dei quis novit ? quis fuit unquam
In cœlo, rediitque iterum, potuitque referre ?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit

In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, nova fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia major.
Traditur his: quacunque velint, impunè vagari:
Nam furiis agitantur Iacchi & Apollinis æstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc (veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, vivunt tamen,& ratione fruuntur
Imo aliqui, in primis docti, scripsere sophorum,
Tales esse animas quoque nostras, corporibusque
Exutas non posse mori, æternasque fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Divinus verè Plotinus, sicque poëtæ
Non pauci cecinere: igitur par esse videtur,
Atque operæ pretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando evolvere partem.
Quid melius quam se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: pulvis de pulvere: verùm
Difficile est naturam animi cognoscere ad unguem,
Quare hanc, Pierio confisus numine, totis
Viribus ingenii & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilique ostendere versu.
Quo facto, Libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, ubi fatorum vires ac jura requiram,
Si modò non obstant scribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, ut ab illis
Quæ manifesta magis sunt & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte: etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.
Frivola si fuerint fundamina, tempore parvo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus vero certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis,
Jamque ideo à motu (quia per se sponte moveri
Possunt quæ vitam retinent: quia denique motus

Præcipuum vitæ indicium est) prius incipiemus.
Nempè ipsum corpus, nec non membra ipsa quiescunt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse movendi
Causa, aut calfactus sanguis, sed viva frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisque calorque,
Quandocunque volunt requiescere: proinde voluntas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moveri:
Ergo utrumque simul motum creat: imperat unum,
Exequitur reliquum: jubet hoc, jussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse, sed unde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonum monstrante videt, deinde ipsa movetur
Virtute objecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Ut lapidi Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lacrymis, miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, ut plurima nexu
Jungantur facili, & coëant, sed plurima contrà
Discordent inter sese, pugnentque vicissim.
Unde aliqui meritò esse ajunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, perque hæc fieri omnia credunt.
Ergo bonum movet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpusque urgens huc mittit & illuc.
Non tamen esse bonum cunctis animantibus unum
Credamus: neque enim cunctis est una cupido.
Diversis diversa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat amatque
Quam matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
Nunc illos habitus diverso tempore sumit,
Naturamque animi secum trahit, hinc sitis, hinc &

Macra

Macra fames, Venerisque oritur genitiva cupido.
Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Sideraque interdum, ut quidam scripsere periti.
Non igitur solum objectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos velle facit diversa, moverque,
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt, monstrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquam rari existunt: nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbeum jubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale movetur.
Vis autem motiva animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisque quietis
(Indupedita modò hæc non sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens: sed cur lassata labore
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam sanguis fervore solutus
(Fervet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans, paulatim, non aliter quam
Ægrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sanguis enim, aut alius vice sanguinis humor in ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum
Corpus: quo vegetante, movens vis concitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuisque levisque,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radiis solis resoluta creare
Unda leves agilesque auras: hic spiritus intra
Viscera conclusus passim fluitansque cavernis
Corporeis, animæ præsto est animæque ministrat.
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpusque moveri.
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodo motum
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, ut ajunt:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere

Quas visu aut alio sensu percepimus : hinc est
Quòd quasi præsentem, absentem spectare videmur,
Quod jam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas : turbat stomacho qui surgit ab imo
Evolitatque vapor : tunc mens delusa, movetur
Atque movet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamque lacertæ
Motantem sese, nunquid movet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graii
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vec somnia vexant?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina torquet,
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras :
Vel pars illa animæ, qua corpus sentit, in illo
Stat divisa loco : & motum ciet; arbitror autem
Judicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire : etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit : qui plus cognoscit, habetque
Judicium majus, patitur magis, & magis idem
Gaudet : sed stupidi atque hebetes minus omnia curant,
Læduntur minus, & metuunt minus, & minus algent
Atque calent, vix dignoscunt adversa secundis.
Non igitur quoniam doleat cauda illa movetur :
Nil etenim sentit, quia vis quæ judicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit.
Unde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viventia sese
Proripiunt; tamen hoc prædictis addimus unum,
Quod quandoque bonum præsens quum possit haberi,
Non movet aut petitur, quia non cognoscitur, ergo
Cognitio, motus etiam causa esse videtur :

Imo præcipua eſt: quis enim cupit illa petitve
Quæ prorſus neſcit? cæca eſt per ſe ipſa voluntas.
Nec quicquam ſibi velle poteſt ſine lumine mentis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata, ſiniſtrum
Carpit iter, ſpecieque boni decepta labaſcit.
Verum hæc de motu ſatis. hinc videamus, ut ipſum
Viventis corpus grandeſcit, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite ſiſtat.
Æthereus quidam eſt ignis, qui animantia quæque
Vivificat clauſus membris ac pectore cæco,
Hunc humor genitivus alit, ceu flamma lucernæ,
Occaſo jam ſole, levi nutritur olivo.
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit, inde per artus
Sparguntur partes ſubtiles, unde medullæ,
Oſſa, caro, nervi, ſanguis gignuntur, & omne
Paulatim augeſcit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt, ſolis virtute juvante.
Si multus fuerit validusque hic ignis, & humor
Conveniens adſit, quantum calor ipſe requirit:
Fit magnum augmentum: tandem finitur, & ultrà
Non tendit, quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente, ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus: fiunt hi namque minores
Incurvique, cavo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item nativus, quo ſine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi, redeuntque tenebræ.
Jam vero motus animi dicamus, & unde
Proveniant; res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primùm. Audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viresque miniſtrat:
Qua ſuadente, hoſtem impavidi, Martemque cruentum
Aggredimur, raptisque in prælia currimus armis.
Cauſa eſt nimirum ſanguis qui accenditur, & cor
Flammivomum fellisque liquor diffuſus amari.
Iræ

Iræ etenim ſedes fel creditur, ipſaque bilis
Materiam præbet ſtimulis, cæcoque furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique poſſunt
Iraſci, pacemque colunt, ac bella recuſant.
Hinc quibus eſt ſanguis ferventior, atque caloris
Vis major, tumidam citius labuntur in iram.
Sic juvenes, ſic & quorum mera vina repleruut
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans, bilem quam ſanguine miſcet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt;
Nam prius ipſam animam lædens injuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus movet: unde videntur
Errare hi, quicunque animam non poſſe moveri
Contendunt: nam ſi nunquam moveatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoque ſemper eodem.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem: ſol mutatur, mutantur & umbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diverſos
Dum tactus agitat, varium dat fiſtula cantum.
Sic animæ affectus prius accipit ipſa latenter:
Quos ubi vult fieri notos, tunc utitur hujus
Aut hujus membri officio, impertitur & ilii
Id quod habet latitans in ſe, ut videatur & exter,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atque aperit ſecreta animi, quæ poſtmodo cunctis
Divulget populis, & divulgata pateſcant.
Sic etiam fit amor: nam quum mens dulce quid optat,
Uſa miniſterio cordis, tunc pandit amorem:
Corde amor, ira, timor, votum. Spes, cura, voluptas.
Tanquam arce in quadam, cum anima verſantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis urbem.
At de iſtis alias forſan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis facileſque Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, cauſis venientibus extrà:

Deinde hos vel membri vel ſanguinis aut humoris
Cujuſcunque opera effundi, in lucemque propelli.
Juncta etenim cum ſint corpusque, animusque, neceſſe eſt
Communes motus, communia vulnera utrisque
Accidere, inque vicem ſeſe mutare: quod uni
Infertur, quamprimum aliud quoque ſentit, habentque
Sympathiam, tanto ſe fœdere complectuntur.
Poſt hæc de ſenſu, quoniam properamus ad ipſum
Chelarum finem, breviter mea Muſa loquatur.
Quinque dedit ſenſus natura animantibus illis
Quæ ſunt perfecta: aſt aliis non tradidit omnes.
Atque ideo poſſunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ:
Cocleaque & ſpinis circumvallatus echinus.
Hos inter ſenſus præſtantior eſſe putatur
Viſus: quandoquidem menti certiſſimus hic eſt
Nuntius, oſtendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tam multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſcit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monſtra natantia ponto:
Quodque his eſt majus, cœleſtia templa deorum,
Stellarumque globos & ſancti lumina ſolis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla poteſt: ergo hic ſenſus pulcherrimus atque
Optimus eſt, in quo ſedes bene creditur eſſe,
Præcipuumque animi hoſpitium: quotiesque videre
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina noſtra
Ejus in adverſos oculos intendimus, ac ſi
Totus homo atque animus totus conſiſteret illic,
Nempe oculos, animi ſpeculum quicunque vocarit
Verus erit: nam blandus amor luceſcit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.

Sed visus, quo fit pacto? diversa sophorum
Judicia exquirant alii, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est unam esse animam, minimamque videri (tam.
Ut nequeat: tamen innumeris prope viribus ap-
Quas illi natura dedit, summusque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, movet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cœlitibusque
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diversos prendit odores,
Perque aures haurit voces, strepitusque, sonosque:
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duraque
A minimè duris; à lævibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densoque nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, te-
nentque
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cujus virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis namque arce suprema
Mens habitat, solioque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagaxque
Cognoscit rem, cujus adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus: namque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, cum dissultat ab ictu,

Irrumpitque cavas penetrans violenter in aures,
Janua clauſa licet fuerit, clauſæque feneſtræ:
Uſque adeò tenuis eſt, & penetrabilis aër.
Quinetiam piſces, piſcantum gurgite ab alto
Horreſcunt ſtrepitus, pavidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare poteſt in viſcera Nerei.
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sævit hyems, qua urgente vovent pia munera nautæ:
Dura igitur quoties collidunt corpora ſeſe,
Aut quoties aër pulſus vehementer, in illa
Concava præſertim per ſtricta foramina tranſit,
Diverſæ ac variæ fiunt, voceſque ſonique.
Ut varia eſt rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipſe aër gignit voceſque ſonoſque.
Sed tuba longè alium reddit quàm tibia cantum:
Sic Peluſiacis diſcordant nablia ſiſtris.
Ac veluti jactu lapidis perculſa movetur
Unda in multiplices orbes, ſic percitus aër
Diffundit ſpiras longè lateque rotantes:
Atque ideo multis vox inſonat auribus una,
Ut multis etiam ſpeculis una hæret imago.
Aſt odor ut nares intret dicamus: ab ipſis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit guſtus linguæ officio, curvique palati,
Namque his percipitur rerum guſtabilis humor,
Qui penetrans tangit ſenſum, ingeneratque ſapores.
Tactum autem, ſanguiſque & ſpiritus efficiunt, qui
Paſſim per corpus fluitant: animantibus iſte
Senſus ineſt cunctis, cunctis quoque guſtus ineſſe
Creditur: aſt homini melior que, & major uterque eſt:
Hic etiam eſt homini quàm aliis prudentia ma- (jor.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantque
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe videndi:
Aere nec medio eſſe opus ajunt, ut videantur.

Res, aut audiri possunt: namque omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum: ut posset comprendere cuncta.
Quæque suum agnoscit genus aptè, ac percipit ultro:
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Judicio expendit, quæcunque à sensibus hausit.
Et verum atque bonum divino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus.
Sic perhibent quidam: sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda aliis, finemque propinquum
Appetimus: quia jam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore vivens,
Omnia vivificans, cognoscens omnia, divum
Quatenus ille hominumque pater permisit: ab illo
Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potestque
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit, ergo
Non est corporea, aut corpus: quia corpora nulla
Non terra, unda aër, ignis, neque condita ab istis
Has per se vires retinent: non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cæleste, Jovisque
Progeniem æternam, qui tantum cognitionis
Cessit, ut immensum valeat comprendere mundum.
Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius, quàm corpora? corpora namque
Omnia sunt quanta, & possunt utcunque secari:
Nempe anima est individua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima tendit
Linea per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Undique, ceu fluvii concurrunt undique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsam animam extingui & corpus, pariterque perire.

Nam licet hoc esset, debet tamen usque taceri :
Non sunt hæc dicenda palam, prodendaque vulgo:
Quippe hominum plerique mali, plerique sceleſti :
Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nilque
Poſſe pati, poſtquam ſemel eſt egreſſa, nec ullam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In ſcelus omne ruent, confundent fasque nefasque.
Præterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri, & verſari cum Jove ſemper,
Atque ideo ſeſe dedunt virtutibus ultrò,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur :
Si poſt fata dari ſibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt :
Tot ſpatioſa etiam templa & ſpecioſa, tot aræ
Inſignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio, & pietas, & honor, cultusque deorum
Ad nihilum venient, ſi homines nil morte relinqui
Crediderint, animasque in ventos prorſus abire.
Semiferum vulgus frænandum eſt relligione.
Pœnarumque metu : nam fallax atque malignum
Illius ingenium eſt ſemper, nec ſponte movetur
Ad rectum : virtus inviſa moleſtaque vulgo eſt.
Religio generis decus eſt & gloria noſtri,
Quæ nos conciliat ſuperis, & jungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalem eſſe animam, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen eſt multa nobis ratione probandum,
Hanc eſſe immunem lethi, æternamque manere,
Ut Chriſti cultor teſtatur, bruciphagusque
Judæus credit, præputia noſtra peroſus :
Quæ Deus haud faceret, ſi non facienda putaret :
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid ſimile eſt magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius eſſe fatendum eſt,
Perfectumque magis : nam quod durabile non eſt,
Sed citò dilapſum perit, imperfectius eſſe
Quis neget ? atque ideo durant cœleſtia ſemper,
Quod divina magis ſunt & perfecta : ſed iſta.

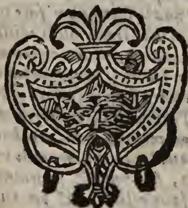
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, brevi fugiuntque caduntque,
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Divinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit, neque vivet longius ævum?
Præterea corrumpi animus nequit: hac ratione,
Quòd simplex, & materia seclusus ab omni est,
Huc accedit item quod corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat juvenes, mentisque vigore.
Ingenio plerumque caret qui robore præstat.
Raro utrumque Deus cuiquam largitur, ut idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare, si longo fractis jam viribus ævo;
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera vivit.
Nonne etiam quum pes dolet, hunc mens ipsa dolorem
Indicat? haud dubium est: sed quomodo mentis ad arcem
Pervenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens ut fumus? non: quia multæ
Partes, non solùm (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor: unde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Quum medii nullius egens distantia tangat.
Adde his quod quoties reminisci aut fingere quicquam
Egregie volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum revocare opus est à sensibus, unde
Nonnulli ut melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt: loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit;
Et jam lethæo torpent animalia somno,
Pervigilant, tacitique toro, extinctaque lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem,

Nempe animum turbant sensus : populantur eundem
Affectus, redduntque hebetem involvuntque tenebris :
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si propriis resides penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque
Corporeis crucibus, melius sapit : esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,
Cuncta animus meliore modo cognoscit, & ipsi
Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore, & æternum vivens durabit in ævum.
Denique quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas, commune aliquid retinebit utrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia : namque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis :
Prædictis etiam possum connectere, quod si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Injustus Deus, atque malis præbere favorem.
Quippe hi dum vivunt, lætis plerumque fruuntur,
His neque divitiæ desunt, neque grata voluptas :
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus involvens : nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro :
Quare animus busto superest, scelerumque suorum
Dat pœnas : vel, si bonus est, bona præmia sumit.
His aliisque modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeamque.
Sed satis est : jam me finis vocat ; haud equidem sum
Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipsam animam : ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, unde oritur vis ipsa medendi :
Sic elementorum certa ratione modoque
Junctorum, & cæli pariter virtute creari

Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extra.
Ut visus, virtute oculi, externoque creatur
Lumine: nam cælum causa est, qua hic omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio: namque
Si sic, non posset corpus consurgere contra,
Et carni unde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret una eademque, ut qualibet est vis,
Quæ solet ex mistis divino numine nasci:
Ut patet in genere herbarum, gemmisque beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quòd somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diversis causis ægrescere cernunt,
Ac multis variisque modis, ne munere possit
Ipsa suo fungi, mentem lædique premique
Aspiciunt, nec non cum corpore crescere, & unà
Deficere: ut patet in pueris, senibusque, virisque.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Ultima, corrumpit corpusque animumque senectus.
Quinetiam dicunt: Si anima est divina, potestque
Vivere sejuncta à membris mortalibus, ut quid
Se miseræ carni insinuat? cujus vitio tot
Perpetitur mala, & admitit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si invita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Juppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt ulla vi posse teneri.
Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant per crebra oblivia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis usum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, unde omnis doctrina paratur.

Quidam ajunt unam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viventibus: ut sol
Unicus, est oculis animantum causa videndi.
Æternamque putant illam, licet extinguantur
Corpora: ut extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim
Quæsitis, nodosque omnes dissolvat ad unguem.
Vir macte ingenio, vivet tua gloria mecum,
Nostraque (quid dubitas?) laudabunt scripta minores:
Aude opus egregium, & cœlestia differe terris,
Unum hoc adjiciam, quod quivis nosse valebit:
Æternam esse animam, & divino semine natam,
Si sensus atque affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet à curis terrenis, assiduoque
Conetur studio ad superos extollere mentem,
Tunc etenim sapiens fiet, poteritque futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis, atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est
Quod plerique putant animam succumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam
Divinum spectare, atra caligine pressi.
Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Auctorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore sejunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in silvis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab ullo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suique

Juris : nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hic jam Musa tace : mox quum volet ille
Qui mea labra movet, mecum scrutabere causas
Rerum quas fieri sub Lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum sol Nemæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in umbra
Aut lauri aut myrti suavem spirantis odorem,
Propter aquæ crepantis iter, Pimplæa, quietem.
Ipsa quies animum reficit, revocatque vigorem.
Mox ubi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diva, tuoque
Numine me foveas) tentabo accedere cantus :
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiemque procul, curasque fugarit amaras,
Totus ero tecum, tuaque intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis :
Tunc Aganippæis ubertim explebimur undis,
Insuetumque melos Cirrhæa in rupe canemus.

LIBER VIII.

Synopsis Libri Octavi.

De fato hic agit author, quod definit: id quod Deus semel fatus est, a quo omnium causarum secundarum series dependet: unde casum & fortunam nil nisi nomina inania sine sensu esse recte concludit. Providentiam Dei cum libero arbitrio conciliare annititur; explicando quid sit liberum arbitrium; nempe recta rationi obediens: quod Dei providentiæ non adversari, verum cum ea semper concurrere probat. Cumque animi affectus rectæ rationi bellum continuo moveant, his demum debellatis mens humana libera dici meretur, quæ si econtra libidinibus indulget, & ab illis quocunque rapitur, minime libera dici potest: quam sententiam fuse tractat & adstruit. Duas tresve alias objectiones proponit, in quarum ultima resolvenda nimium Epicureis favere, Deumque humana non curare, contra superius allata, statuere videtur. Postremo tandem objectionem, quare boni sæpe miseri, mali vero haud raro fortunati evadant; distinguendo inter animi & corporis, sive vulgi & sapientum bona, feliciter satis resolvit; & per totum porro librum, Dei Providentiam a pravis consequentiis pro virili vindicat.

SCOR-

SCORPIUS.

CUR tam diverso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore ævum ducant feliciter, illa
In tenebris jaceant, multo vexata labore,
Fieri pulchra doce: tibi enim fas nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi, quod plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contra
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes justosque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solique incumbere cœlo.
Hinc temere incertoque ajunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocantque
Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem,
Instabilique rota versantem cuncta protervè,
Erexitque aras tibi quondam ignara vetustas,
Et cecidit votiva tuis sæpe hostia sacris:
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilique putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moveri,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur.
Quas implere opus est, dum totum transigat ævum,
Utilis est certè, & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis.
Nunc igitur primum dicamus, quòd sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Ut suo ab effectu distet, diversaque res sit;

Quando-

Quandoquidem nil se gignit, nil provenit à se,
Nilque sui causa esse potest: ergo infinitus
In causis processus erit? minimè: sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum diximus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, ut ista
Omnia sic fierent, decrevit lege perenni.
Sed quo quæque magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est aliis mage digna, potensque,
Subjectasque sibi movet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret utrumque.
Quod si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, ac si
A summo junctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, usque ad nigri regna infima Ditis:
Quod dictu absurdum est, plura uno prima dabuntur
Principia, & causæ primæ multæ invenientur,
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges; quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit unus,
Nec pulcher: namque est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab uno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, ut solis ab orbe
Plures emanant radii discrimine quodam
Disjuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus ut pugnent, seseque vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus una.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multum
Displicet, at forsan vera est: tamen aspiciamus
Interins, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.

Hinc

Hinc tam diversæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Ut divis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima (ut dictum est) quæro an sit quælibet æquè
Perfecta: haud ullus tunc ordo patebit in illis.
Namque ubi nil primum, & nullus gradus, aut discrimen
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quovis genere invenies primum, mediumque,
Nec non postremum: genus est absque ordine nullum:
At si non æquè perfecta est quælibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est: aliis possum concedere causis.
Quare unus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: ut plures quoque gignere fructus
Arbor non bona consuevit, sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verum inter causas quo quæque potentior, atque
Altior est, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciorque eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contra quæcunque est, debiliorque,
Possidet illa minus vitæ, minus & rationis.
Sed concreta magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris; ubi parvo tempore durant
Omnia, ubi ratio apparet vix ulla, ubi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Ut nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hic, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæsis abstrusa latebris.
Hinc est quod pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt, quàm virtus animi: substantia namque est

Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat : illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlum ubi habent fidos comites , verumque bonumque :
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis ,
(Ut dictum est) servans æterno fœdere cuncta :
Nec talem , nisi fortè Deus , solvisse catenam
Ulla potest vis , aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit , vel nunc est , vel fuit olim ,
Exoritur causis , vires quibus omnibus ipse
Rex superum , certis metis, & tempore certo
Constituit , certisque modis procedere jussit.
Atqui non nescire opus est , concurrere plures
Interdum causas , ut quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus,& ista
Mistio causarum , sed fatorum ordine certo
Cuncta meant , certis subjecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramque dedit rebus , quascunque creavit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruere ,
Esse nihil certi in rebus , contingere casu
Omnia , nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est,nisi opinio quædam
Futilis ; haud multum distans ab imagine somni ,
Quicquid Aristoteles ; vel quivis dicat , eorum
Dicta nihil moror , à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graves , magnosque viros, famaque verendos
Errare & labi contingit , plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Auctores , ubi connivent ; deducere easdem :
Tantum exempla valent, adeo est imitabilis error;
Nemo putet sibi me addictum , mihi flectere mentem
Sola solet ratio , ratio dux fida sophorum est :
Hanc scrutator amet veri , inprimisque sequatur.
Quod vero casus nil sit , me credere cogit
Ipsa rata atque potens ratio : nam si omnia certis
(Ut dictum est) causis,certo ordine,tempore certo
Supremi jussu rectoris progrediuntur ;

Quo

Quo fit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum solvat opus, quam sedem casus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Ut vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa :
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in ævum.
At siquid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret divina, aliquis cadet error in illam
Quod dictu absurdum est: nam qui facit omnia, novit
Omnia, nilque potest ipsum ulla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod si mortalia noscet
Ætherei mens illa patris, vilesceret : atqui
Errant: namque malus nemo est, quia non bona novit,
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quod rem bene percipit albam :
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos :
Nec quia fortè lutum radiis ferit, est ideo ipse
Fœdus : non fordet lumen quum sordida tangit :
Sic non vilescit quum vilia fortè capit mens :
Imo decet novisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo deos nil ignorat, scitque omnia quæ sunt,
Quæque fuere olim, & quæ mox ventura supersunt.
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantum ipsa scientia habetur,
Quinetiam vates, referunt si quando futura
Prædicunt, certosque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret nisi quæque futura,
Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierunt.
Attamen hic fieri casu nonnulla videntur :
Ut si imbrex dejecta alto de culmine tecti
Vi boreæ quenquam feriat, vel siquis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè :
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat : ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eveniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus : ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum ?

Nostrum

Noſtrum ſcire quidem, aut neſcire, nihil variat res,
Non eſt proinde ignis calidus, nix alba, nitens ſol,
Quod ſcimus ſic eſſe: imo magis ordine verſo,
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideo ſcimus ſic eſſe, quod ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli, non res: ego de re
Nunc loquor, & quæro an caſus dominetur in illam.
Nec mihi nunc cura eſt fieri rem nec ne ſciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipſis
Eſt caſus: quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorum cauſa latet nos, ipſis cognita divis.
Omnia certa igitur: nam motu ſemper eodem
Verſatur cœlum, atque eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper, ſemperque elementa tenorem
Ipſa ſuum ſervant: & partes annus eaſdem
Semper habet: ſiquidem poſt ver, ferventior æſtas
Extemplo ſubit, hanc pomis comitatus & uvis
Autumnus ſequitur, poſt quem ſua frigora ſecum
Ducit hyems, gelidiſque Aquilonibus omnia torpent.
Non herbæ mutant vires: animalia ſemper
Ex iiſdem conſtant membris, & moribus iiſdem.
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum,
Quum certas habeant cauſas, ut triſtia monſtrent:
Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit: quæ ſæpe jocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Ut pictor, qui cauſa animi quandoque figuras
(Sit licet ipſe opifex bonus, egregiuſque magiſter)
Gibboſas, naſo ingenti, labroque tumenti,
Pingit, digna ſatis vano ſpectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant ſemper eodem,
Rarus & inſtabilis caſus nil juris in orbe
Prorſus habet: quem ſumma Dei ſapientia torquet:
Ut facile agnoſcet qui quam miro ordine, quamque
Perpetuò, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita ſit, ſecum reputet, quàm membra animantum

Sint propriis aptisque locis diſpoſta, ſuisque
Utilia officiis & convenientia pulchrè:
Quàm nihil incaſſum faciat natura, Deusque
Qui ſecum hæc reputat, non caſu, ſed ratione,
Conſilio, juſſuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia ſicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile ſcitu eſt
Hoc quoque quare animi vires huc flectere oportet.
Ipſa tamen fortuna prius cognoſcere quid ſit,
Eſt operæ pretiũ; hanc priſci coluere, putantes
Eſſe deam quandam terris, cœloque potentem:
Atque illi ſtruxere aras & vota tulere.
Aſt ego non reor eſſe deam, nec cœlicolarum
Fœmina vel mas eſt quiſquam, nam ſexus ab illis
Prorſus abeſt: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Ut quidam cecinere olim: fortaſſe putantes
Eſſe deos noſtri ſimiles: ô pectora cæca!
O capita Anticyræ ſuccis curanda meracis!
Creditis eſſe deos, ut nos? thalamosque dearum
Ingreſſos, blando compreſſu gignere prolem?
Ergo Deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremque ideo terræ pelagisque tenentem
Vilia regna, ubi tot ſunt crimina, totque dolores,
Tot peſtes, ubi nil tutum: namque inſidiarum
Omnia ſunt plena & fraudum, Deus iſte vocatur
A Chriſto & Paulo princeps mundi hujus: eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui ſtultis favet atque malis, inſontibus aſper,
Hæc domus, hæc ſedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus: atqui
Omne malum eſt infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna ſenectus,
Pauperies maleſuada, labor, dolor, improbitas, mors:
Supra autem lunam, lucis ſunt omnia plena,
Necnon lætitiæ, & pacis: non tempus, & error,
Et mors, & ſenium eſt illic, & inutile quicquam.
Felix, ô nimium felix cui ſedibus illis
Tam pulchris, & tam jucundis, tamque beatis
Vivere conceſſum eſt ſupremi munere regis.

Cæterùm opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curamque hominum gerere atque animantum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioque suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, divitias, atque his contraria: quare
Grande operæ pretium est, illis utcunque placere:
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modo rite vocentur)
Apparere ajunt, nostrisque adsistere votis:
Nilque homini melius contingere posse, nihilque
Dulcius in vita quàm conversarier istis
Cum diis, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: justis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lascivaque gaudia temnunt,
Terrenasque abigunt curas, cælestia tantum
Mirantes, tantumque pium rectumque colentes.
Quanquam etiam sunt qui credant, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia; nil moror hoc, nec nunc locus: ultima solis
Sidera, squammosis radiantia fratribus, istud
Forsitan expedient, ubi de diis plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus, ego vix credere possum;
Esse Deum quenquam pravum, sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult namque bonum sibi quæque voluntas
Semper, judicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si convenit illi.
Verum utcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metiturque omnia summi
Mens regis, cujus sine numine fit nihil usquam.

Sed: dubium ex dictis oritur, nodusque profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedum rex
Solveret: hoc multorum animi turbantur & hærent.
Nam si cuncta jubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non diis est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De diis non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: deque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quod in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Divitiæ, siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit: quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle juvat, potiusque nocet, si fata repugnant.
Quàm multi fatis invitis tendere sursum
Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato adversante ruinæ!
Contra illi quibus astra favent, ullo absque labore
Nec sperata quidem, sed sponte oblata frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac divite nasci
Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Deliciis, & nutriri in fastigia rerum,
Ut præsint aliis, indigni sæpe, regantque
Ipsi oculis capti luscos, vivantque licenter.
Ast aliqui obscuris miserisque parentibus orti,
In pœnam & lacrymas, magnum cassumque laborem
Assiduè tolerant, nullaque expellere possunt
Sedulitate famem, semperque in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesque creantur:
Unde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.

Deni-

Denique jus rerum noftrarum , & corporis hujus,
Fatum habet : eft penes hoc etenim genus horaque
mortis ,
Hic laqueo , hic ferro , hic flammis , hic frigore,
hic undis ,
Ille fame , ille cibo moritur : multique dolore ,
Aut morbo , aut cafu intereunt, feniove fatifcunt.
Certa dies lethi eft cunctis, difcrimina nulla
Ætatis : nec fas vivendo excedere metas ,
Præfcripfit tetrici quas cuique potentia fufi.
Sic periit fcirpo magni laudator Achillis :
Sic olim , dum Trinacriis fpatiatur in oris
Æfchylus , occubuit valido teftudinis ictu.
Sic paffæ , Anacreon, te granum perdidit uvæ.
Heu quot habet mors fæva vias, artesque nocendi!
Quo magis effe procul credis,magis imminet. unde
Certius eft quam mors , quam mors incertius eft
Nonnulli tamen aftrorum qui nofcere vires, (nil,
Et magni fecreta poli pertingere poffunt ,
Fatidici vates etiam , qui numine pleni
Nefcio quo , ventura vident, prædicere mortis
Sæpe folent genus atque diem,quia certa futu-
Natura eft veluti præfentis præteritique : (ri
Certa (inquam) in caufa prima,caufisque fecundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Aft animi quæ funt bona vel mala,nunquid ab ipfo
Proveniunt fato ? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare , etenim poterit quis difcere , fi non
Polleat ingenio , ac vires natura miniftret ,
Si fortuna obftet , vel pravo in corpore languor ?
Hic rhetor , fophus ille , alius myfteria divum ,
Sidereasve plagas quærit:funt & quibus undæ
Caftaliæ vili cum paupertate bibantur ,
Et placeat cognata fami dulciffima fama :
Hæc ftudia unde fluunt ? à rerum præfide fato :
Hinc omnes artes , & munia diffunduntur.
Diverfis etenim gaudet natura miniftris ,
Ut fieri diverfa queant , ornantia terras :
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam ,
Sed varias jubet ire vias, variosque labores
Sufci-

Suscipere, ut vario cultu sit pulchrior orbis,
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec parvus labor est hac in re tangere verum,
Arbitrii certè remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi; si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, invitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæ pretium est huc totam intendere mentem:
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principio arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitrium est, homini data libera & ampla potestas
Ab Jove, quæ libeant justa aut injusta sequendi;
Non ideo tamen ut peccet virtute relicta:
Sed contra, ut vitium vitans incumbat honesto:
Nam malefacta nocent, laudem benefacta merentur.
Quærendum ulterius, nunquid sit in omnibus æquè
Arbitrium? nunquid quocunque in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Invenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moveant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniam damus his quoque lumina quorum
Letheus pressit sopor, aut quos fervida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: sed longè major eorum
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque à tramite vitæ.
Nunquid habent isti arbitrium? aut dicenda voluntas

Libera in his? nempe ambiguum est, multique negarunt.
Unde advertendum, quòd liber solus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec ullo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vasto
Fertur in undifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Intrepidusque hæret clavo, portumque capessit.
Rectè igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere: hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc: cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est ubicunque profectò
Est ibi & arbitrium; semperque hæc juncta cohærent.
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuivis ratio data fertur: in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curvum à recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, urenti stipite Ulysses,
Quis poterit cavisse malos? extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliavit honore,
Qualem oculum Lynceus habuit quoque, nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
Sed pauci utuntur, pauci quos æquus amavit
Juppiter: hinc tantæ errorum scelerumque scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad unguem,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentque suis cum mœnibus urbes:

Armaque tartareis primum conflata caminis,
Et primùm Stygiis inventa sororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in usum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis largè affluerent, ac secla redirent
Aurea, & una domus divosque hominesque teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci utantur ratione sequentes
Avia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viventes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quiddam in nobis divinum, mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locavit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorum opera cœlum, terras, mare, & omnia posset
Percipere, immenso quæ comprenduntur ab orbe,
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cujus ope augemur, vegetamurque, igne ministro,
(Sic placitum est superis) hoc mentem hostiliter urget,
Detrahit, infestat, turbat: multusque satelles
Huic etiam parti non deest, ignava voluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens, capit obsita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Jovem, insignes feritate Gigantes,
Japetusque, Gygesque ferox, tumidusque Typhœus.
Hortatorque mali Enceladus, Briareusque timendus,
Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
Divinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cœlo delapsa supremo;
Nam semel amissis ubi præceps currus habenis
Effudit sese, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retirere volens auriga laborat:
Principiis obstare opus est: quum parva favilla
Languet adhuc: postquam crevere incendia, jamque

Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquat,
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant (heu) fruſtra undas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perſringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine ſiſti.
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Invadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infelix audet ratio, clavoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datque manus plerumque hoſti, & captiva tenetur.
Ergo dum nova ſunt vitiorum ſemina, cautus
Opprime quamprimum, & cauſas averte priuſquam
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens eſt,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At ſi jam cœpta eſt pugna, & jam concutit arcem
Hoſtis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, niſi quis Deus adſit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non ſuſtinet ictus.
Nonne vides, menti quantum liquor obſit Iacchi?
Quas ſæpe immittat furias, ſi plus ſatis intret
In ſtomachum merus? arbitrium dic eſt ubi poſtquam
Ebrietas caput invaſit, fumiſque replevit?
Sobrius arbitrium tenet, ac jejunus, agitque
Id quodcunque jubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolit neſcitque facit, mox pœnitet in ſe
Quum rediit, multoque dolet ſua facta pudore,
Ebria ſic mens affectu fit, nec minus ac ſi
Aſcendat temeti vapor, invertatque cerebrum,
Turbatur miſera, & nebulis involvitur atris.
Quocirca eſt ſolus liber, ſoluſque profectò
Poſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat:
Qui affectus omnes ſuperat, fingitque premendo.
Hoc poterit facere, à primis qui inſueverit annis
Virtuti; atque bonas jampridem invaſerit artes.
Uſque adeò valet uſus, & eſt nil fortius uſu.

Cætera turba agitur pecudum ritu : unde poëtam
Jure puto dixisse, trahit sua quemque volptas.
Arbitrium multis oppressum atque indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimum incipiunt, affectibus, & rationi.
Illos subjiciat, semperque utatur habenis.
Namque caro adversus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello, levis astra petit mens :
At gravis astra caro refugit, terrenaque tantum
Appetit: est etenim terra, in terramque redibit.
Sic duo tam diversa Deus compegit in unum.
Esto autem quod sis sapiens, solaque regaris,
(Ut dixi) ratione, habeas & liberum ad unguem
Arbitrium : nunquid vi tunc agitabere fati ?
Imo magis fato tunc subjicieris, & illi
Parebis; siquidem fatum est divina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & ejus
Jussa facit : contrà insipiens atque improbus horret
Ac refugit præcepta Dei cervice superba.
At dices : Ergo est liber, nec vincula fati
Ulla tenet ? non : sed dominis pejoribus atque
Infandis servit; sceleri scelerisque sorori
Stultitiæ : quanquam hoc etiam divina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ jubet (est quia duplex)
Efficit, unde patet, cuncta esse obnoxia fato :
Seu bona seu mala sint, namque hæc permititit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus auctor.
Talibus admoniti quidam rationibus, ajunt,
Vivite mortales læti, dum stamina vestra
Nec Lachesis, tristesque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, neve futura :
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt : cur vos dolor aut metus urget inanis ?
Sors sua cuique data est, scriptamque in pectore gestat
Quisque suo, ignorans quæ sit : verùm explicat illam

Paulatim ipsa dies, atque experiundo patescit.
Quid gemitu aut lacrymis opus est? cœlestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: namque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si fortè tenorem
Deserat, aut pejor fiet (quod neutique fas est)
Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modo dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? contra illa
benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc vivunt felicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura noverca est?
Hunc igitur par est etiam dissolvere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt; jussuque Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri justis, ego non ita credo:
Nec verum est, nam quid meruere expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diversa, nec uno
Versantur casu pecudes: namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut undis, aut frigore vitam
Exuit ante diem: quædam periere senecta:
Durior his ætas agitur, jucundior illis.
Sors diversa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerumque bonis adversa videmus
Accidere, & justos agitari sorte sinistra:
Contra fortunam plerunque favere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet, causa est divina voluntas,

Nil-

Nilque ultra quæret: non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubii penetralia veri.
Non etenim quum sit Deus optimus & sapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque jubet fieri divina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum, quod causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc sit
Illi dissimilis magis, & magis undique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem,
Ultima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minime simplex erit, & diversa, suosque
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat,
Idcirco in terris certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem
Diverso gaudens mortalia volvere casu.
Cur tamen hunc potius quàm illum jubet esse beatum?
Et cur hunc potius quàm illum pessundat & urget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam.
Nec minus ac si quis cupiat cognoscere quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, juvet illa: & quælibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso, malè provida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propinquo?
Talia multa Deus tenebris involvit opacis,
Constituitque suos fines mortalibus, ultra
Quos frustra humanum ingenium sensusque laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partem potius quam illam transformat in ollam,
Aut patinam, aut scaphum? cur ex hac fabricat urnam,
Ex illa urceolum? nunquid ratione movetur?

Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrioque suo (ut libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat aut sursum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Juppiter orbi,
Ut possit quodcunque libet facere, ordine fati
Scrutato tamen: auscultant namque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
Non faciet jure? aut quæ lex jure arguet illam?
Num servi debent dominis imponere leges?
Nos certè huic servi sumus, hic dum vivimus: & nos
Ille potest quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in nostros animos dominatur, habetve
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni.
Cætera permisit, quæ sunt terraque marique,
Illius arbitrio, & fieri sinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, justa atque injusta licenter:
Fortè aliquis dicit, Deus ergo est causa malorum,
Injustusque potest dici: nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat uterque,
Supplicioque pari dignum lex censet utrumque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò divini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primum solerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles, atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæque aliis: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atque duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiasque

Præposuit mundo, mira ratione modoque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum,
Immensam qui lucem habitat super extima mundi
Mœnia, & astriferos nutu circumvehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu servare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine ullo
Errore, haud ullo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est ultima, longè
A prima distans, longeque à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat umbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim,
Sic causarum etiam seriem numerumque bonarum,
Desinere in causam pravam miseramque necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & prava gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, jurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit ubique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei, mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est iste malorum,
Nimirum, quoniam dæmon qui præsidet orbi

Terrarum, malus est, sævaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali :
Si diadema tenent asini sub imagine regum :
Si tutela ovium cura est commissa luporum :
Si in templis habitant meretrices atque cinædi :
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat :
Si cupidus vendit cœlum & phlegethonta sacerdos :
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt,
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis hujus,
Quem nos Fortunam, quem etiam Plutona vocamus.
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici :
Quippe illi carnis jus arbitriumque tributum est.
Huic igitur servit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt hujus, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnant;
Cœlestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, adversaque cœlo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cœlestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
Ut solet insanus princeps, sævusque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonisque.
Suspecta est etenim pravis odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentque caventque.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Objicit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cœlicolum sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci : nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes

Exoſus refugit, ne cognoſcatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesque ſceleſti
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Ut ſua non poſſint furta & malefacta videri,
Inde fit ut quoties adverſi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreſſi (namque errorum ignorantia ferme eſt
Cunctorum cauſa) irati querulique putantes
A ſummo ſeſe vexari auctore bonorum,
Devoveant ſanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat,
Et gaudet ſe neſciri, & ſua facta latere:
Et nocuiſſe tamen, ſed non nocuiſſe videri.
Summi namque Dei eſt inimicus, & æmulus: a quo
Ejectus cœlo, preſſus clauſusque tenetur
Lunam inter terrasque graves, & regnat ibidem.
Quocirca, ô miſeri mortales, diſcite tandem
Quæ veſtri ſit cauſa mali, tot triſtia vobis
Unde fluant, & carnificem cognoſcite veſtrum.
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic eſt qui cruciat vos,
Dulcia qui veſtris damnis ſibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mavortia terris
Jam domitis, jucunda ſibi ſpectacula cæde
Quærebat miſerorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipſe ſenator, eques, populus, diverſa manebant
Per loca diffuſi, ut lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingreſſus gladiator arenam,
Aut alius ſua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quævis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte ſua, & fuſo per vulnera crebra cruore:
Sæpe aliis dolor alterius ſolet eſſe voluptas.
Quare peſſimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum ſummum, qui cauſa bonorum
Cunctorum eſt, à quo per ſe proprieque mali nil
Eſſe poteſt unquam, niſi contingenter: uti ſol

Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigusque absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Unde satis miror quosdam doctos aliòqui
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verumque bonumque,
Hinc bellum atque famem & pestem prodire putantes,
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
Quoque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, ubique hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neque erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Injustis hominum factis dictisque movetur.
Nimirum Deus offendi lædive nequit, si
Verùm perspicimus; nam adeo perfecta potensque
Ipsius est natura Dei, tantumque remota
Sordibus à nostris, ut nos distemus ab illo
Longius atque magis, quàm à nobis distet asellus,
Quam musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
Tamque potens numen, vel lædere possumus unquam?
Nonne impassibilis Deus est, penitusque doloris
Expers, atque ideo æternus, semperque beatus?
Num decet irasci regem, si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videatque futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, unde ipse doleret?
Nonne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, jam non offenditur, imo
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesque fatentur.

Deberet prohibere igitur, quod non facit: unde
Vult ratio ut credam, nihil illum posse molesti
Sentire omninò, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa irascitur ulla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi jamjam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni, rectum, lucem, pacemque relinquens.
Unde fit ut peccans ultro in sua damna feratur,
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Ut quanto refugis magis atque recedis ab uno,
Ad reliquum tanto accedas magis atque propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admovet ipsi
Sarcotheo: cujus postquam juga sæva recepit,
Afficitur variis pœnis, jussuque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impune igitur cuiquam peccare licebit:
Quamvis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (ut jam dictum est) per se, proprieque: sed ultrò
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet ultrò.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua: nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe injustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contra, vir bonus atque pius, mala plurima vivens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea supra ostensum est, planeque probatum
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cujusdam numine divi,
Qui mare, qui terras, quique aëra possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico,
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:

Sicque malum duplex : atqui ſententia vulgi
Deterior ſemper : nam craſſi hebetisque cerebri eſt,
Judicioque caret : propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona ſunt, ſola hæc miratur & optat :
Aſt animi bona vel neſcit, vel frivola credit.
Contrà autem ſapiens, animi bona ſola requirit,
Cætera deſpiciens : quare ſumus antè ſecuti
Judicium vulgi, & vulgi de more locuti :
Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Deque bono atque malo ſapientum dicta probamus.
Sic non diſſideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et juſtis mala nulla quidem contingere poſſe.
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primùm hoc ſcire opus eſt, vitium quodcunque ſcelusque
Eſſe animi quendam morbum : nec corpore ſolo
Ægrotant homines, animus quoque vulnera ſentit,
Nec leviora quidem quàm corpus : quilibet ergo
Improbus, eſt æger : quippe illi eſt ægra voluntas,
Judiciumque ægrum, propter quod noxia præfert
Utilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non ægra eſt illi mens atque voluntas,
Improbus eſſe nequit : ſed erit juſtusque piusque.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat uterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, ubi ullo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque cerebrum :
Sic (heu) ſic animus totus malè languet, ubi ullo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque voluntas.
Utque cibus ſuavis ſtomacho languente videtur
Inſuavis, prodeſtque nihil, neque competit ægris :
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt, quod ſic verum eſſe docebo.
Eſt aliquis legum jurisque utrisque peritus,
Sed vafer, injuſtus, cupidus, contemptor honeſti :
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina ? boni quid

Inde habet ? heu miseros fallit , spoliatque clientes ,
Atque alios multos lædit, doctrina sceleſti
Eſt gladio insani similis , nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus quas poſſidet. unde
Fert aliis damnum , nomen sibi turpe , odiumque:
Quasque ferit spinas , pedibus ſæpe excipit ægris :
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia , multis
Quæ nocet , ut ſævus coluber , neque parcit habenti ?
Sic de aliis dico doctrinis , quas habet ipſe
Improbus : eſſe bonæ ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt dives , gemmis auroque refertus :
Divitiæ ne bonæ illius? non; dic mihi, quare ?
Ecce ego jam dico , quia turpiter utitur illis.
Scorta alit, ignavamque gulam lenasque doloſas
Conducit, pretio pueros corrumpit avaros :
Aggreditur donis , ſi qua eſt paupercula virgo :
Utque ſibi indulgens quodcunque libido ſuaſit ,
Efficiat , leges hominum pariterque deorum
Jusque piumque nihil curat:quod ſi ſit avarus,
Heu quid non audet ſceleris ? lupus iſte cruento
Ore furens, nulli non inſidiatur ovili :
It præceps , quodcunque rapit ſcelerata cupido,
Intolerabilius nil eſt quàm dives avarus.
Quam ſtultus locuples, quam fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum
Gaudia ſectatur , ſibi noxius atque crumenæ ,
Aut parto nimium parcens , fit Tantalus alter :
Congregat,& neſcit cui congreget: utque ſolet ſus,
Non ſibi ſed multis aliis ſeſe ipſe ſaginat ,
Qui mox diripiant longo cumulata labore ;
Unde patet non eſſe bonas quæcunque ſceleſtus
Divitias habet , at ſi ſit robuſtus & acer ,
Quid faciet? crebro rixabitur , & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet , plerumque ſequetur
Militiam, aut latro fiet , quia more ferarum
Crudelis , cæde atque alieno ſanguine gaudet :
Arma & bella ferox, ſceleris, non laudis amore ,
Diliget ;

Diliget ; unde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires , mente ac probitate carentes ,
Heu quam sæpe nocent homini , quam tempore parvo
Durant , quam raro ad primam venere senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula verbis ?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An justis sanctisque mali contingere quicquam
Possit , ut à multis dici credique videmus.
Ardua res certè : tamen hanc audacter adibo ,
Fretus ope Aonidum , & Cirrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est , sit sanus oportet
Mente animoque licet gravis ægro in corpora languor
Sæviat , & vario vexentur membra dolore :
Ne rectum illi judicium neu recta voluntas
Deficiat , namque his sine vir bonus esse , piusque
Nemo potest : duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunque tenet , rectè utitur illis :
Atque ideò bona sunt , doctrina , pecunia , vires
Illius , & demum quæ possidet omnia : namque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab usu.
Et si cura hominum diis immortalibus ulla est ,
Præcipuè hi debent justosque piosque tueri :
Quod si non facerent divi ratione carerent ,
Nec sacris essent digni , nec thure , nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir ,
Quidve mali vel mente pati vel corpore possit :
Quum Deus hunc amet & foveat , dextraque potenti
Propugnet , tutumque omni discrimine reddat.
Nam quis non juvet , aut quis non tueatur amicum ,
Quandocunque potest , si verè diligit illum ?
Sed tamen interdum justus miser esse videtur ,
Pauperiemque pati , & morbos casusque sinistros :
Quum non sit verè justus , sed hypocrita quales
Invenies passim multos , qui pelle sub agni
Vipereum celant virus , moresque luporum ,

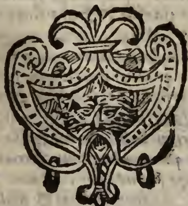
Et

Et ſtolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda parent, arcanaque mentis,
Hunc non cuſtodit, nec amat: nos pectore craſſo
Et cerebro inſulſo, decepti ab imagine recti,
Tunc juſtum mala multa pati, & miſerum eſſe putamus.
Heu quam ſæpe hominum falſa & ſtulta inveniuntur
Judicia, & quam mens humana eſt neſcia veri!
Quisque ſibi placet, & ſapiens ſibi quisque videtur,
Hinc riſum excutimus ſuperis, hinc plurimus error.
Eſto tamen, juſtus morbos patiatur, agatque
Deſpectam in tenebris & paupertate pudenda,
Ejectus patria, vel clauſus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur caſibus; eſto:
Proptereane malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia juſto
In melius cedunt, juſſu Jovis: utque medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, ſuccosque moleſtos
Quò fiant validi, & pulſo languore reſurgant:
Sic plerumque Deus juſtos exercet, ut ipſos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Utque homines reddit ſtultos, pravosque voluptas,
Sic dolor ad mentem revocat, vitiumque coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides, igni fieri pretioſius aurum?
Uberiusque ſolum præduri dente ligonis?
Et putreſcere aquam quæ non fluit? aſpice ferrum,
Pulchrius eſt uſu, ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quæ adverſis agitata niteſcunt:
Præſertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perſpicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorſus patitur bonus & pius, aut ſi
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertque illi, ſit amara licet, medicina ſalutem.
Et ne quis fortaſſe putet me fingere nugas,
Res eadem quæ uni prodeſt, quandoque venenum
Eſt alii: ſic nonnullis ſunt noxia vina,

Atque caro, ſic nonnullis abſinthia proſunt:
Sic calor ipſe nivem, ceram, glaciemque reſolvit:
Argillam contra durat: ſic talia multa
Diverſos pariunt diverſo in corpore fœtus.
Et quoties iiſdem verbis hic ridet, at ille
Contra triſtatur, vel mota bile tumeſcit?
Non eadem cunctis eadem ſunt: Bacchus aceſcit
Egregius, ſi tu vitioſa in dolia mittas.
Nimirum ſanis ſunt omnia ſana: ſed ægris
Quæ bona ſunt quandoque nocent, læthumque miſcentur.
Sic ergo (ad noſtrum ut redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò juſtis, proſuntque nocendo.
Sufficiant hac dicta tenus: jam claudere librum
Muſa jubet, Chironque vocat, qui ſcribere mores
Humanos cupit, & ſacraria pandere vitæ.
Quocirca eſt operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque ſacris requieſcere ſilvis,
Pieridumque tholo citharam ſuſpendere, donec
Tempora prætereant hæc peſſima, tempora multum
Deploranda, quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello vaſtare ſuperbo.
Unde ſuos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melphi ſenſere ruinam:
Unde & Parthenope, Sirenis clara ſepulchro,
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu triſtis gemit ad Sebethidas undas.
Quid memorem viſæ cœlo miracula flammæ
Vincentis ſplendore diem? triſteſque locuſtas
In morem nebulæ nitidum prætexere ſolem?
Et teneras avido ſegetes abrodere morſu?
Quam multas miſeranda fames, miſerandaque peſtis
Civibus exuerit, vacuaſque reliquerit urbes?
Quot loca diluviis propè deſolata videntur?
Heu mihi quam juſtas de nobis numina pœnas
Sumunt! nam ſceleris quid non committimus? aut quid

Juſti-

Justitiæ est usquam? quis amor cultusque deorum?
Relligio, aucupium facta est: cœlestia venum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamen hæc spectantque tacentque
Magnifici reges: & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnassi in rupibus altis,
Donec Musa iterum jubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

Synopsis Libri Noni.

Liber hic culturam animæ, quoad mores, continet. Fingit enim author se in lunam abreptum fuisse; ubi dum quid viderit exponit, dogma Pythagoricum de metempsychosi proponere videtur. Stultitia & scelus humanum genus populantur, & ad voluptatem avaritiam, superbiam, invidiamque incitant. Cum quibus in aëre Dæmones conspirant, quorum reges quatuor uni summo subjectos, eorumque agmina quadruplicia, quatuor prædicta vitia excitantia analogice depingit. Inde ad rerum humanarum spectaculum conversus, quinque hominum species distinguit; pios nempe, prudentes, astutos, stultos & furiosos: quorum astutos & stultos sola doctrina morum emendat. Doctrina & sapientia differunt; & hæc quidem fere prorsus negligitur, cum tamen maxime necessaria sit. Qua occasione diversa præcepta ad culturam animæ, quoad mores pertinentia succincte nec minus nervose tradit. Monachos vero ipsumque Papam in fine libri obiter quidem sed acriter tangit.

SAGITTARIUS.

LUCESCIT jam Musa: satis requievimus antris
Castaliis: agedum plectro citharaque resumpta,
Effice concordes nervos, solitoque favore
Antiquum cane Diva melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silva, Pormessi ad fluminis undam.
Nos vocat ecce alius labor haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnassi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamque notemus.
Jam medium mea cymba fretum tranaverat, & jam
Canebant gelidis silvarum summa pruinis:
Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul atram
Expulit affulgens divino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, late cœlum spectabat apertum,
Difficilis primo accessu: namque aspera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamque laboris,
Imaque cinxerunt silvestres undique dumi:
Mitior in medio: quantumque accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter surgens, scopuloque Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, utque cacumen
Venimus ad superum, plana & plena omnia vidi
Deliciis miris: quas si mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius sol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætosque sagaci
Mente locos, vox ecce polo delapsa supremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemque precare
Cœlicolum supplex, cujus sine numine frustra
Carpere delicias scopuli conaberis hujus.
Ergo humilis venerare Deum, favor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris

Utilius

Utilius quàm cœleſtem ſanctèque pieque
Orando ſibi quærere opem, & cognoſcere divos.
Talibus auditis, facie, manibuſque ſupinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces:
Magne pater divum, mundi ſuprema poteſtas,
Quo nihil eſſe poteſt, nec fingi majus, ab omni
Corporea ſtans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora; vel prorſus mutari neſcia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiſcunt:
Principium ſine principio, fons unde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & auctor,
Omnia comprendens, at non comprenſus ab ullo,
Majeſtas immenſa, bonum, ſapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nuſquam habitans, & ubique habitans: immobilis, & dans
Aſſiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam ſunt omnia, ſemper eâdem
Conditione manens, nullo mutabilis ævo
Maxima cauſarum, quæ certa lege revolvens
Sideream molem, fatorum jura gubernas;
Rex regum, cui mille adſtant, & mille miniſtrant
Agmina divorum, lætantum hymnoſque canentum,
Lucis in immenſæ campis, extra extima mundi
Mœnia, ubi eſt veris ſedes aptiſſima rebus;
Te colo, te veneror, te nunc reverenter adoro,
Atque precor ſupplex ut me ſpectare benigno
Digneris vultu, vocemque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppreſſæ (heu) nimium moribundo in corpore mentis,
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca trahat me
Præcipitem in ſalebras rerum & contagia vitæ,
Nam ſine te ingenium mortale, humanaque virtus
Dum ſe tollere humo ſperat, velut Icarus olim
Disjuncta compage ruit, penniſque ſolutis:
Nec

Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô dignissime regum,
Ut te cognoscam, & placeam tibi; deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & unde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo;
Quid mihi dum vivo sit agendum, sitque cavendum;
Ut quum finierit Lachesis mea fila, diesque
Ultimus abdiderit membra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies, portusque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
Placasti æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cœlestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilque addidit ultra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cœli
Convexa extolli blandè, sursumque levari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammisque coruscis,
Quandocunque Jovem mortalia facta lacessunt.
Jamque propinquabam lunæ, portasque videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans,
Ecce mihi occurrit venienti forte Timalphes,
Egregius juvenis forma, & virtutis honore:
Quem Jove diva Arete quondam est enixa parente.
Hic me quamprimum agnovit (nam matre jubente,
Multa diuque alias fuerat mecum ipse locutus)
Utque salus dicta est nobis ultroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in urbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammante extructa pyropo.

O quæ

O quæ illic, quanta, & quam pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora & magnarum strata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmisque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem;
Singula, sed nequeo memorare, & singula quamvis
Possem, dii nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingentem, innumerosque per urbem
Vestibus indutos niveis incedere cives,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine laudant
Garrula Menarchum referebat sæpius Echo.
Arcadas hic domuit felici Marte Gigantes,
Ut mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Namque ait, Arcadiam totam sine montibus olim
Planitie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesque illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem lustra Lycæum,
Gestantemque humeris aprorum terga Erymanthum,
Et flagrantem odiis in cœlicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios nativo robore freti,
Turpia sunt ausi convicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliore
Stemmate conspicuos, ideoque in sede locandos
Æetherea magis, & divorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sidera turrim,
Majorem, Nemrothe, tua, ferroque recurvo
Ter sunt conati de cœlo evellere divam,
Sanguineam vultu, mortaliaque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos
Injecit miseris, virusque per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplò, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo

Excepit fundo, cruciandas omne per ævum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutataque suum nomen tenuere figura.
Unde hujus facti memores, tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemque suum venerantur ovantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare, meus dux
Inquit: proinde foris stetimus, spatiumque per amplum
Ingentis plateæ, diversa è parte videmus
Adventare animas, consistereque ante tribunal,
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic jura dabant animis, alteque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisque in terris vivendo gesserat olim,
Tres Jovis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Dorophonus, semperque volens sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioque suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare jubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemque locutus
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis,
Sunt latebris terræ (ut perhibent) centroque propinquis,
Atque animas illuc vectas post corporis usum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Judicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hic fieri video, repetique peracta
Judicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per devia ducit,
Hinc hominum genus in nugas & somnia pronum
Et procul à vero, nisi quis Deus adsit, aberrat. (est.
Non

Non mirum est igitur si vestri multa poëtæ
Falsa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
Omne quod est supra lunam, æternumque bonumque
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid verò infra lunæ convexa creavit
Omniparens natura, malum est, mortisque severas
Perpetitur leges, & edaci absumitur ævo.
Hæc loca disjungit medius lunæ orbis, utrique
Mundo interjectus, cœli confinia servans.
Ergo ubi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Judicibus: quorum jussu, loca certa, suisque
Moribus apta petunt, & habent sua præmia in illis.
Quanto quæque magis vitiorum fæce gravata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contra quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longævi temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena revisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait, ast ego tunc, Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras
Præponunt? cur fœda magis quam pura sequuntur?
Unde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Areteïus heros:
Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Judice te, pulchra, & scitu dignissima, quando
Non te huc advenisse reor sine numine divum,
Et divi hæc te scire volunt; ad limina quorum
Nemo venire potest vivus nisi vectus ab illis.

Ergo audi, & quæcunque loquar, fac mente reponas.
Sed prius hinc operæ pretium est secedere paulum:
Ivimus, atque alia in specula consedimus ambo,
Unde maris terræque orbem spectare licebat.
Tunc has divino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum divino è semine origo est:
Nec prava esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil auctore mali fit.
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
In primis verò corpus: nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum oblivia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasæque tabellæ
Efficitur similis, quam dextera nulla notavit.
Ergo ita captivam, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illudunt pestes, mille undique monstra
Oppugnant, quaque arte valent evertere tentant,
Qualis viminea dum forte quiescit acanthis
In cavea, mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Ælurus, miseramque infestans undique terret
Venator murum ælurus, volucrumque peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obvolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similique furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Unguibus immissis prensam extrahit intervallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diverso hinc illinc urgetur ab hoste
Infelix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.

Nescit enim quid agat, quò se retrahatve feratve,
Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Unde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumque malum, quod culpa corporis illi
Evenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Judicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creantur,
Stultitia atque scelus. sed ab his mala cuncta duobus
Proveniunt, quæcunque homines patiuntur agunt-
ve.
Quippe omnes peccant, vel quod bona falsa se-
quuntur,
Stultitia monstrante viam: vel quod scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa recedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit: (mis
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, ar-
Terribile atque dolis, & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanumque genus populatur uterque.
Ambo etenim veri expertes, falsoque creati
Judicio (ut dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes, (que:
In tria stagna erebi & mortis ducuntque trahunt-
Quorum unum fertur limosum, illique voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat avaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cujus habet jus
Imperiumque tenet sitibunda superbia honoris,
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunque undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitivorumque bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cœlique oblivia potant,
Usque adeò ut vitam præterquam corporis, ullam

Esse negent, seseque aboleri in funere credant.
O viles crassasque animas, & ab æthere prorsus
Aversas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes?
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Pravæ animæ, unde malis multis jure afficiuntur.
Namque ubi densantur nubes, pluviæque creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic pravorum sedes est dæmoniorum,
Quorum opera fiunt pestes, insanaque bella,
Et tempestates, terra pelagoque furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsuque doloque,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc obliviscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Perversos, paucis concessum est posse videre,
Pauci ideò credunt usquam reperirier illos:
Imò aliud nihil esse putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meisque
Crede, fidemque adhibe (nam sunt verissima) dictis.
Utque scias melius nullus me fingere nugas,
Jam jam oculis saxo propriis tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus est Thaumantida votis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet ut vento nubes, cœlumque serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,
Iri decus cœli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Adversoque sinú radiantis lumina Phœbi
Excipis, absorptasque ad nubila convehis undas:
Iri hominum stupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diva Notos, proque his permitte serenos
Stellati cœli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & siccis flatibus omnem

Aëra purgavit latè, purumque reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo
Dux meus, aspice, ait, jam mundi arcana videbis.
Pandite nunc vestros fontes, vestra antra sorores,
Quæ juga lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi (namque opus est) date centum in carmina linguas,
Ut possim aëros reges, populosque referre,
Ludificatores hominum, scelerumque magistros
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic ubi puniceo conjux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primumque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentique sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta supercilia, erectus, similisque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata.
Ipse niger totus: quando nigra corpora pravis
Dæmonibus natura dedit, turpesque figuras.
Dens tamen albus erat, sannæ albæ utrinque patentes,
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus uterque,
Sed qualem fluvialis anas, qualemve sonorus
Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
Multa illi adstabat turba, innumerusque satelles.
Circũ aderant longè latèque, quot agmina Xerxem
Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque suis uncum manibus, follemque tenebat:
Folle quidem ut capita inflarent, ventoq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Divitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, aliis multis præstare viderent:
Unco autem, ut quos implessent petulantibus auris
Jam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisque futuros,

Atque aliis habitant illo quæ gurgite monſtris.
Regi huic (quem dixi) nomē fuit,eſtqueTyphurgo,
Sic etenim ajebat declarans cuncta meus dux.
Poſt hæc occiduas qua Titan vergit in undas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, ſimilemque priori
Proſpexi regem ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populosque regebat
Spirituum innumeros, Solis quoſcunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis.
Dipſada quisque manu dæmon geſtabat & uncum,
Tunc Jovis atq; Aretes natus, viden, inquit, ut ipſos
Quisque ſuum irritent angues, digitisque laceſſant?
Ut morſu graviore petant, graviore veneno
Inficiantur terrenorum hominum viliſſima corda?
Nam qui peſtiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & cæleſtia prorſus
Deſpiciunt, tantaque ſiti vexantur ut unquam
Expleri nequeant, fruſtraque bibendo laborent,
Dumque ita nequicquam ſemper ſitiuntque bibuntque
Immemores mortis, ſortis, cœlique, ſuique,
Ecce adſunt diris armati dæmones uncis,
Abripiuntque illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtagni mergenda ſub undas,
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monſtra latent, præſertim plurima hirudo,
Morſibus aſſiduis quorum noctesque diesque
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem vivendo aliis olim extraxere cruorem.
Nec tales minuunt longiſſima ſæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit avaros.
His dictis converti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noſter polus aſpicit arcton,
Et ſua ſemper agit circum ſarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerasque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Geſtantesque hamos manibus, tunc dux meus inquit,

Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris
Luxuriæ atque gulæ est princeps, idemque Philocreus
Nomen habet, non fraude aliis neque viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Namque hamis quos ipse vides, dulcem inseris escam,
Infectam tamen occulto, Stygioque veneno,
Hisque capi jubet insulsos, stagnique lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, ursique, lupique,
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obvolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placantque Philocroa pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait; ast ego, qua vertex declivior Austrum,
Nubiferumque Notum gignit, genitumque per oras
Anguiferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conventus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnaque corona
Insignis, qui torva acie, vultuque maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & virus saniemque vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia conjugii metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusamque reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Dejicit in medias sinuosi fluminis undas,
Sibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicique ambo contingunt corpora nexu.
Ast ubi jam Veneris tandem est expleta voluptas,

Emergit lætus coluber, pellemque relictam
In scopulo repetit prudens, suaque arma requirit;
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, ut mœrens, vitamque perosus,
Terque quaterque caput saxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas simul exuat omnes;
Iste igitur rex talis erat, talesque videbam
Esse suos populos: plerumque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone;
Lividaque ora, atri dentes, spumosaque labra;
Regem hunc invidiæ esse patrem dominumque Timalphes
Ajebat referens, ipsumque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis: tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertimque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescantque videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamvis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu jam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheumque vide, qui rex est primus, & idem
Pessimus, hunc alii reges metuuntque coluntque:
Huic servit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, ut radii solis de corpore manant;
Aspexi hunc igitur, fævum horribilemque, superbo
Extantem solio, sceleerataque sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent, & naribus ignes,
Oraque fumosas evolvunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantasque phalanges
Instructas telis & bombiferis tormentis

Iste tyrannus agit, tanquam perfringere cœlum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoque Jovi charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero, par namque volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit, jussusque Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, veterumq; bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella movet superis, cælumque irrumpere tentat:
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendaque fulmina fiunt,
Horrificique ignes nigranti nube coruscant:
Terrentur pecudes, humanaque corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis est ultra æthereos intrare penates:
Quique prius lucis lator, dicique solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudetque vagari
Per noctem, lemures secum & phantasmata ducens;
Perque diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miserasque undis operire carinas:
Aut quum grande aliud tentat scelus: ille etenim tunc
In lucem prodit, sed clam: mittitque latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furiisque audacibus implent:
Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.
Ast ego, Quæso (inquam) mi dux, jam dæmones istos
Mittamus, resque humanas tandem aspiciamus.
Namque hac de specula facile est terramque fretumque
Cernere: non leviter nos hæc spectacla juvabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario distincta colore

Corpora: nam mediæ gens est quæ proxima Zonæ
Nigra erat, & crassis labris, crispisque capillis,
Et nuda, aut simæ corio male tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore nives, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illamque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus : quanta est distantia solis.
Talia dum stultè admiror: quid frivola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operumque figuras :
Ex quibus agnosces, meque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominum, & quantum chaos erret in illa.
Principio tibi finge manum, quæ pollice cœlum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominum genus illorum quibus optima mens est :
Qui res humanas spernunt, divinaque tantùm
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent;
Innocui mites, justumque piumque colentes,
Quos neque divitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris :
Cœlestes homines, humano in corpore divi,
Rari adeò: perfecta etenim sunt omnia rara.
O utinam talem te Iuppiter esse juberet!
Proximus huic digito est index, ubi ponere oportet
Prudentes homines : genus hoc est quippe secundum.
Estque bonum, tamen in terras declive, regendis
Urbibus ac populis aptum, rebusque gerendis,
Justitiam colit atque fidem, moresque pudicos :
Non tamen exutum est terreno prorsus amore.
Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
Imperiique decus, tunc aurea sæcula fiunt,

Tunc floret virtus, terrasque Astræa revisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum quibus est magnæ solertia mentis:
Ingeniique vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed pravi sunt, injusti, vitiisque referti,
In terras curvi, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsoque in pectore vulpem
Gestantes, turbamque ignaram decipientes.
Quumque odio virtutem habeant, quum numina temnant
Se simulant justos tamen ac virtutis amantes,
Proque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur:
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántve timéntve,
Hi sunt qui semper prudentibus adversantur,
Armatique dolis, confidentésque favori.
(Quem sibi servitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt.
Quæ si non prosunt artes, tunc res agitur vi,
Utuntur ferro, flammis, atroque veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur apertè.
Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulsit,
Tali præsidio terram sibi subjicit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerumque, & victa probitate triumphant,
Qui quum sceptra tenent, & præsunt urbibus, ætas
Ferrea regreditur, mavortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor; omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & jacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
Mortales, nec cœlicolis odiosius ullum est.
Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
In digito debet. stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,

Ut malvis atque urticis & vilibus herbis.
Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro.
Et nihili pendunt animi bona, solaque ventris
Et veneris, pecudum ritu, oblectamina quærunt,
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidiis capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent injusta & falsa, suoque
Eloquio quocunque volunt ducuntque trahuntque
Credula quandoquidem est stultorũ, ceu puerorum
Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
Illis deterior quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quòd stulti astutorum quàm prudentum
Promptius auscultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt prava astuti, & plerunque dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen una superstitionis
Est facilisque via, & cunctis jam cognita seclis,
Qua astuti in primis utuntur. namque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant;
Tunc implent urgentque metu insulsissima corda
Stultorum, terrentque minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantq; datis sua crimina nummis;
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulasque saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modusque
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impune licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantem.
Hæc quoque dii faciles tolerant, parvique videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quove afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in solio, cupiens Fortuna jocari:
O quot stultitiis tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis longum foret, improbitas tunc
Exultat, virtusque movet contempta cachinnum,
Tum choreis lautisque epulis, variisque vacatur

Ludis atque jocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in orbe.
Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi
Esse solet populus, studiisque tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facilè excandescit, & audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:
Tunc ferri sceleratus amor, rixæque cruentæ
Surgunt,& gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominum est, valdeque cavendum,
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, dicique ideo solet auricularis:
Hic locus est insanorum qui mente videntur
Exuti, quibus est usus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantū moriendo relinquere morbum.
Ergo hominum duo sunt genera, & non plura bonorum.
Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus: aut si
Non vitare potes saltem irritare caveto:
Nam furit atque ferit sævissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia nunquid
A vitiis (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura ut multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro.
Atque suos parti utrique est largita labores.
Aspice quanto hominum genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creavit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit, utque nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites materne an sit dicenda noverca.
Sed nunc mittamus morbos,& pharmaca,quæ sunt

Corporis, ista patent jam multis edita libris.
Deque animo (ut melius quæ me paulò ante rogasti
Percipias,) quantum res postulat ipsa, loquamur.
Principiò ut jussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multòque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas;
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore juvetur
Qui vitia expungat, virtutesque inserat aptè.
Sed quæ sit cultura animi, fortasse requiris.
Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores,
Quæ docet, atque probos homines facit, & vivendi
Rectè monstrat iter mortalibus, ut pietatem
Justitiamque colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est,
Non ea cui passim medici vafrique cuculli
Temporibus nostris incumbunt noctе diéque,
Quærentes rerum abstrusas evolvere causas,
Naturæque intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuamque, ac mille Chimæras
Inflatis buccis ructantes, ut videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cujus studiosa juventus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Jure nequit: potiusque vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atque scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatiis disjuncta reductis,
Suntque operum diversorum. sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sunt intra hominem, hæc circa exteriora vagatur

Illa pium ac juſtum, hæc doctum facit atque diſertum.
Proinde animi cultrix ſola eſt ſapientia, mores
Quæ docet, ut dixi. hæc etenim vitia omnia vellit;
Virtuteſque ſerit, quas cœleſti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera ſalutis;
Præſidium, portus, ſolamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile aſylum,
Suavior ac potior ſapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut ſequitur? tibi quis locus, aut quis
Eſt honor in terris? quondam regnare ſolebas
In templis, in porticibuſque, & gymnaſiis &
Conſiliis, regumque aulis. nunc cognita nulli es.
Sed pro te regnant nugæ, & mera ſomnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudenſque juventus
Diſcit? fabellas turpes, vel prorſus inanes.
Ecce ſedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & poſtquam circumſpectavit hiantes,
Arrectaſque aures tironum, voce ſonanti
Aut tragicas larvas, aut comica ſcorta referre
Incipit, aut veterum inſanos effutit amores:
Aut quod monſtroſum & ſævum & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum! ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter ævum?
Hinc tot ubique vides pravos, tot ubique ſceleſtos:
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit ubique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Diſcite vos prius, inde aliis oſtendite rectam
Vivendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te namque docebo.
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus:
In primis unum eſſe Deum meditare frequenter,
Immenſum, æternum, ſummum, optimum, & omnipotentem,

Qui cœlum, & toto fulgentia sidera cœlo,
Cæteraque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
Factáque perpetuo studio servatque regitque.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
Nocte dieque, oritur quum sol, quumque occidit;
& quum
Aequali spatio meta disjunctus utráque est.
Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
Cœlicolûm patremque hominum cognoscere, amare,
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hoc sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc verò solum penè est satis. ergo teneto
Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere majus.
Hæc ad virtutes alias est janua, quippe
Divino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caveri.
Præterea cives cœli, angelicásque cohortes,
Et summi regis famulos, sanctosque ministros
Divinæ majestatis jussa efficientes,
Adstantesque illi feliciter omne per ævum
Aetheris in campis puri semperque sereni,
Sæpe piis precibus suppléxque orare memento,
Ut tibi præsto adsint, & sæva pericula pellant,
Dignentúrque Deo te commendare. profectò
Possunt, atque solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanaque vota secundant.
Nec sis tu è numero illorum (cave quæso) putant
qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius usquam
Finxisse. insani: quum tot terràque marique
Vivere conspiciant animalia: in æthere credunt
Stellarumque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curvas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani sensus non omnia possunt;
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente videntur,

Unde acies mentis potius ratioque sequenda est,
Quæ docet esse deos, cœlumque habitarier: ergo
Aut stellæ dii sunt, aut lucida templa deorum:
His fundamentis jactis, amplectere deinde
Justitiam, & per te nulli unquam injuria fiat;
Sed verbis aliisve modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles aliis fecisse caveto:
Quodque tibi velles, aliis præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad unguem
Servabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis;
Postque obitum infelix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Invidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Immo juva, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant, vel parcius obsint:
Nec te à justitia retrahant mala munera, amorve,
Aut odium, namque hæc tria sunt quæ lumina mentis
Præstringunt, rectoque homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisque futuræ:
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati durissima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert:
Nil magis adversum est virtuti, tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sidera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: unde
Ignavos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet ne
Post mortem patrii redeant ad limina cœli,
Callidus, & secum tenebris includit avernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra periisse

Exiguo

Exiguo mellis guſtu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, ut multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos novi! quò fugiſtis? miſerum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Juppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu:
Sit licet anguſtus limes, perque ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Cenſum auget, vitam ſervat, poſt funera durat.
At me infelicem decepit blanda voluptas,
Quæ jam pridem abiit, meque inter damna reliquit.
Namque ego dum juvenis meretricia luſtra frequento,
Dum ventri & ſomno, & ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui, ſtudium libroſque peroſus,
Contempſique bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, ut qui
Dum ſtertit, vigilare tamen ſe credit, & errat.
Talia ab ignavis jactari verba frequenter
Conſuerunt, ubi jam morti vicina ſenectus
Expendit ſero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amiſſo præſepia claudit
Tumque ſapit quum calva retrò fortuna receſſit:
Et medicum quærit, quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri, dum tempus adeſt, cognoſcite tempus:
Nam fugit hora levis, nec ſcit fugitiva reverti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore proſunt:
Utilis eſt medicina ſuo quæ tempore venit.
Quare tunc opus eſt, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Vivendi callem, & ſtudiis incumbere honeſtis:
Tunc eſt utendum ratione, animuſque regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat avia præceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, fertque importuna dolorem,
Deplorans fruſtra grave & irreparabile damnum.

Eſt

Est tibi præterea fitis improba divitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Namque ubi avaritia est, habitant fermè omnia ibidem
Flagitia, impietas, perjuria, furta, rapinæ;
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil pejus avaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitve aliud, quàm munera terræ,
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumque
Nullum alium, præter nummum, væsanus adorat.
Nec videt infelix quàm sit fragilisque brevisque
Vita hominum, & quam mors contracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec juveni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit quum longius esse
Creditur & subitos ferat improvisa tumultus.
At tu divitias terrenas, & bona cæcæ
Subjecta imperio fortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diversos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Divitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est ulla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesque diesque:
Nam verè tunc dives eris, verèque beatus.
Cætera, quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus, illis
Utere, (quis prohibet?) justè tamen atque modestè:
Quumque potes, miserere inopum, & ne despice egenos,
Hoc pacto acquires laudem, æternamque salutem,
Et pro terrenis cœlestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quem non clementia tangit,

Qui non alterius miseranda sorte movetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors;
Deprimiturque adeò rerum gravitate suarum,
Ut contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse levem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisque magis terram petit, hoc magis alto
Abstrahitur cœlo, superaque à luce recedit,
Atque ubi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper convolvitur illic.
Est igitur multis, paupertas utilis, illos
Exonerans, ut ad astra volent levioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odiique urbes studia in contraria scindens,
Excidiumque ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, civili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus ac mites, habitatque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo utres tumidi quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraque nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & lethæas mergit in undas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgoque placere:
Dicite, judicii quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachumque movetis;
Nam vestros mores, occultaque crimina norunt.
Sed

Sed vos, ò cæci, divos nihil eſſe putatis :
Nec ſupereſſe animas, extinćto corpore, veſtras
Creditis, atque ideo præſentis commoda vitæ
Optatis tantùm, deridetíſque futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore vivunt!
Hinc veſtri erroris cauſa eſt, veſtræque ruinæ,
Quòd nil craſſa acie niſi corpora craſſa videtis,
Nec veras res, ſed rerum cognoſcitis umbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Stulti, quid fumo eſt levius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis eſſe poteſt quàm quærere honorem
Immeritum, & cauſas veri contemnere honoris ?
Aſpicimus pravos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in ſolio poſitos, dominarier illis
Qui ſe ſunt longè meliores, & quibus ipſi
Deberent ſervire magis; nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine ulla
Omnia confundit, plerunque ad ſidera tollens
Ignavos ſervos, piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,
Ut decet, ut par eſt, committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legèſque vigerent :
Sacraque tractarent puri innocuique miniſtri,
Et dii ſe finerent mortali luce videri :
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere & cur nos etiam non iſta feramus ?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nihil proficere, atque odium ſibi quærere fruſtra ?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia, cui non
Reſpondent vires, quam nulla potentia fulſit.
Unde tacere quidem præſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunæ munera cæcæ:
Atque Deo ſtudeas omni virtute placere.
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cœlo juſtisque piisque,
Tunc mites humilèſque ſuo lætantur honore.

ſt Stygia mæſti lacrymans in valle ſuperbi.
oſtremò compeſce iram, parit ira furorem,
urpia verba furor: verbis ex turpibus exit
ixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
ra adeò mentem confundit, ut ebria bile
erventi, nequeat dignoſcere quid ſit agendum:
udiciique expers plerunque per avia tendat.
Mox dolor atque pudor facta inconſulta ſequuntur.
rgo cave hanc, animumque rege, & te vince, ferendo
Forticer: egregia eſt etenim Patientia virtus:
Qua quicunque caret, careat probitate neceſſe eſt,
Sitque ferus, ſemper rixas & jurgia ſemper
Exercens: propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & ſapiens quærit ſuper omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens graviora, cavetque
Ne parvo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt, hominum commercia vitet,
Et ſolus degat ſilvis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus urbesque frequentat,
Diſcat multa pati, frænisque coërceat iram,
Diſſimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque levi de cauſa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantumque poteſt ignoſcat amicis,
Ut poſſit quam aliis veniam dedit, ipſe mereri.
auca hæc de cultura animi dicenda putavi,
ufficiuntque ſatis. potuiſſem his addere plura:
ed cui ſunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
dvenientque ultro quæcunque videntur omiſſa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in iſtis.
ttamen interea ſapientum incumbere libris
ſt operæ pretium, & rerum perquirere cauſas,
enique doctrinis variis componere mentem:
uippe animus ſine doctrina eſt ignavus hebesque.
oc igitur pacto (ut dictum eſt) floreſcere poſſunt
irtute ac meritis ſtulti aſtutique colentes
ſe animumque ſuum, & cœleſti ſede potiri.

Talia

Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisque nepos, Jove missus ab ipso,
Astitit, atque jubet supera ad convexa Timalphen
Ire citum. namque ajebat dudum esse vocatos
Cœlicolas omnes Jovis ad tecta aurea summi:
Velleque de rebus gravibus nonnulla referre
Momum, utrum quosdam monachos in colle manentes
Extra urbem, cujus prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus undas,
Divitiis deceat privari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Quum sint lascivi nimium, nimiumque superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor, hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, somnoque vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat, qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprensum arctè tenuit me, & nubibus vexit
Per media in terras, quo Thuscus tempore Clemens
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam urbem longa obsidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Pervenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde, brevi lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properavit ad oras.

LIBER

LIBER X.

Synopsis Libri Decimi.

Hoc libro culturam animæ, quoad scientias & artes, plenissime absolvit author. Sub principio autem vehementer satis & ironice in Monachorum hypocrisiam & luxuriam invehitur. Deinde Methodum studendi proponit. Sapiens omnia sua, quocunque tendit, facile secum portat, dives agris non ita. Sophi veteres Deum precati lapidem philosophorum acquisiverunt: cujus parandi modum ænigmatice describit. Sapientem connubio adstringi non decet: bellum nisi pro aris & focis omnino dedecet. Homines ad virtutis amorem excitat author, Eremitæ cujusdam exemplum proponens, cui scelera hominum nauseam moverant. Spiritus Dei corda solus purificat, quo imbutus paucis ad vitam sustentandam indiget. Vita duplex animi & corporis, hanc vulgus, illam sapientes vivunt. Pravi animam mortalem esse credunt & optant, boni contra. Meditatio miseriarum humanarum hominem ad Deum adducit, de quibus egregie perorat. Aulam Papalem ipsumque Papam Clementem per transennam lepide perstringit. Consideratoque quam impossibile sit, in terris ad veram Sapientiam pervenire, huic libro finem imponit.

CAPRICORNUS.

SALVE Atlantiades: Stygia de valle rediſti
Tam cito? dic quæſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensque tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quamquam feſtino reverti
Ad ſuperos, tanta eſt Turcarum, Chriſticolumque,
Ac Judæorum turba illic, ut locus illam
Non capiat. vacui nihil eſt, ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Templa, domus, plateæ, fora, mœnia, denique tota urbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ convalles,
Usque adeo ut ſeſe impellant, trudantque viciſſim
Calcibus & pugnis & morſibus, aſpra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti,
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire,
Per denſas umbrarum acies, cuneosque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, disjiciens crebro hujus verbere virgæ.
Tandem pervenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu.
Poſtquam illi expoſui patris mandata, jubentis
Solvi Antichriſtum è cavea, terrasque per omnes
Emitti, ut faciens miracula falſa, docensque
Jam ſummam adveniſſe diem, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominesque, deosque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæſo (inquam) Pluton, cur ſic es triſtis? at ille
Nonne tibi indignum, injuſtum, infandumque videtur,
Vos adeò latum cœlum, immenſumque tenere,
Quum ſitis pauci, quumque illuc vix hominum tres,
Vel paulò plures, longo poſt tempore pergant:
Et me tam anguſto in regno & parvo eſſe locatum:

Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Judæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Chriſticolæ (fateor,) ſed certè portio major
Huc huc deſcendunt, hæc ad vivaria currunt.
Cur ad noſtra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui poſſidet æthera, ſaltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, ſedesque ſuas, & continet illic?
Non pudet, hos homines qui in templis tam benè cantant
Quaque die, & ſacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot ſcortorum miſerentur
Qui ſolvunt alios, ſua crimina ſolvere nolunt,
Qui veſpillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm ſtatuis, picturis, atque ſepulchris:
Mittere ad infernas ſedes, & plectere pœnis,
Millia quot non fert ſitiens Apulia muſcas?
Pontifices etiam ſummos nihil ille veretur:
Imò jubet cunctis aliis pejora ſubire
Supplicia: unde Erebo miſeri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum ſidera ſumma reviſes,
Dic fratri, dic (quæſo) meo me cuncta libenter
Facturum quæcunque jubet: ſed conſulat idem
Regno etiam noſtro, & noſtras non deſpiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, reſpondi, atque inde receſſi.
Nunc redeo ad ſuperos, & me properare neceſſe eſt.
I felix, noſtrique memor, tu Muſa memento
Verſiculos dictare mihi: nam charta parata eſt,
Et calamus, nec ſcribenti grata otia deſunt:
Incipe, meque doce, quali ſophus ordine fiat,
Principiò naſci fauſto ſub ſidere oportet,
Illum quicunque eſt ſapiens felixque futurus:
Diſtat enim multum quali ſub imagine, quali
Sub facie cœli quiſquam naſcatur: ut ajunt,
Qui aſtrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneſes hominum obſervant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm miranda potentia cœli eſt,
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret æquor?

Cœlum eſt Oceanus, rerum pater: aſtra, ſorores
Sunt nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde.
Eſſe igitur ſapiens & felix nemo poteſt qui
Naſcitur adverſo cœlo, ſtellisque ſiniſtris,
Per magni refert etiam, quos quiſque parentes
Accipiat, quo ſit pacto nutritus, & à quo
Inſtructus, nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animiſque tenaciter hærent,
Quæcunque à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergo ſit probus & doctus prudenſque magiſter
Qui puerum inſtituat, cogatque aſſueſcere honeſtis.
Utque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis ſimul & calcaribus utens.
Nec tantùm verbis moveat, ſed validius ipſum
Exemplis moveat. quid enim benè dicere prodeſt,
Si malefacta aliud monſtrant, verbisq; repugnant?
In primis ſtudeat laſcivis atque ſceleſtis
Arcere à ſociis: commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periére veneno.
Vis tu noſſe hominem qualis ſit? perſpice amicos
Illius: aſſociant ſimiles natura, Deuſque:
Cum paribusq; pares habitant, vivuntque libenter.
Valde igitur caveant cum præceptore parentes,
Ne puer aut juvenis laſcivus & improbus illum,
Quem fore felicem ac ſapientem graviter optant,
Moribus obſcœnis contaminet: (heu facile omnes
Labimur in vitium, & facilè ad pejora movemur!)
Intereà puer hic quem fingimus, ut ſapiens ſit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis eſt, evadat doctus, honeſtos
Perlegat auctores, & ſcripta inhoneſta refutet.
Indoctum rarò eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à ſtudio nimio, nimioque labore
Abſtineat: ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeque trucidet
Immodica efficiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumque relaxans,

Et vacet, & ludat nempe interjecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiva otia vires.
Sed quanquam dignæ scitu pulchræque bonæque
Disciplinæ omnes videantur, sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus, hasce
Perdiscat sophus hic noster, jam grandior ævo,
Inque harum studio graviores conterat annos,
Et simul (ut dictum est suprà libroque priori)
Culturam exercens animi, justusque piusque
Fiat, & exornet duplici sua tempora lauro.
Quam pulchrum est hominem pariter doctum esse probumque
Et scire & sapere! insipiens doctrina timenda est.
Ut furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verum non satis est animum curare, bonisque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corpore est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim malè si valeat, parêre nequibit
Præceptis animi magna & præclara jubentis.
Quare danda opera est ut victus sit bonus, unde
Gignatur sanguis purus, nam noxius humor
Plerumque ex pravis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluviesque ciborum:
Quippe caput stomachumque gravant, fumisque cerebrum
Involvunt, stupor hinc sequitur, somnusq; diurnus.
Parcus edat, parcusque bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia nervos
Debilitant, ignava quies effeminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusque cavendum est,
Atque aër crassus nimium, regioque palustris:
Præsertim sole æstivo, quum Sirius agros
Diffindit, viridique canunt sub fronde cicadæ:
Denique conandum pro viribus ut bene sanum
Sit corpus, præcepta animi ut bene cuncta facessat,
Quod facilè haud fieri poterit, si dura vetabit

Pauperies : opus eſt numinis vel morte relictis,
Vel ſorte inventis, vel quavis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit ubique,
Nec ſine divitiis fas cuiquam ducere vitam
Felicem. heu quàm ſæpe gemit rerum indiga virtus :
Quàm contempta jacet ſi ſacra pecunia deſit ?
Ille autem dives verè propriéque vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio prudentia, & arte :
Atque ubicunque manet, victum ſibi quærit honeſtum :
Et quanvis loca multa petat, diverſaque longè,
Fert ſua quæque tamen ſecum bona : nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poſſint lætam producere vitam :
Nec metuit fures, nec ſævorum arma latronum :
Seque iterum veſtit citò, ſi quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Quælibet urbs, totuſque orbis patria eſſe videtur
Egregio fortique viro, & bene vivit ubique.
At virtute carens, quanvis ampliſſima paſſim
Prædia poſſideat, quanvis exuberet auro,
Non tamen ire poteſt quò vult, terrasque per omnes
Currere, diverſos hominum perpendere mores,
Diverſos ſpectare locos, & vivere ubique.
Quippe domos, agrosque ſuos, & ſcrinia ſecum
Ferre nequit quocunque meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iiſdem patriaque moratur eadem,
Semper ubi vinum & ſegetes ſua prædia reddunt.
Utque relegatus metuit tranſcendere fines
Quos ſibi præſcripſit ſua ſors, & inertia mentis:
Unde videre nequit vaſto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, ſuis latebris ut carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem, ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras, diverſaque regna

Cernere, & à multis quamplurima discere possent,
Quondam igitur tristes imploravere deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè ;
Mercurium in primis, solem, lunamque precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces :
O mundi decus, ô divûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latovia disjicis umbras.
O Jovis & Majæ instabilis fugitivaque proles,
Cui datur in varias se transformare figuras,
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assiduè sapientia cordi est ;
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensumque animo metimur Olympum,
Pauperie premimur, patimurque incommoda multa,
Deficimusque fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus ullam
Rem, digitum ostendunt medium,& nos ludificantur.
Unde agros fodere, aut jumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Possumus, & stultis miseri servire jubemur.
Quare vos divi saltem miserescite nostri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua vivere honestè,
Et veri latebras investigare queamus.
Talibus auditis, divi advenêre vocati,
Respondítque prior Phœbus, Veneranda propago,
Semideum cœlo digni, superumque favore,
Audite,atq; animis mea dicta recondite vestris:
Hunc juvenem Arcadium, infidum, nimiumque fugacem
Prendite, & immersum Stygiis occidite lymphis.
Post Hyales gremio impositum Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, sublatumque in cruce figat :
Tunc sepelite utero in calido & dissolvite putrem :

Cujus stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit, & ordine miro
Paulatim extinctum nigris revocabit ab umbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoque nitentem:
Projicite hunc demum in prunas, renovabitur alter:
Ut phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præsens Diana probavit:
Mox abiêre omnes, cœli ad convexa volantes,
Tunc mentis divinæ homines oracula cæca
Volventes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non parvis sumptibus illam
Invenêre artem, qua non ars dignior ulla est.
Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
Haudquaquam licet, & frustra plebs improba quærit:
Quem qui habet, ille potest, ubi vult, habitare decenter:
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum
Sed paucos tanto dignantur munere divi.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali sese vincire capistro.
Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me judice) sanctis
Æthereisque viris non convenit, impedit uxor,
Natorúmque effrænus amor, divina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat uxorum & natorum amplexibus ille
Qui tantùm terrena sapit: crebrosque hymenæos
Advocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusque & mente & corpore, nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assiduêque prêque,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens,
Ille Deûm crebro visu & sermone fruetur,
Et felix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima divis:

Huic

Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.
Contra luxuriam immundam, lususque pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliumque ferat, donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conveniant sapienti
Horrida Mavortis tractare ferociter arma;
Hostilique suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen,
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Major nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cœci, ó miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper ubique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inviolata maneret.
Jura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis;
Tunc pravi tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impune occidunt, feriunt, rapiuntque, nec ulla
Judicis admoniti formidine cuncta prof. nant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborem
Odit iners & inops, qui vivere luxuriosè
Vult, quanvis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seseque periclis
Objicit, ut raptis alienis victor ovansque
Ad proprios referat prædam & spolia ampla penates,
At quicunque domi est dives, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire, suosque,
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sic n si mens insana illi, insulsumque cerebrum.
At dices, etiam magni regesque ducesque
Sæpe armis delectantur, Martemque sequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni regesque ducesque
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitiisque suis sæpe urbes exitio dant?

Et quum multa habeant, cupiunt plura? omnis avarus,
Et si possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandũ est,
Non tamen utilitatis habet nihil, omnia vafri
Fallacesque homines, usuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulantque sibi, quo tempore pax est:
At quũ bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes ulciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parque pari referunt. variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax est, spoliant populos, atque undique nummos
Corradunt. unde omne aurum argentumque voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat unus.
Postremò est hominum turba haud mediocris, habetque
Nec rem, nec doctrinam, artemve, fugitque laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò umbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multosque per annos
Qui remanent, vivunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Evellenda acri bello, gladioque secanda.
Tunc iterum immundas despumat Juppiter ollas,
Tunc iterum immissis furiis purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima:
Has olim statuêre vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum jactu Pyrrha cum conjuge fecit.
Ergo decet sapientem uti ratione, & amare

In

In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio, nisi forte aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro seque suisque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum:
Nam jus fasque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est.
Quærendum ulterius sapiens an debeat ullam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit si quando infelix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusque famemque,
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, juvet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicinâ parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosque fugabit,
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeïus atque
Filius, hac sese immortali nomine dignos
Effecêre: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quanvis Æacidæ, quanvis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon, clarusque Machaon,
Hippocratesque sibi æternum quæsivit honorem.
Quid memorem cunctos, quibus hæc ars contulit olim
Et lucrum & laudem, & demũ post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit unquam.
Adde huc quòd plena est occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit:
Et, quicquid tellus intra sua viscera celat,
Perspici, ac vires natura provida pandit:
Corporis humani partes considerat omnes,
Et revocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Ut non solùm animos possit sanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodesse medendo:
Sic utramque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens servabit ad unguem.
Ast ubi jam seros Lachesis nere incipit annos,
Et jam canicies fœdat barbamque comamque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere, & usquam

Siſtere, nec varias ultra percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſociis debet, ſolusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe divinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt divi ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore umbroſo, aut in vertice montis
Exiguas ædes deſertaque tecta colenti.
Non adeo tutum eſt cum multis vivere, & urbes
Stultorum plenas habitare, interque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, àmbitioſos
Verſari fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inviſa eſt vulgo ſapientia, propter
Diſſimiles nimium mores: contraria ſemper
Se oppugnant, ſemperque ſibi adverſantur & obſtant;
Hinc periere ſophi complures, quod voluere,
Quando aliquid fieri pravè injuſteque videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum:
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis, interfectique fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, neve
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur;
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeatque latere,
Et ſocios habeat paucos, doctosque probosque.
Quanquam illi raro deerit præſentia divum.
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo
Permittunt ſeſe audiri cernique libenter;
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Felix in terris ſapiens, & in æthere felix.
Ite ergo ô cœci mortales, ite, & avaras
Cogite divitias, loculos diſtendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaque indigno glomerate monilia collo,
Et Serum veſtes paſſim oſtentate ſuperbas,

Perque forum medium tumidis incedite buccis,
Ite, inquam, ô cœci mortales, sceptra coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: brevi tamen hæc tam pulchra recedent,
Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore parvo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè ut fumus fugiunt, nequeuntque reverti.
Ite ite, ô miseri, nebulasque capessite inanes,
Quum postrema dies, atque hora novissima vitæ
Adveniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos delirasse scietis
Et nescisse viam rectam, frustraque pigebit.
Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum:
O curvas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deum metuuntque coluntque,
Illic nec sorti, nec morti est ulla potestas:
Divitiæ veræ sunt illic, deliciæque
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non ulla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt dum vestra trahunt subtemina Parcæ
Nonne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nonne perire brevi mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quo nunc tot reges auro gemmisque superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Æquales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa jacent, forsanque animas styx atra coërcet,
Expulsas procul à felici sede piorum:
Atqui ibi dant pœnas fastus, scelerumque suorum,
Quàm vellent nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atque novis iterum se includere membris,
Ut prostergatis opibus, regnoque relicto,
Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto,

Justitiaque sua cœli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo!
Sed qui sero sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisque bonis spretis cœlestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parvi faciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura brevi, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit diis ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Vivebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultusque verendi:
Semotam & cinctam silvis habitabat eremum.
Enthea mens cujus venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Hujus ego impulsus fama per longa viarum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Convenique senem sub aprica rupe sedentem. (tem,
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salu-
Suadet ut assideam, assedi, & simul ista rogavi,
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter septa manere,
Plurima ubi desunt humanis usibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit:
Intra urbes olim placuit mihi vivere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi divitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus.
Tunc, ego gaudebam turba cœtuque virorum,
Cumque aliis præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subiit gravior labentibus annis
Ætas, accessitque mihi prudentia major,
Cœpi hominum mores (divino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Vivendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,

Justitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impune vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemque premi, & meritis plus posse favorem:
Jus venale, fidem extinctam, amissumque pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, ut illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obscœnos, dignosque capistro,
Laudati tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia indignis committi & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique avaritia labefactam relligionem,
Atque sacerdotes tantùm Venerique gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cœlum reserant, & tartara claudunt,
Dum jactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere divos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte ubi Sylvestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quamvis salebrosa & inhospita, sanctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat servire Deo, mentique vacare,
Qui sese æthereis conjungere civibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quo pauci & rari veniunt, ubi plurima ad usum
Quæ faciunt hominis vitæque aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflavit, cœli demissus ab arce;
Spiritus ille Dei sanctùs, qui pectora purgat,
Sublimatque animas moribunda in carne sepultas:

Ceu ſublimatur ſubjecti viribus ignis
Mercurius, nivemque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt, levis eſt labor omnis amanti,
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoreſque laboris.
Propterea aſſiduis votis precibuſque petendum eſt,
Ut delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem;
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
Deſpiciens terras & gaudia corporis hujus
Frivola, ſeque Deo quantum pote jungere tentet,
Non adeò mirum eſt igitur, ſi adjutus ab iſto
Flamine divino, poſſum hic perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam,
Quanquam nec victus, nec cultus defuit unquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. paucis nempe hæc ſervantur ad unguem,
Paucaque ſufficiunt homini virtutis amanti,
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mavult animi quam carnis vivere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius,) una
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumque ignava colens pro numine ventrem.
Hæc pecudum propria eſt, propria eſt hæc vita ferarum;
Altera vero animi diis convenit atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroeſque vocari.
Tales conſuevit rarenter gignere tellus,
Tellus injuſtis mater, juſtiſque noverca:
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere:

Prim-

Principio esse hominem non solo ex corpore constat,
Verum etiam ex anima: hæc vitam viventibus affert,
Hæc motum sensumque humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem: qua dignius est nil,
Per quam multa homines miranda operantur in orbe.
Sed multi dubitant an sit mortalis, & unà
Cum membris anima hæc pereat, lætbine sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per ævum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitiis, divum contemptrix, credit & optat
Mortalem esse animam, scelerum quia digna suorum
Supplicia (heu) metuunt propter quod tartara nollent
Ulla dari, aut manes usquam reperier ullos.
Sic malefactorum cupiunt evadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam nec morte resolvi,
Utque putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ,
Utra igitur potior sententia? nonne bonorum?
Nimirum in dubiis ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregii sanctique viri plerumque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est.
Quare cum paucis justis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum injustorum
Judicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis ut credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (ut sapientia dictat,
Utque fateri omnes debent justique piique)
Haud dubiè æternas animas fecisse putandum est.
Quandoquidem longè est melius has vivere semper,

Quam cum carne unà extingui in nihilumque reverti.
Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri injustus poterit Deus, atque vocari
Improbus, innumeros etenim florere videmus
Divitiis opibusque & honoribus imperiisque
Ignavos homines, indoctos atque scelestos,
Qui peccant impunè, ac læta sorte fruuntur:
Contrà sæpe bonos adversis casibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est injustus talia qui fert,
Aut sua post obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris scire recusat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,
Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cujus dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris variisque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs undis.
Ergo agite, ô miseri mortales, grandia templa
Construite, egregiis onerate altaria donis,
Festivam sacris foribus suspendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam superaddite honores,
Ut vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc fervidus æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, casúsve aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc músca atque culex, nunc & cum cimice pulex,
Exultate, inquam, quòd mille laboribus ævum
Ducitis; & victum multo sudore paratis,
Et breve post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulo jacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum!
Natus homo in mundo hoc, inter pecudesque ferasque,

Inter tot stultos & iniquos vivit, ubi imber,
Nix, glacies, cœnum, pulvis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventique, atræque procellæ.
Et dolor, & luctus regnant, ubi denique mors est.
Hæc felix patria, hæc statio sedesque beata,
Propter quam tantos divis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere divos?
Quòd si non aliam vitam quàm corporis hujus
Tam fragilis tamque immundi post funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera ac in sede creavit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne injustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici merito possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed vivere semper,
Non secus ac divi in cœlo vel in aëre vivunt,
Corporis expertes, nec non somnique cibique.
Et fateare opus est, etiam sua quemque manere
Præmia post mortem, aut meritas persolvere pœnas.
Sed satis hæc ratio tibi sit; namque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Namque hoc principium est, fundamentumque salutis)
Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmissis, compertisque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cœlicolarum
Nos similes reddit, per quam affectamus Olympum.
Sed quoniã apparent meliùs contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & juncta cohærent:
Proinde operæ pretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam vivit, quicunque superbus,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,

Tantùm oculis hominum cupiens utcunque placere :
Et qui divitiis virtute aut fraude parandis
Invigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum :
Et qui luxuriæ atque gulæ devinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretóque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremque saginat
Demens, ut vermes majori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari :
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes, terrenàque prorsus
Gaudia contemnit, vivens castèque pièque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus ejus
Corpore jam domito, victàque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce :
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremque domare,
Subdere spiritui carnem: contemnere quicquid
Nascitur in terris, solique insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum ;
Illic spirituum patria est, sedésque bonorum ;
Illuc contendunt animæ post funera justæ ;
Illustres anima, illustri virtute nitentes :
Aeterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studiis exerceat, illos
Perlegat & libros avidè qui vel de animâ, vel
De diis, de misera vita hujus conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honestis :
Spiritualis homo & sapiens his noctè diéque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumque volutet.
Auctores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia, heu quantum bona mens corrumpitur istis :
Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona prodest:
Si mala sit, non parva solet dare damna legenti,
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti :
Quæ

Quæ servanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusque Deo admoveat, quàm non rarò meditari
Vitæ hujus miseram sortem, quæ tam brevis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur,
Immò aliquid pejus morte. & quis non videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis ubique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamen est quicquam in vita hac pulchrumque bonumque
Fumi instar, nebulæque fugit: revolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in unda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora brevis bona cuncta rapit, tunc fabula restat::
Hic fuit, hic fecit, pugnavit, vicit, amavit;
Regnavit, gentes domuit, populosque subegit,
Composuit libros. at nunc ubi talia? nusquam.
Ipse ubi nunc? nusquam. quod nunc? nihil. aut abiit quò?
In ventos. Heuheu nugæ, & mera somnia sunt hæc,
Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cum Fuit, aut Fecit? nempe Est valet unum
Plus quam mille Fuit, verùm hoc Est utitur alis,
Transvolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille hujus mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm

Sor-

Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
O vas, hospitiumque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis gravis, ô carcer, vivumque sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensum, involvensque tenebris!
Unde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, brevique
Vermibus aptam escam in tumulo gratamque datura!
Quàm miser est quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantùm
Sectatur, curatque parum justumque piumque,
Nec putat esse aliam quàm hoc vili in corpore vitam,
Demens atque sui oblitus, patriæque prioris:
Unde has in tenebras & tristia regna recessit,
Ut carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec solvatur ab illa
Compede, & æthereas redeat jam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec pravi aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso jam cursu, & juxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dumque iter inceptum perago, jam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quo vellent ire rogavi,

Romam, dixere. interea me conspicit unus,
Nomine me appellans: unde is nunc, inquit, ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ. subrisit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quemquam in terris. sapere ille videtur
Qui minus est aliis stultus, licet insipiens sit.
Convenit haud dubiè solis sapientia divis:
Quorum de numero sumus hic tres, namque ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Jana vocatur,
Quamvis humanam videamur habere figuram,
Dii sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Namque illic habitat divûm ingens turba minorum,
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpique timere:
Me tamen audacem ostendens, rectoque timore,
Cur Romam peterent quæsivi, tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi servitio adstrictum, magicaque coactum
Arte tenet juvenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Ursinique colit qui præsulis, aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas!
Coguntur divi, vobis hinc scire licebit
Divinàs animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima, ut corpus moritur, quid juris haberet
In superos tam vile animal, tam frivola imago?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo divi
Tanti hominem facere, aut homini succunbere possent?
Ipse etiam quandoque fui servire coactus
Germano cuidam, Crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus cupientes solvere duro
Servitio socium, si qua est via: deinde ut ad Orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flavit levis aura repente,

Tunc

Tunc Sathiel ait, O socii, jam noster ab urbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo: namque ilicet illic
Egregius juvenis Remisses astitit, omnes
Advenisse illum gaudent, lætique salutant,
Atque rogant quidnam Romana ageretur in urbe
Cuncti luxuriæ atque gulæ, furtisque dolisque
Certatim incumbunt, nosterque est sexus uterque,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando; aut subtilibus argumentis
Vincere; sed ferro mavult sua jura tueri:
Concilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella juvant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, jus non metuit, jus obruitur vi.
Sed nos hinc socii lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad averna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristémque relinquunt
Namque ubi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplò pectora tristis
Invasit cura, & cœpi sic volvere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cœlicolis tantùm conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere & omnes?
Ridiculosque esse, & spectacula tradere divis?
O humanum genus infelix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? stultos miserosque creatis.
Mas puer est natus: læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festivis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusque miserque
Aut cito pallentes moriens migrabit ad umbras.
O mens cœca hominum, & venturæ nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiáque

Plenus paulatim hoſpitium requiémque petebam:
Namque oculos jam ſomnus iners & crura gravabat.
Hæc ſint de ſapiente ſatis. deponere feſſam
Muſa chelym par eſt, & raucis parcere chordis.
Interea mundi auctorem dominùmque precemur,
Ut nos clementer permittat, quæ duo reſtant
Sidera Zodiaci cantando, abſolvere noſtri.
Sunt majora etenim dictis dicenda, timetque
Mens mea tam tenuis myſteria tanta referre.
10. Naturam Hydrochoos noſter ſcrutabitur omnem.
At labor extremus divûm penetralia pandet.

LIBER XI.

Synopsis Libri Undecimi.

Hic liber præcepta astronomica tradit. Omnes Mundi circulos & ordinem motumque planetarum, secundum systema Ptolomaicum recensens. Deinde non solum Zodiaci, sed & omnia cæli signa eorumque stellas exacte enumerat, singulorumque ortus & occasus designat. His absolutis de materia & forma disputat. Æther summus adamante durior est. Eclipsis à Luna interposita oritur. Cælum rotando sonum non edit. Astra mutant & regunt omnia, & cum sole moventur. Planetæ quare non scintillant. Cælum primum mobile: atque eodem modo, quo illud omnes orbes immutabili ordine à creatore posito, indesinenter circumrotantur. Formæ dant esse rebus. Æther suos cives sine cibo aut potu viventes habet. Unde Lunæ maculæ. An materia sit æterna; Physice affirmat Theologice negat. Tandem de Elementis & meteoris, sub finem hujus libri, secundum philosophiam breviter agit, suamque sententiam exponit.

AQUA-

AQUARIUS.

NATURÆ omniparentis amor, cauſasque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, jugisque
Parnaſſi umbriferis iterum conſiſtere ſuadet.
Muſa redi, citharamque refer: nunc divite vena,
Nunc opus ingenio eſt, & doctæ munere vocis.
Non levia hic tractanda. libet ſpecularier omnem
Naturæ faciem, totumque evolvere mundum.
Principio quicquid fuit, aut eſt, aut erit unquam,
Dicitur ens. quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quædam funguntur vita ſine corpore: quædam
Aut ſunt expertes vitæ, aut in corpore vivunt.
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Muſa canamus.
Mundanæ molis loca ſumma, atque extima cœlum
Immenſis ambit ſpatiis, motuque perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinque ſecant ipſum Zonæ: ſed quælibet harum
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neque diis frigus, neque torrens officit æſtus.
Talia conveniunt terris. ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie, nulloque incenditur igni:
Qui licet aſſiduè circumvolvatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de ſede recedit.
Namque duos inter ſtabiles fixosque locatus
Divina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper, & ambas
Aſpicit, oceanòque procul circumvehit arctos:
Alter ſub terris adverſa in parte moratur,
Antipodumque oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthercam molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus parili diſtinguere tractu
Tot cycli quòt ſunt Zonæ. qui proximus Arcto eſt

Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille
Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroque reverti.
Hunc alius sequitur, medium qui dividit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium scindit Capricornum:
Ultra quem prodire nequit, rursusque redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus verò cyclus, qui proximus austro est,
Ut polus oppositus nostro, sic ipse vocatur.
Ultra hæc segmenta obliquus quoque circulus alto
Signantur cœlo, per quem pulcherrimus it Sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudámque Nepæ, tropicos quoque binos,
Obliquámque viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilámque,
Nec non Aurigam, Cygnúmque, & Persea tangit.
Súntque paralleli cycli, sic nomine dicunt
Hos Græci: motúmque suo Sol efficit unum,
Quáque die occasum repetens, ortúmque relinquens
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat & Capricornum,
Percurrens utrúnque polum: sed dividit alter
Phryxæam pecudem & Chelas. hic tempora monstrat
Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ.
Ultra nos sunt cycli multi variique secantes.
Hinc atque hinc utrumque polum: mediæque diei
Nomen habent, nostrumque caput super ingrediuntur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon:
Dividit hic sphæram mediam, nostrumque videre
Terminat: unde vocant hoc illum nomine Graji.
Præterea in multos cœlum distinguitur orbes.
Suntque novem: quorum summus, quod mobile primum
Dicitur,

Dicitur, extremis volvens decedit ab Indis,
Hiſpanos Mauroſque petens, ſpatioque diurno
Complet iter, nec non rapidus cœleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis volvuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus, horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit unum
Ipſe gradum, juxta hunc Saturni ſphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota movetur.
Juppiter huic ſubſtat, totuſque revolvitur annis
Biſſex. hunc ſequitur Mavors, anniſque duobus
Vertitur in gyrum. poſt hunc Sol ipſe trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt ſolem inferius Veneris rota volvitur, & ſe
Circumfert, quam ſol ſeptemque decemque diebus
Ocyus. aſt huic Mercurii ſubvolvitur aſtrum:
Quod Venerem ſuperat curſu, citiuſque movetur
Quam Venus ipſa novem (ſi vera eſt fama) diebus.
Ultimus eſt orbis Lunæ, ſpatioque dierum
Viginti atque novem, nec non bis quatuor horis
Finit iter, remeatque illuc prius unde receſſit.
Sidera ſunt ſeptem quæ Græci errantia dicunt
Voce ſua, quorum ſummus Saturnus habere
Pro domibus fertur puerum Jovis & Capricornum.
Juppiter ipſe domos etiam tenet æthere binas,
Piſces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phrynæusque Aries, ſtolidi ſunt tecta Gradivi:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quieſcit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium præbet tibi Luna benignum,
Dicere de ſignis cœleſtibus aggrediamur.
Zodiaco qua ſol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia ſunt ſex;
Adverſo totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.
A capite auratæ pecudis, finem uſque puellæ
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.

Aſt à principio Libræ, finem usque duorum
De grege Neptuni, quodcunque eſt, ſpectat ad auſtrum.
Nomina ſignorum jam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoosque,
Et duo cœleſti radiantes lumine Piſces.
Septima quæq; ſibi opponuntur: quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro ſic Scorpius Europæo
Objicitur: naſcente illo, hic deſcendit in undas
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Aegocerotis parte gemellos
Usque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignum; terreſtria ſunt, Capricornus
Taurus & Erigone: ſunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini. naturam ſervat aquarum,
Piſcibus & Cancro ſimilis Nepa: quæ tria reſtant,
Ignea ſunt, Aries, Chiron, Leo: maſcula ſunt hæc
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur.
Cætera femineo dicuntur nomine, ſuntque
Infortunata, ut perhibent qui ſidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa cum Canymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piſceſque:
Ultra hæc, triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluvius ſibi cætera vendicat auſter.
Hæc ſunt quæ ſpectant ad ſeptem ſigna triones:
Binæ Vrſæ, quarum eſt Helice majoribus aſtris
Splendidior, Cynoſura minor Phœnicibus eſt dux,
In quas medius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hic micat & Cepheus, hic Caſſiopeia, Coronæ
Proxima Gnoſiacæ. niveo vicinus Olori eſt
Engonaſis, dulcemque Lyram miratur & audit.
Nec non Arctophylax monſtrat ſua ſidera ibidem.
Perſeus hac etiam cœli in regione locatur,
Ora Meduſæo geſtans rorantia tabo,

Hoc eodem cœlo nitet Auriga Anguitenensque,
Illius & serpens, cumque hoc Serpente Sagitta.
Adde Aquilam, æthereoque mari Delphina natantem,
Hic & equus splendet, qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decem adverso retinentur ab austro:
Cetus Persæi vix tandem falce peremptus,
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemque vadis Nilum, Leporemq; fugacem,
Hunc Canis haud unus sequitur, majorque minorque
Inter & australes Argo micat inclyta flammas,
Hic Aram, magnumque potes Cratera videre
Nec non phœbeum fulgenti sidere Corvum, (dram
Centaurumque trucem, domitamque laboribus Hy-
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus. at nunc
Singula quot stellas habeant quoq; versibus edam:
Astra Helice septena tenet. quæ dicitur ursa
Major, quòd cœlo majori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamvis viginti unamque favillam
Corpore contineat. vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui dividit arctos.
Cepheus ipse decem atque novem complectitur astra.
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis.
Ipsa novem stellis solita est splendere Corona.
Dant tria dena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque novemque.
Quattuor atque decem designant astra Booten:
In cujus Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemque faces tenet æthere Perseus:
Heniochus septem: ast, humero quæ clara sinistro est
Fertur Capra duas alias, quas læva manus fert
Hædi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus:

Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphea novenis
Quattuor æthercam designant astra Sagittam,
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne.
Delphin ipse polo fulget bis quinque favillis.
Octo decemque micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo,
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerum aggrediar comprendere versu.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decemque.
Taurus habet stellas viginti, unamque: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Virgiliæ, nec non Atlantiades appellantur.
Sunt totidem in capite, atque Hyades dicuntur ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octoque favillis
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisque novem flammis cœlestis Carcinus ardet:
Binæ insunt dorso, quæ Asini & Præsepe vocantur.
At Leo bisdenas stellas retinet minus una.
Virgo tenens spicam micat astris octo decemque
Chelæ ignes utrinque duos, libramque figurant.
Quindenas reliquo flammas Nepa corpore monstrat:
Quindenis etiam facibus splendere videtur
Arcitenens: quandamque pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Ægoceros stellis nitet atque duabus.
Iliacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo novemque faces Piscis tenet alter: at alter
Huic junctus bis sex splendescit in æthere tædis.
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quamvis sint procul, atque oculis malè cognita nostris.
Lumina terribilis triadena habet æthere Pristis:
Sunt totidem Nilo: Leporem sex astra perurunt

Sideribus ſeptem atque decem præſulget Orion:
Octo atque undenis incendit Sirius orbem
Ignibus: at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atque tribus decorata eſt Argo favillis.
Unam plus Chiron retinet: ſed Victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decemque unamque recepit:
Luminibus verè ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonemque ſimul, tumidumque Leonem.
Septem aſtris Corvus, Crater ſpectabilis octo eſt:
Biſſeno at notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus:
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eorum
Eſt etiam triplex. namque ortus Coſmicus, atque
Occaſus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod ſignum quoque ſurgit eoa
De regione ſimul, vel quum mane occidit undis.
Dicitur ac Chronicus, quoties ſurgitve caditve
Signum aliquod, quum primum alto ſe gurgite condens
Jam patitur ſtellas alias ſplendeſcere Titan.
Heliacus verò eſt ortus, quum ſole propinquo
Jampridem occultum ſignum, poſtquam ille receſſit,
Ingrediens aliud, poſſe incipit orbe videri.
Occaſus contra Heliacus tunc dicitur eſſe, (Sol
Quando aliquod ſignum per quod tunc ingreditur
Obtenebrat ſplendore ſuo, prohibetque videri.
Nunc quo quæque modo exoriantur ſigna, cadantque,
Verſibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegaſides, vatemque ſuum non ſpernat Apollo.
Quando Aries oritur, conſurgit pars quoque læva
Andromedæ, Perſeique caput, media tenus alvo.
Oppoſita tunc parte poli pars occidit Aræ:
Averſo Taurus per cœlum corpore fertur:
Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoque Perſeus.

Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoque Perſeus.
Heniochi conſurgit item pars maxima, nec non
Priſtis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipſe autem Arctophylax tunc primum abſconditur undis
Cum Geminis totus Cetus, parteſque priores
Eridani ſurgunt, cumque his armatus Orion. (git.
Anguitenens utrumque pedem tunc æquore mer-
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumque
13. Piſcem, atque Engonaſis caput, alvum dimidiamque
Ejuſdem: à genibus ſcapulis tenus Anguitenentem,
Ipſiuſque Anguem, excepta cervice: Booten
Totum penè, oritur ſed contrà Orionis uſque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo naſcuntur ſigna Leone.
Tota aquila atque Lepus, Procyon quoque primaque crura
Majoris Canis, exurgit caput inſuper Hydræ.
At contra Arctophylax totus, totuſque Ophiuchus
Cum capite & cervice ſui quem continet Anguis
20. Quæque ſuperfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonaſis ſimul ipſe, genu tamen ac pede lævo
Exceptis. tunc heſperias merguntur in undas.
Virginis exortu totus Canis Hydraque ſurgit
Uſque ad Cratera, apparet quoque Theſſala puppis
Quatenus erecto dependent carbaſa malo.
Oppoſita ſed parte latent hæc ſidera. Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: ſimul ipſa ſagitta,
Atque Chelys, Nilque prior pars. Pegaſus autem
Cum capite abſcondit collum, pars cætera fulget:
30. Tota Argo cum Libra oritur, totuſque Bootes.
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonaſis dextrumque genu, dextram quoque ſuram.
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, poſtremaque Cygni
Celantur, nec non cervicem Cetus aduſque

Deſcen-

Descendit totus: tunc & caput occulit undis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusque humerisque
Et capite extremas ponti fluitantis in undas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit,
Caudam Hydræ, Chironis equum, reliquamque Coronam:
Quamque manus gestat Chiron tunc Hostia surgit:
Surgit item caput Anguis, item caput Anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraque duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeiá.
Tunc etiam abscondi Canis incipit atque Orion:
Arcitenens quum oritur, jubet apparere Ophiuchum,
Ipsiusque Anguem totum, caput atque sinistram
Engonasis, totamque Lyram, pectusque caputque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & major Canis occidit, Heniochusque,
Exceptis capite ac pedibus: tunc Perseus unà
Tendit in occasum totus, dextro pede nec non
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo.
Ægoceros quum surgit, Olor, simul atque Sagitta,
Ara quoque atque Aquila ascendunt, sed cætera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sidera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & cervix descendit Echidnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus

 Esse

Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Uranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, ut auxilium tribuat, secretaque pandat.
Uranie, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superum sedes gemmataque templa frequentas:
Uranie formosa adsis, arcanaque divum
Tecta aperi, vatemque juva tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diva aperi, num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuique,
Non secus atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur.
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, unda, aër, ignis, & æther.
Unde errant, qui materiam cœlestibus ullam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me judice) peccat.
Nam neque materiæ culpa est, si corpora solvit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius unum
Sit reliquo. quia quum vis æqua est atque potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac purissima legit,
Temperiemque illis talem addidit, ut nihil unquam,
Se lædant, semperque habeant contraria pacem:
Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur ævo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt,
Læduntúrque minus, proinde est durissimus æther
Plus adamante, adeò ut ferrum contemnat & ignem,
Ubique omnem, præter Domini, a quo conditus ipse est.
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac violenter

Occaſum verſus ſecum trahit, atque diurno
Motu (obſtent quanvis) ſpatia in contraria verſat:
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quòd lunæ pars illa ſimillima cœlo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternaque lumina tangunt.
Sic etiam ſtellæ, manifeſta in luce diei
Conſimilem cœlo creduntur habere colorem.
Luna tamen ſtellæque ipſæ ſunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipſis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interjecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſidera fixa teneret:
Sed paſſim errarent, nec certa in ſede manerent,
Non tamen eſt cœli, ut ſtellarum, corpus opacum:
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſidera viſus.
Quum verò ſint (ut dixi) duriſſima cœli
Corpora, ſintque eadem puriſſima, forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & quum ſe tangantque rotent-
que,
Concentum faciunt aliquem, cœleſtibus aptum,
Ut quidam ſcripſere olim doctique probique:
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolve roganti,
Dura & plura licet ſacri ſint corpora cœli,
Perviaque humanis oculis, tamen illa ſonorem
Efficiunt nullum: neque enim pulſantur ab ullo,
Nec ſi pulſentur reſonant, craſſiſſima quum ſint,
Cumque illic aër nullus ſit, quo ſine fruſtra
Speratur ſonus, atque ideo ſine murmure currunt.
Præterea ſphæræ bis quattuor inferiores,
Auroram verſus omnes vertuntur eodem
Progreſſu; nec ſe collidunt concutiuntque
Occurrendo ſibi, ſed certa lege modoque
Una eademque via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placide taciteque feruntur:
Mobile duntaxat primùm adverſatur eundo,
Orbibus (ut dixi) reliquis: tamen haud ſtrepit un-
quam
Nilque ſonat prorſus: quippe illic deficit aër,

Quippe ſuperficies multo eſt leviſſima ſphæris :
Unde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et ſua contactu molli confinia lambunt :
Propter quod motum faciunt ſine voce ſilentem.
Non igitur rectè veteres ſenſere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur, quæ decidit altis
Rupibus unda prope: at longè fragor editur ingens
Nugantur certè,& ratio hæc eſt prorſus inanis,
Nam ſi nemo unquam audivit, cur fingere debent
In cœlo eſſe ſonum? turpe eſt ea dicere quæ non
Oſtendi poſſunt, quæ poſſunt jure negari.
Non nova ſunt fingenda, niſi hæc vera eſſe probentur :
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlum eſt, ut fertur, (Muſa) rotundum ?
Sphærica nimirum perfectior eſſe figura
Cenſetur cunctis aliis, quòd non habet in ſe
Principium finemque, capax quòd ſit magis, atque
Simplex & formoſa magis,magis apta moveri:
Præſertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipſam terram, in medio quæ condita mundo eſt.
Convenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Convenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus aſtris,
Quanquam aliter pictorum audax inſcitia fingit.
Stellæ autem ſunt ne (ut fertur) pars denſior orbis?
Non ita: quippe ſuam ſortita eſt quælibet harum
Diverſam à cœlo ſpeciem, diſcrimine magno:
Ipſæ etiam inter ſe diſtant: ceu ſorbus ab ulmo,
Ceu pyrus à ceraſo differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud unus, diverſaque earum
Virtus & ſplendor: ſtellæ eſt ſua cuique poteſtas:
Quandoquidem natura etiam ſua cuique tributa eſt.
Cœlum ergo eſt ſedes tantùm opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut ſubſtantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? eſt vis omnis in aſtris:

Aſtra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
Aſtra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant;
Hoc docet aſtronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non ſolum raro denſoque putandum eſt
Diſtingui à ſtellis cœlum, diverſa ſed ipſis
Natura eſt etiam, & diſpar facieſque vigorque,
Quanta etiam ſint aſtra, & num ſine fine rotentur,
Quo ſunt fixa loco, ut viſum eſt aliquando Platoni:
An ſint deſerta, an quiſquam verſetur in illis,
Muſa velim ſcire: unde precor mihi ſingula pande.
Non ſunt aſtra quidem magna æquè. namque minora
Plurima ſunt numero, ut poſſit comprendere nemo.
Sunt aliquot majora etiam, ſed pauca: ſereno
Quæ paſſim cœlo veneranda luce reſulgent,
Ex quibus aſtronomi varias fecère figuras,
Et pinxère amplum diverſis æthera ſignis:
Ex his ergo aſtris majoribus (ut perhibent, qui
Aſtra ſciunt, utque eclipſis phœbeia monſtrat:
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubjecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quædam ſunt tanta, ut totam terræque mariſque
Excedant molem, ac ſpatio majore niteſcant:
Quanvis parva adeò videantur, propterea quòd
Tam longo diſtant à nobis intervallo.
Quippe aliquid quanto eſt longinquius, eſſe videtur
Tanto etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque ſuum circa centrum volvuntur ibidem
Semper: & hæc ratio eſt cur ſcintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidã, quia longius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquam ſcintillat, quòd procul abſit
A noſtro viſu: minus, atque obſcurius illud
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio motu
Ulla carere poteſt, quare fixa aſtra moventur,
Cum Sole unâ, illo motu quem diximus antè.

At non Saturnus talem, nec Juppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriive
Aut Veneris sidus: verùm hæc gaudent epicyclis:
Cur non scintillat Saturnus, Juppiter, & Mars,
Ut Sol? quum tamen à nobis longè altius absint,
Nec magno à stellis fixis discrimine distent?
Nimirum, quoniam non sic volvuntur uti Sol,
Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel quum descendit brumali tempore in undas,
Quando acies illum melius tolerare valebit,
Tunc circumvolvi, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula si tali volvuntur sidera motu:
Nonne magis mirum est, tam immensi corpora cœli,
Tam celeri semper ferri vertigine, ut omnes
Prævertant volucres, ventosque & fulmina vincant?
Unde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atque quietem, atqui in terris, centroque locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus.
Unda fluit, semperque aër agitatur & ignis,
Præcipuè tamen in cœlo est vis maxima motus:
Et quo quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: sed motus maximus ille est
Tempore qui minimo spatia & loca maxima transit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Volvendo raperet secum terram, Oceanumque
Quippe animal nullum posset tunc vivere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quum
Secum agitat, tantam tam parvo tempore molem,
Tam longius transire vias, iterumque reverti,
Nec cessare unquam, & nullum sentire laborem?

Hinc aliqui credunt, à diis totum æthera volvi,
Assignantque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pristino addictus, non desinat unquam
Tam vastam versare molem noctesque diesque.
Nec, quanvis cupiat, minimum requiescere possit.
Felix servitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæc, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est facilè omnia credere cuivis,
Ille licet magni sit nominis, innumerasque
Scribendo impleri nigra loligine chartas.
Magni sæpè viri mendacia magna loquuntur,
Et nemo est adeò prudens, quin sæpius erret.
Est igitur ratio in primis quærenda, fidesque
Major in ambiguis rationi est semper habenda,
Quàm dictis hominum: namque hæc sunt falsa frequenter
Quid ratio ostendit? cœlum stellasque moveri
A diis, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas
Esse potest divis, versantibus æthera semper,
Ut stultorum hominum vitæ opportuna ministrent
Utque feras pecudes, volucres, pisccesque gubernent?
Sicne decet dominos servis servire? deosque
Servitio æterno damnati, ut pabula brutis,
Ut stultis pravisque ferant mortalibus escam?
Nonne decet potius libertas, maxima divos,
Ut quocunque velint faciles accedere possint?
Ne tanquam dura devincti compede, nusquam
Ire queant, semperque loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operique rotæque,
Nunquam decedant scamno, nunquam otia captent?
Estne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest divis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatis.
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat:

Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creavit,
Ut non eſſe queant aliter quàm juſſerat olim,
Quum primùm immenſi jaceret fundamina mundi.
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens:
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum ſine fine néceſſe eſt:
Sic forma & virtus herbis ſua cuique tributa eſt,
Nec non arboribus, nec non animalibus ipſis,
Ut nullo poſſint mutari prorſus ab ævo:
Uſque adeò ipſius naturæ immobilis ordo eſt,
Uſque adeò eſt eadem ſemper divina voluntas:
Quare ſi motus cœli eſt æternus, oportet
Naturalem eſſe, ut gravium leviumque videmus.
Nam quod naturæ eſt proprium, non deficit unquam.
Si verò eſt alius motor, quandoque quieſcit:
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An gravium & levium natura potentior eſt quàm
Aſtrorum & cœli, ut poſſint per ſe illa moveri,
Hæc vero nequeant, niſi diis agitentur ab ipſis?
Terra ergo atque ignis ſunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quod non motoris egent alieni,
Sed per ſe à centro aut ad centrum tendere poſſunt.
Credendum eſt igitur, cœleſtia corpora per ſe
Atque ſuis formis, ut terra ignisque moveri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni,
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura & majus in orbe.
Naturam vero appello, legem omnipotentis
Supremique patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus, juſſitque teneri
Inviolabiliter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: unde
Quum rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem.
Nempe ſuis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipſas.
Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Fore-

Forma aut materia, ut quidam posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potiùs primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc jam satis: ad reliqua accedamus, & utrum
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatque colatque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu
Quum cœlum sit tam immensum, tantique decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & vacuum & solum incultumque manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & unda colonis?
An mare vel tellus, locus est jucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto major Olympo?
Propter quod potius, quam æther, mereantur habere
Tot cives, & tam variis animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè speciosam intusque forisque,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquam
Tam pulchras habitare ædes, vacuaque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, pulvis, cœnumque fimumque,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare unquam tot fœda immundaque posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluvias, nebulas, nubesque, nivesque,
Prælia ventorum, tempestatumque furores,
Quæ mare perturbant, quatiunt terrã, aëra vertant?
Terra tamen pontusque tenet animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis illud?
Quippe suos etiam cives habet æther: & astra
Singula, sunt urbes cœli, sedesque deorum.

Illic

Illic & reges, populi inveniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non, velut hic, umbra simulacraque inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tempus, terit, inquinat, aufert,
Illic felices, immortales, sapientes:
Hic habitant miseri, mortales, insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas: (loris
Hic bellum assiduum & tenebræ,& genus omne do-
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demens, stabulum hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dii poterunt illic habitare, vel illas
Pergere, nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cœlum ipsum non possit arari
Atque fodi, quonam pacto Bacchusque Ceresque
Nascentur, frugesque aliæ, quarum indiget usus?
Frivola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Namque sit ipse licet multo solidissimus æther,
Pervius est tamen, & cedens cultoribus, & nil
Obstat quin facilè huc possint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moveri.
Cœlicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille auctor mundi dedit; atque levissima: quare
Ipsis non opus est foribus, patulisve fenestris.
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Usque adeò est illis tenuis natura, potensque.
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub undis,
Sub limo ranas, salamandras vivere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ cum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cœlicolas, qui per cœlum facile ire valerent,
Nulliusque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes, tamque amplas linquere inanes.

Atqui

Atqui cœlicolis non eſt opus, ut vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta juvantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quæ inſtaurare ſolet ſenſim labantia victus:
Nec ſitiunt unquam divi, eſuriúntve beati.
Denique nulla illos penitus contriſtat egeſtas:
Quippe ultra fines Lunæ illætabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaque clauſit
In medio, & vetuit ſacrum contingere cœlum.
Ergo felices vivunt, nectarque bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine, cujus
Copia magna oritur paſſim cœleſtibus arvis.
Cœlicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita eſt, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem eſt,
Sed quid ſunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diverſa loquuntur.
Nil per ſe in cœlo lucet, niſi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem ſtellæ omnes, ipſaque Luna:
Quæ quia cunctarum ſtellarum eſt ultima, & imam
Sortita eſt cœli ſedem, terriſque propinquam:
Ut ſit opaca magis, minus & ſincera neceſſe eſt.
Unde ejus partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & denſæ, & leves, luciſque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculoſa videtur:
Nam partes albæ & denſæ, leveſque receptant
Nocturnum ſolem, reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet, ſed tempore luna diurno
In faciem nubis maculoſæ albeſcit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium oſtendunt amota fraude colorem.
Namque dies vera oſtendit, nox fraudibus apta eſt.
An vero, æternum ſit cœlum, an cœperit olim,
Expectetque ſuum poſt plurima ſæcula finem,
Pulchrum etiam ſcitu eſt, unde hoc diverſa ſophorum
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio diſcors

Aucto-

Quod saltem natura aliis prius esse necesse est.
Si prius est aliis, ergo est quoque causa aliorum :
Namque prius, causa efficiens est posteriorum.
Quocirca haud dubiè mundum hunc Deus ipse creavit
Ex nihilo æternum. sed quomodo? si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas :
Nonne ejus potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, ut ratio vult,
Nil obstat quin æterno sit conditus ævo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Ut si quis solem æternum concesserit, idem
Aeternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes jam cœlo elementa gradatim
Scrutemur, deque his quædam haud indigne loquamur.
Quidam sub cœlo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem :
Vrentem tamen in primis, mirèque calentem.
Quod verum esse docet ratio. nam nocte videmus
Per sydum volitare faces, flammasque vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius ascendunt, superòque cremantur ab igni.
Namque vapor duplex, alter levis, aridus, aptus
Incendi, unde ignes fiunt per inane volantes :
Alter frigidior, graviorque & crassior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluviæ, nubésque, nivésque,
Fulgura cum ventis, tonitru, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cœlo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctisque volare per umbram.
Præterea quum ignis levitate ipsum aëre vincat,
Altior haud dubiè locus illi convenit : ergo
Sub cœlo est ejus sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem,
Pars media ipsius multo est gelidissima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cum tonitru, variisque agitantes nubila venti.
Infima pars calida est, atque humida, ne vapor ipsam

Hu-

Humectat liquidis exhalans jugiter undis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hic nebulæ, hic pluviæ, hic tenui cum rore pruinæ
Atque nives, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis hujus non parva potestas
Aëris: hi possunt æstivo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit Auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaque oriuntur ab arcto,
Inter quos alii quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior servit, cumque aëre terra fretumque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, floccique nivales,
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoque,
Et variis etiam perstantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, cœlique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
Vestit, dans avibus cantum, silvisque decorem.
Eurus plerunque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dii aërei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere divûm:
Audivi exortum ventum, subitamque procellam,
Aut sata stravisse, aut hærentes vitibus uvas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab undis.
Causa movens ipsos, dii sunt quibus aëris est jus.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult. quid tum? gemmas ne apponite porcis:

Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima divûm
Millia qui ventos tempestatesque ciere,
Et tonitru facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quæ faciunt ventos: veluti sol, lunaque & astra,
Præsertim septem quæ vulgò errantia dicunt:
Quorum opera exhalans vapor ad diversa movetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, juvenisque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cano infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subjecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem vento validi, longeque furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur unda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore,
Namque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radii solis roranti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus una,
Dum sibi subjecto radios impressa vapori,
Assimulat caudem, lumenque in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam
Area venturi (ut perhibent) prænuntia venti:
Aut cùm tres soles lucere aliquando videntur,
Nec sunt tres tamen. at subjectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo, solis formatur imago,
Sub regione autem crassa imaque aëris, unda est:
Unda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustoque freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè lateque pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Jonium, Tyrrhenumque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur unda cavernas,

Et

Et fluit ac refluit ſemper, variùmque ſaporem
Accipit, ut varia eſt tellus, per viſcera cujus
Tranſit ſulſureumque à ſulſure mittit odorem.
Hinc æterno quòd tempore flumina current:
Quippe ſuos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura viciſſim.
Huc abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſſiduè, vegetantque ut ſanguis corpora, terram:
Hæc eadem facit unda lacus, craſſaſque paludes,
Nec non perſpicuos fontes, puteoſque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum:
Quaſcunque orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim ſub terra, partim ſupra ingredientes.
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur eſt adeò ſalſum mare, nunquid ab ipſa
Natura illud habet? non arbitror. at ſapor omnis
Undarum à terra cauſam trahit, inveniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis, hoc tegit æquor,
Exugitque ſalem, liquidaſque reſolvit in undas.
Ergo ſal, non Sol cauſa eſt ſalſedinis hujus.
Nam cur Sol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Uſibus humanis, nimia ſalſedine abundans,
Natura Oceano ſubſtravit provida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior, uberiorque,
Detexit nobis, nobiſque reliquit apertam:
In qua ſunt montes, colles, clivi, tumulique,
Convalles, campi, rupes, fauces, juga, rura,
Silvæ, ſtagna, lacus, fontes, fluvii, atque paludes,
Oppida parva, urbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ,
Huic terræ, illiusque opibus natura Deusque
Præpoſuere hominem, & regem fecere animatum,
Quotquot pontus habet., quotquot tellure morantur
Ingeniumque illi ac mentem tribuêre: quibus ſe
Præponat cunctis, terrarumque imperet orbi:
Atque Deum agnoſcens, illum metuatque colatque:
In medio terræ eſt centrum, quod ſuſtinet ipſam.

Nam Deus ad centrum jussit gravia omnia ferri.
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt. atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria gravitate tenetur.
Undique enim ad centrum concurrit prona, globumque
Efficit immensum, & densum, solidumque & opacum:
Circa quem roseis noctesque diesque quadrigis
Sol vehitur: sed nox adversa in parte creatur.
Quippe aliud non est quam terræ atque æquoris umbra,
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsin facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine divam.
Umbra hæc tunc noctes majores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breviores,
Quum redit, & Cancri borealia signa revisit.
Causa hujus tumor est terræ, montésque superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis ut
Verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto majores veniunt à montibus umbræ
Umbræ, quæ abscondunt lucem, auroramque morantur,
Et spatio breviore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum declivia torret.
Quam vero sol ad Cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit brevior nobis, redeuntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario cursu variat Sol tempora, & annum
Quattuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiensque orbem terrarum servit utrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atque pari moderamine temperat omnes,
Nam sub terra homines etiam sunt, non mare tantum
Aut silvæ, neque enim Solem natura diemque

Jussisset radios illic diffundere inanes,
Et solùm servire feris, generisque natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec ullus
Est locus, aut zona ulla, in qua non vivere possint
Mortales, aptasque sibi componere sedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
Illic assiduè: natura ubi tristia fixit,
Læta adhibet, miscetque sagax adversa secundis:
Atque ubi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo ubicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina desunt,
Non silvæ umbriferæ, & multis cum fontibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
Præterea est illic semper nox æqua diei,
Quæ solis radios æquato frigore frænat.
Unde fit ut zonam mediam non esse putemus
Desertam omnino: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier ajunt,
Assiduis nivibus pressas, glaciéque perenni,
Possunt nempe coli, ut ratio non frivola suadet.
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, gravesque
Vestes, ex variis animantum pellibus, unde
Calfaciunt se mortales, hyemique resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibosque
Indigenas partim, partim illuc undique vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verum est quod quidam Græculus inquit,
Unius tantùm zonæ partem, exiguamque
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quam bruta, imperiumque dedisset
In terris majus quàm homini & spatiosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,

Haud

Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin possint mortales vivere ubique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit ullis.
Ingeniùmque hominis durissima quæque refringit,
Postremò, quoniam ad finem properamus, & hora
Jam dudum monet æthereos invadere Pisces.
Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatque moveri.
Scire igitur licet, innumeras vastasque cavernas
Sub terris esse, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miscent
Prælia, concutiunt terram, nimioque furore
Congressi evertunt totas cum mœnibus urbes.
Donec parte aliqua erumpant facto agmine, & auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant.
Gignuntur verò hi venti telluris in alvo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab unda.
Quippe ignes in se multos magnosque perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile:) sed non
Falsa tamen refero. credet qui viderit Aetnam,
Qui scatebras calidarum usquam spectarit aquarum,
Et qui vitiferi benè noverit acta Vesevi.
Hos agitant ventos qui subterranea regna
Dii manes habitant, cæcisque morantur in antris
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygii rebus memorantur Averni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur ubique
Sub terris, supra terras, inque aëre & igni,
In cœlo & supra cœlum, est ubi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER XII.

Synopsis Libri Duodecimi.

Summus Æther rerum terminus non est; sed extra cœlum est immensa sine corpore lux. Veterum somnia de triplici cœlo suis habitatoribus culto huc referuntur lucemque sine corpore esse posse probare annititur: quia scilicet forma dat esse rebus. Quæque ideo lux corporeis oculis cerni nequit. Mira hic quoque de formis sine materia occurrunt. Millia innumera Divum Ætherem lucemque prædictam inhabitant: quorum dignitatem vitamque describit. Æternam Atheis ruinam minatur. Justos piosque ad rerum terrenarum despectum cœlestiumque amorem excitat, & spe vitæ æternæ solatur. Mali dæmones facile ab hominibus ad colloquium evocantur, boni vero non adeo: quod tamen a rite purificatis aliquando impetratur. Quæ omnia ab aliis perperam negari asserit. Gratiisque tandem Deo actis, totius operis finem facit.

PISCES.

SUMME Deus, rex omnipotens, pater optime, cujus
Tam pulcrum tamque immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueque tuetur,
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo majus, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum, sine fine beatus;
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis,
Vaniloqui quoscunque solent haurire poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque favore
Est opus, atque alias sitientes quærimus undas?
Te voco, te imploro, te posco, te precor unum,
Ut cœpto jam pridem operi, extremóque labori
Aspires, tribuásque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata aliis expromere possim,
Carminibusque meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cœlum credant nihil esse putentque
Aetheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos ultra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitate quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, ubi desinit æther,
Cur nil ulterius fecit Deus? an quia scivit
Nil facere ulterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed jure negatur utrúmque:
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur divina potentia finem.
Non etenim res ulla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec seipse coërcuit ultro.

Magna loquor : tamen hæc ratio quoque magna probabit.
Si res ulla Deum finit vel terminat ergo
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet
Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo.
Quem finire cupit, quem circumſcribere quærit ?
At res nulla Deum ſuperat, neque fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus ultro
Limitibus cinxit quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuasque
Quantumcùnque ſibi libeat diffundere vires ?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem :
Imò omnes quærunt majora capeſſere ſemper ,
Atque aliquid ſemper jam partis addere rebus ,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum poſſit maximus eſſe ,
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem ,
Sponte ſua, anguſtasque ſibi circundare metas ?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas eſt ,
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab ullo ,
Nec dedit ipſe ſibi : ut ratio jam noſtra probavit.
His ita præpoſitis, concludimus, infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, ne vana poteſtas
Illius dici, & ne vana ſcientia poſſit.
Nam ſi extra cœlum ſcivit potuitque creare
Plura quoque & majora Deus, ſed noluit: ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt, & prorſus inane.
Si ſciret quiſquam, & ſi poſſet gnaviter artem
Exercere aliquàm, nollet tamen, ac nihil unquam
Efficeret, fruſtra artificis ſibi nomen haberet ,
Et fruſtra propriam verbis extolleret artem ,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in divina natura credere par eſt
Eſſe nihil fruſtra aut vanum, pulcherrima quum ſit.
Quæcumque ergo Deus potuit , fecit quoque virtus
Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita , putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemque expleſſe vigorem ,
Nec ſervaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.

Atqui infinitum corpus posse esse negavit
Doctus Aristoteles, ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus ullum
Corpus : sed puram , immensam , & sine corpore lucem :
Lucem qua nostri Solis longè minor est lux :
Lucem quam terreni oculi non cernere possent :
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege suo dii nobiliores :
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est, ac mundi portio triplex ,
Cœlestis, subcœlestis, quarum utraque fine
Clausa suo est,reliquam non ullus terminus ambit,
Quæ supra cœlum splendescit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, unde extra cœlum lucem esse negabit :
Sed frustra oblatrat nobis frustraque resistit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur.
Dic quæso , cur Sol lucet ? num quòd sua per se est
Lucida materia: an potius sua forma dat illi
Hanc lucem quæ tam vastum complectitur orbem ?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse ,
Ut perhibent physici : quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est ut luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est ,
Cur in corporeis lucem posse esse negamus ?
Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo uberius pulchrique bonique ?
Ergo Deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri :
Imò inter divos quo quisque potentior est &
Dignior, hoc etiam majori lumine fulget.
Non aurum,non gemmæ illis,non purpura honorem
Affert, ut nobis: lux est sua gloria divis.
Utque inter stellas multo nitidissimus est sol :
Sic inter divos lucet Rex ille deorum ,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos :

Tanta ejus bonitas est, & sapientia tanta.
Fortè etiam obiiciet, subjectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est ubi nullus,
Extra oras cœli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit ut antè.
Non etenim est aër subjectum luminis, & non
Est (ut perversè arbitratur) in aëre lumen:
Imò aër contrà est in lumine, si benè cernat,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio afferat ipsa:
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aera, juxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aer cogetur radium, nil lumine moto.
Si vero ipse aër subjectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubiè subjecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa movetur
Assiduè, mutatque locum illustratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusque manet, tæda currente per ipsum.
Quòd si aër esset subjectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero unus & idem.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Unde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subjecto: sed stare potest absque aëris usu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cujus
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atque illic tanquam in speculo comprensa tenetur,
Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæque trabes æstiva nocte micantes
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe

Quippe ipsam talem fecit Deus, ut sua posset
Illic lux recipi, & tota fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux divina est impressa aliorum
Divorum formis: quanvis non omnibus æquè:
Ut non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis una alia, quanto hæc perfectior illa est.
Utque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitve nitorem,
Haud secus illa Dei lux inviolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine divos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam.
Quicquam aliud quoque sit, magni extra mœnia
mundi.
Sic licet indignum, atque impar mortalibus ausis,
Ire tamen tentabo viam, quæ nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoque favore juvabit. (est
Principiò patrem rerum, auctoremq; fatendum
Esse Deum, atque ipso omne bonum pulchrum-
que creari.
Quin summum pulchrum atque bonum vere ipse
vocatur.
Ergo ubicunque manet Deus, illic gloria secum
Stat sua, & omne bonum ac pulchrum reperitur
ibidem.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther (tra
Pulchri habet, atque boni, totum illud cernitur ex-
Cœlestes orbes, ubi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non ulla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato. (quæ
Nam sunt vera magis, magis & perfecta magis-
Pulchra his, materiæ quibus est data portio rebus
Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet, absque
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ, quas nec longæva vetustas
Læde-

Lædere, nec vis ullá poteſt diſſolvere fati.
Plurima ſunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporéo in mundo omnipotens natura creavit.
Ex quibus emanant felicia gaudia divis:
Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo poſſunt amittier ævo.
Has formas incorporeas divina Platonis
Mens olim agnovit: quanvis turba invida tanti
Scripta viri carpat, riſúque illudat amaro. (vûm:
Sed cunctis non noſſe datum eſt myſteria di-
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit auctor,
Dátque ſuum, ut poſſint ſpeculari talia, lumen.
Poſtremò divûm ſunt illic millia tot, quot,
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas:
Vel piſces Nereus, vel ſtellas maximus æther:
Imò horum numerus numero non clauditur ullo:
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere, ut ſua gloria latior eſſet?
Præſertim quum ſit prorſus ſine limite mundus,
Ut ſuprà oſtenſum, & ſtabili ratione probatum eſt.
Verùm incorporei quum ſint, omnique carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non ſenio ægreſcunt, & nil patiuntur amari.
Non ſomno aut eſca utuntur, nullumque laborem
Norunt. perpetua eſt illis & læta juventus,
Summaque libertas: nulli ſervitur ab ullo,
Nec quiſquam cogit, nec quisquam cogitur: unum
Duntaxat Dominum agnoſcunt, Regemque Patremque
Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Ultro illi adſiſtunt, parent ultrò, atque miniſtrant,
Gaudentes, ejus laudes & facta canentes.
Quisque illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
Bella abſunt, odio nullo invidiave laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima, amorque
Mutuus eſt illis ſemper, nulla inſidiarum
Suſpicio, nullúsve dolus ſentitur ab illis.

Denique totius pars illa est optima mundi:
Quæque illic vivunt, sunt longè nobiliores,
Quam qui habitant cœlum, & sacris versantur in astris.
Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
Quilibet est, tanto divos tenet ille minores, (idem.
Atque minora bona, & tanto est quoque vilior
Unde ut qui supra cœli fastigia vivunt,
Sunt summè pulchri atque boni summeque beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè
Turpes & pravi & miseri inveniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates
Tartara, ubi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Aeternis frustra requiem pacemque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Usque adeò genus humanum delirat, ut esse
Nequaquam credat superos, infernaque regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & vivere semper.
Hinc est quod solis inhiant noctesque diesque
Divitiis: hæc est illorum maxima cura,
Ut fiant præ aliis auro gemmisque potentes.
Aurum omnes utcumque volunt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, uxore, domo, patriaque relictis
Mercator maris undisoni per cærula vectus
Velivola, pinu, extremas procedit ad oras:
Quisque dolis studet ac furtis, ut congerat aurum,
Aurum omnes cupiunt & amant, placet omnibus aurum,
Nec pœnas metuunt ullas, ubi vita recessit.
O prorsus terreni homines, solaque figura
Discreta à brutis! solum cognoscitis aurum,
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunque malis sors, improba donat abunde;
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis pravisque Deus concedere non vult.

Hæ sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Justitia, & junctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet, deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, felix post fata futurus.
At qui non habet, & vitiis sese inquinat atris,
Morte obita in tenebras præceps rapietur avernas.
Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut omnia: sed sunt
Vera quidem, imo etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis, si non creditis, abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lacrymas, tristesque ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miserique jacebunt,
Auxiliumque humili ac lacrymosa voce rogabunt.
Multi, qui nunc divitiis regnoque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominesque deosque.
Unde ô vos, quibus est cordi justumque piumque,
Sortiti meliorem animam, divina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit usus.
Exiguum sat erit: contenti vivite parvo.
Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris, quæcunque placent, sunt omnia nugæ,
Quas stulti & terreni homines, pecudumq; sodales
Optant in primis, atque hæc bona maxima censent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt. scarabæi stercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Lætentur cœno, placeant cœlestia vobis.

Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
Terra breve hospitium est; patriam Deus æthere vestram
Constituit: patrias optate revisere sedes.
Ut quum corporeo egressi de carcere edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Hic possitis felices vivere semper.
Exempti à carne immunda, membrisque caducis;
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari, (rum
Quæ mundi stabulum, & genitrix, altrixque malo-
Regnat ubi insanus dæmon, scelerum pater & rex.
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Convenit, & versare animo quàm proxima sit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco,
Quam de improviso invadat, quàm sæpe juventam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumerisque obnoxia vita
Casibus, ô nimium brevis atque incerta, recedens
Fumi instar? nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: sic demum paulàtim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes, lanius quas servat ovili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, potest cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cujus
Principium est fletus, medium labor & dolor, at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate, ubi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vo-
Qui vitia odistis, sanctèque Deum coluistis: (bis
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, purique fuistis. (extra
Fortè aliqui ex his, qui credunt intra æthera &

Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent astari, illosque videre.
O quàm sublime hoc, & quàm mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere majus
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facile alliciunt precibus, sacrisque peractis,
Cum procul à terris non sint, & in aëre vivant,
Atq; hominum cœtus videant adeantq; frequenter
Imo ultro apparent multis, ultroque ministrant:
Et juvenum magno interdum capiuntur amore.
Dii verò ætherei terras odere, hominumque
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur, renuuntque videre:
Quippe quibus bene compertum est quam stulta & iniqua
Sit natura hominum, quam fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixque deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidem occludunt humanis vocibus aures,
Avertuntque oculos ab eorum muneribus, qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non jure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.
O bipedes asini: divos censetis avaros?
Et gemmas cupere, & fulvo lætarier auro?
Aut vestri auxilii, vestrique favoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
Cum sint felices, atque omni ex parte beati.
Cùm sua sint quæcunque tenent, tellus, mare, & æther
Quomodo quæ sua sunt divis donare potestis?
Nonne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donisque recusent,
Ardua res nimis est illis præsentibus uti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.

Prin-

Principiò causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, investigare necesse est :
Nam neque divitiis, neque nobilitate moventur,
Non regno, imperiove ullo, clarisve triumphis,
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Unde alia est quærenda via, ut mereamur eorum
Conspectu alloquioque frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artemque docere :
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animique & corporis, ob quam
Diis homo fit gratus, divumque meretur amorem,
Quippe omne immundum odere, & væmenter abhorrent,
Usque adeò ipsorum pulcherrima & optima vita est,
Quare danda opera in primis, ut simus ad unguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus ullis,
Veste atra exuti, & niveo candore decori.
Candida conveniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni;
Cuique suum impressit vitium natura, nihilque est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam frivola, tamque
Exigua, ut prope nil offendant lumina divûm :
Unde his non indignantur: nam talia non sunt
Ulcera, sed tanquam specioso in corpore nævi,
Queis facile indulgent veniam pia numina, quando
Norunt quam infirma & fragilis natura hominum sit.
At noxis gravibus valde offerendum, & omnes
Oderunt, spernunt, detestanturque scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lavantes,
Abstulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusque piis animique dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,

Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuvias deponere serpens:
Qui renovatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoque superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dii placantur sic se, quum ritè vocantur,
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niveoque colori
Jungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum porphyriaco variantur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem,
Quippe amor est igni similis, flammasque rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter jam dicta, ut numina amemus
Væmenter: nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè vivit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat hujus
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in deliciis volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in divitiis confixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè servire duobus. (est.
Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse
Tristatur tenebris qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro:
Qui ad terram accedit, cœlum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere cœlo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque levem quemcumque laborem.
Quid majus quàm præsentes agnoscere divos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Prop-

Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignavi vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, nec non pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles.
Ignavus vero ac timidus sine laude jacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, ut nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent vivis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiva putamus
Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremo reliquum est ut crebris supplicibusque
Insistat precibus qui vult commercia divûm.
Non satis est petiisse semel: multumque diuque
Orandum est donec longo post tempore victor
Ac voti compos divina luce fruatur.
Non annosa uno quercus deciditur ictu,
Non stilla una cavat marmor, neque protinus uno est
Condita Roma die: segetes, animalia, sylvæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab ævo.
Tu tantum tamque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimoque labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nonne deos longe meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient nisi sæpè vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terque quaterque
Quaque die ingeminare preces, superosque rogare,
Ut si dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquioque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nosque suo adventu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tepebunt,

Est

Eſt ubi vera ſalus, & feliciſſima vita : (redire,
Tunc ire ad mundum archetypum ſæpe, atque
Cunctarumque patrem rerum ſpectare licebit :
Quo Melius nihil eſſe poteſt, neque pulchrius uſquam,
Qui cujusque boni ac pulchri fons, auctor, origo eſt.
Multi autem non poſſe putant contingere, ut ulli
In terris poſito divi apparere, loquive
Dignentur: meque arbitrantur fingere nugas,
His facile ignoſco. neque enim dedit omnibus unum
Natura ingenium: quidam cœleſtia ſemper
Mente agitant, ſemperque aliquid ſublime revolvunt :
Nonnulli tantùm quæ ſunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum ſe attolere gaudent.
Innumeri tellure jacent, nec ſurgere poſſunt
Omnino, totoque animo tellure morantur :
Non ſecus ac volucres ſpatiantur in aëre quædam
Sublimi, & levibus pennis altiſſima tranant :
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum ſublime volant: pars cætera in imo
Verſatur ſpatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum eſt ſi noſtris credere dictis
Turba nequit: ſiquidem turbæ craſſiſſima mens eſt.
Vera tamen ſunt quæ dixi: nam quomodo quiſquam
Montibus in rigidis inter deſerta manere
Solus ſponte ſua, & tam duram ducere vitam
Poſſet? nempe brevi rueret, niſi quis Deus illum
Conſolans blandè, tanto mærore levaret.
Credite, qui loca ſola colit, deſertaque, vitans
Humanos cœtus, aut prorſus deſipit, aut eſt
Plus homine, & crebro fruitur ſermone deorum;
Hoc pacto priſcos olim vixiſſe prophetas
Fama refert: multos etiam poſt funera Chriſti
Quos ſanctos dixêre, patres: & tempore noſtro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudenter ſciteque loquantur
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,

De-

Deliros, hebetes, contemnendosque putabis?
An magis afflatos divino numine credes?
Præterea multos Eccleſia ſancta fuiſſe
Affirmat, qui ſæpè deos vidêre beatos.
Credere cur nolim, cùm ſancta Eccleſia dicat?
Non ſunt nugæ igitur, ſed conſentanea vero,
Poſſe hominem affari divos coram, atque videre:
Quod reor eſſe bonum ſummum, finemque bonorum
Cunctorum quæcunque homini contingere poſſunt,
Donec præſentis vitæ freta turbida ſulcat,
Cum vere elapſus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens ſecum hæc tria, quæ ſibi ſemper
Sunt propria, mentem, ſenſum, motum, æthereis oras
Exultans petet, & felix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum diis, Deus efficietur & ipſe.
O cœlum immenſum, ô pulcherrima regia divûm,
Quàm pura es, quam perſpicua & mirabilis, & quot
Undique ſideribus variis ornata renides,
Regia cunctarum pleniſſima deliciarum.
Nam ſi tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum; viliſſima mundi
Portio: quid de te cenſendum? ſtant ubi ſancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesque beati?
O utinam poſtquam mea triſtia fila ſorores
Lanifica implerint, liceat mihi corporis hujus
Exempto latebris, illuc accedere, & illic
Deliciis tam mirandis ſine fine potiri?
Jamque ego Zodiaci divino munere noſtri
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio longoque labore
Confectum tandem, atque extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me juſſiſti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentique animum viresque dediſti?
Gloria lausque tua eſt, ſi quid mea pagina pulchri
Continet atque boni: pulchrum namque omne bonumque

Ex.

Ex te oritur, tu principium finiſque fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentemque manumque.
Gratulor ergo tibi ſoli, tuus eſt honor omnis,
Si qua tamen mihi debetur mercedula: poſco
Te Deus hoc, ut quando aderit meta ultima vitæ,
Vitæ, quam noctis per inania ſomnia duco:
Quam redeunte die varius labor urget & angit:
Vitæ, quam nemo ſapiens non novit amaram:
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quæ admiſi (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requieſcere cœlo.
Tu liber interea diverſa per oppida curre,
Invidiam ſubiture gravem: nam multus ubique
Oblatrator erit, cujus lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere poſſint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendiſque aliis famam venantur inanem:
Hos tu lividulos catulos, oriſque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonoſque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reverenter adi, & merces his exere noſtras.
Quas ſi laudarint, ſatis eſt: quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi convicia ride.
Judicium vulgi inſulſum, imbecillaque mens eſt:
Stulta placent ſtultis: obſonia quiſque palato
Digna ſuo quærit, non omnibus una voluptas:
Sed docti atque boni quæ ſunt pia, vera & honeſta,
Auſcultant, avidèque legunt, diſcuntque libenter,
Hic cibus illorum eſt, hæc conſolatio mentis.
Talibus ergo viris (niſi me Præſagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari ſpectabere ab illis.
Vade igitur felix liber, & longiſſima vive
Tempora: quumque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diverſaque regna ſuperſtes
Quære, ſtudeque meum latè diffundere nomen.

F I N I S.

INDEX.

Rerum ac verborum toto hoc opere memorabilium.

Aga-

Ani-

avaro

Co-

Di-

Felix

I.

Oloris

Paci

Ratio

Sapiens

So-

Vim

FINIS.

